

Hämeen linnan tutkimustöiden muistiinpanot

vuodelta 1966

Vuoden 1966 muistiinpanojen sisällysluettelo

Huone 3, oviaukko linnanpihalle,	E-M.Viljo	3 - 7
Huone 11, luoteisseinän holviaukko,	M.Mutreich	9 - 14
Huone 18, kaakkoiseinä,	E-M.Viljo	16 - 22
Käytävä 39 a,	T.Karjalainen	24 - 27
Huone 49, koilliseinä,	E-M.Viljo	29 - 30
Linnanpiha,	M.Mutreich	32 - 42
Linnanpiha, kaakkois- ja lounaisseinän perustukset,	V.Mikkola	44 - 49
Linnanpiha, luoteisseinän lounaisosa pohjakerroksen tasolla,	E-M.Viljo	51 - 56
Linnanpiha, huoneen 7 oviaukko,	"	58 - 62
Linnanpiha, huoneen 11 oviaukko,	"	64 - 67
Linnanpiha, huoneen 14 oviaukko ja seinä sen yläpuolella,	E-M.Viljo	69 - 75
Linnanpiha, itänurkka II kerroksen tasolla,	E-M.Viljo	77 - 79
Linnanpiha, koilliseinän II kerroksen portaali,	"	81 - 85
Linnanpiha, koilliseinän parrunkoloja,	E-M.Viljo	87 - 88
Luoteinen ulkoseinä,	T.Karjalainen	90 - 92
Luoteinen ulkoseinä,	V.Mikkola	94 - 103
Luoteinen esilinnanpiha,	E-M.Viljo	105 - 107
Maaston rekonstruktio vuoteen 1250, vanhakaupunki ja linna,	V.Mikkola	109 - 117

H U O N E 3

Oviaukko linnanpihalle

Eeva-Maija Viljo 1966

Huoneen 3 oviaukko linnanpihalle

Helmikuu 1966

Oviaukon savilaastipielet ja kaari purettiin. Näin muodostuneen aukon pohja sijaitsi suunnilleen tasolla -2-85. Ylhäältä pyörökaarisen aukon kaari oli muurattu kahdesta päällekkäisestä tiilikerroksesta, joista ylempi oli lappeittainen, alempi kyljittäinen. Tiilimuuraus loppui n. 65 cm päässä huoneen 3 seinästä. Tästä kaakkoon oli täytemuurauksen murtopintaa, jonka pinta oli tiilimuurauksen pinnan tasossa. Ylemmän kaaren yläreuna oli linnanpihan seinässä suunnilleen tasolla +1. Aukon leveys oli pohjan tasolla n. 1,65 m.

Piirros 1

Lounaispieli sijaitsi n. 80 cm päässä linnanpihan seinäluodista. Alinna muuri oli muurattu suurista harmaakivistä, joista ainakin osa todennäköisesti oli alkuperäisellä paikallaan sijainneita maakiviä.

Muurin pinta oli kauttaaltaan murtopintaa, Tason -2 alapuolella täytemuurauksen seassa oli murretun tiilipinnan rippeitä. Tämän yläpuolella suunnilleen tasolle -0,35 oli pelkkää täytemuurausta. Tällä kohtaa sijaitsi rikutun tiilipinnan alareuna, jossa alinna oli 3 osittain säilynyttä, päällekkäistä päätiilikerrosta. Varsinainen pintakerros oli niiden yläpuolelta poissa. Tiilimuurauksen jäljet loppuivat n. 60-65 cm päässä huoneen 3 seinäpinnasta. Tämä väli oli täytemuurauksen pintaa, joka sijaitsi murretun tiilipinnan tasossa.

Pielen takana sijaitsi harmaakivistä muurattu leikkaukseltaan suorakulmainen viemärikanava, joka kulkee linnanpihalta huoneeseen 3. Linnanpihan puoleinen pää sijaitsi ylempänä kuin huoneen 3 puolella ollut pää.

Piirros 2

Koillispielessä oli myös alinna suuria harmaakiviä. Murrettua pintaa, jossa täytemuurauksen seassa oli rikkinäisiä tiiliä, oli suunnilleen tasolle -1. Ylempänä olevasta yhtenäisestä tiilimuurauksesta oli poistettu pinta.

Pielessä sijaitsi portin sulkeneen puomin kolo, joka meni läpi seinän linnanpihan itänurkassa sijaitsevaan syvennykseen asti. Kolon yläreuna oli tasolla -1; sen korkeus oli 30-34 cm. Kolo

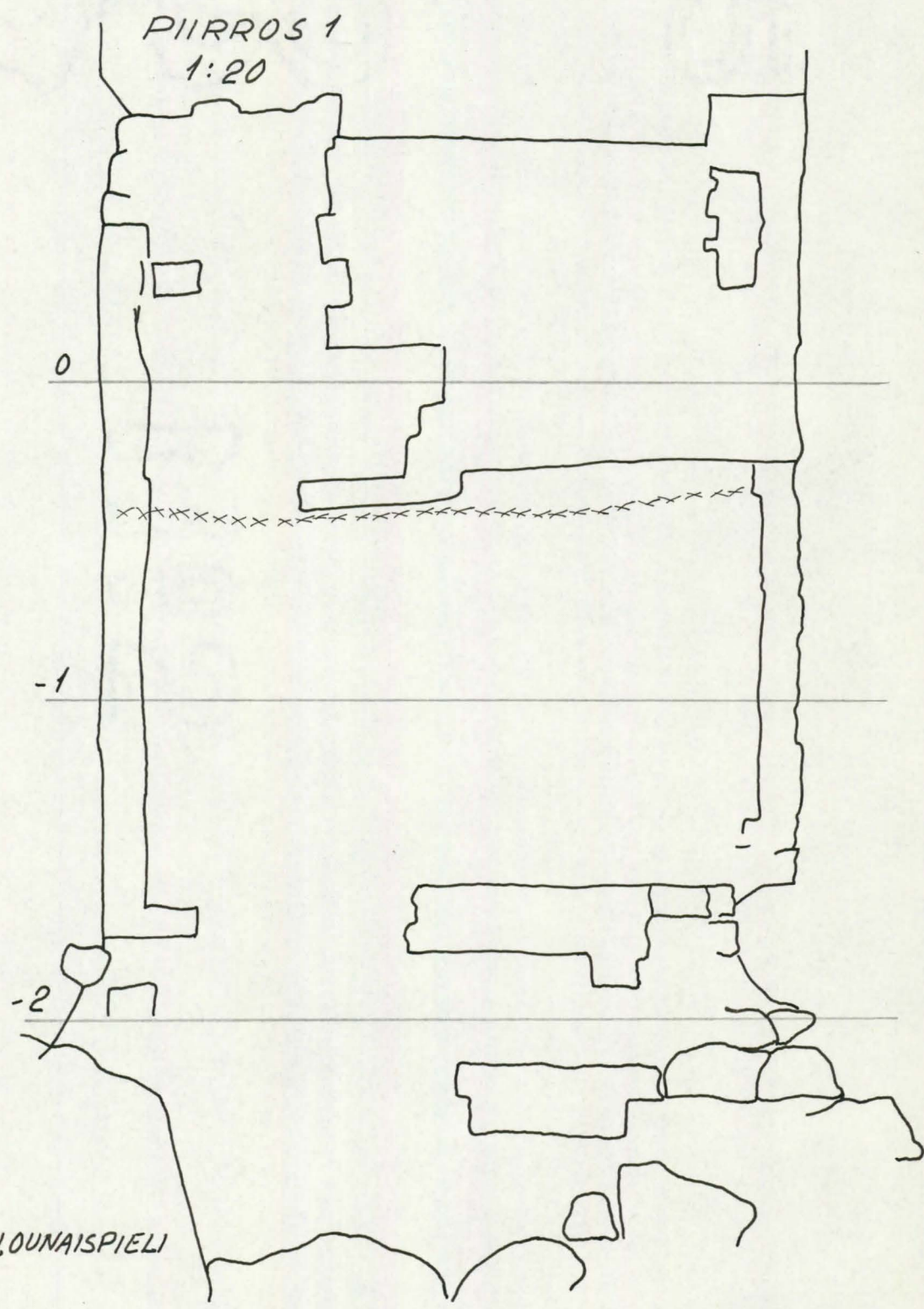
sijaitsi 85 cm pielen kaakkoisreunasta (h. 3 seinästä) ja oli 25-27 cm leveä. Kolon seinämät olivat osittain laastilla tasotetut.

Tiilien koot:	?	x 14	x 10
	28,5	x 14	x 10
	?	x 15	x 9,5
	29	x ?	x 9
	?	x 15	x 9,5

Porttiaukko, jonka pohja on viemärikanavan sijainnista päätellen sijainnut suunnilleen tasolla -2,50, on todennäköisesti ollut linnanpihalle päin n. 60-65 cm syvän syvennyksen ympäröimä. Portti on puomilla suljettu linnanpihan puolelta.

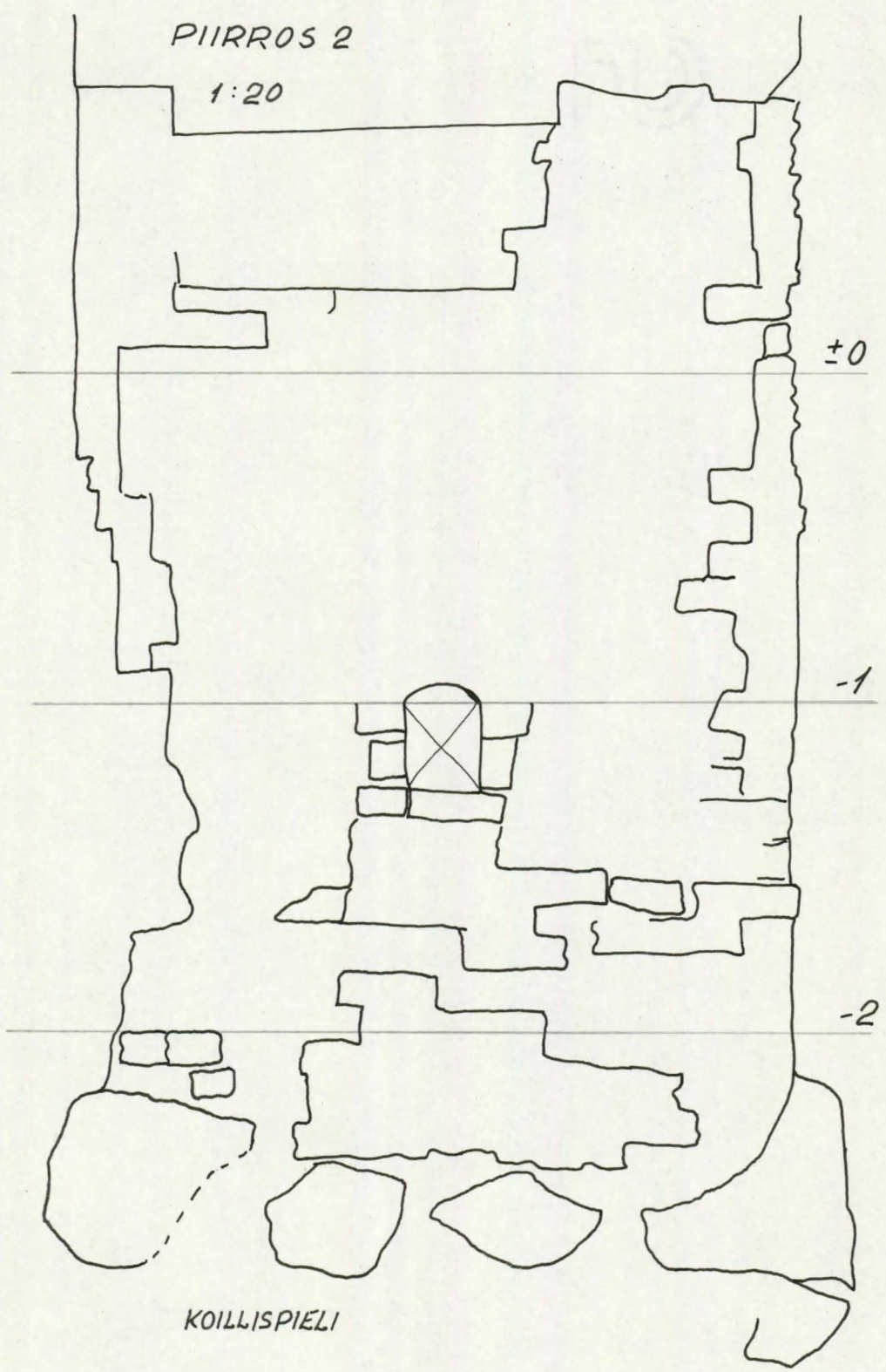

PIIRROS 1
1:20

LOUNAISPIELI

WILLIAM

COMMERCE

WILLIAM

COMMERCE

H U O N E 11

Luoteisseinän holviaukko

Margareta Mutreich 1966

Huone 11, luoteisseinän holviaukko (toinen lännestä)

Kesä-elokuu
1966

Vankilan aikana oli huoneen 11 luoteisseinän keskiaikaisen holviaukon (toinen lännestä lukien) lounaispuolelle avattu holviin suurempi aukko, ja viety se valumuurin lävitse vinosti ylöspäin ja ulkoseinään. (Huoneessa 11 oli tällöin ollut ko. kohdalla kaksi kaminaa ja kummallakin oma savukanavansa, joista toisen savukanava kulki tästä avatusta aukosta, toisen taas alkuperäisestä aukosta ylös. Savukanavat yhtyivät johtuen ulkoseinällä yhteisestä aukosta ulos.)

Tämä suuri aukko avautuu myös huoneeseen 26.

Piirros 1

Piirroksessa tutkimuskohteen erittely, jota selostuksessa on noudatettu.

Kohteesta poistettiin vankilan aikaista muurausta, tiiliä ja laastia.

Aukko huoneen 11 holvissa

Aukko lähtee suunnilleen holvin kannasta (ks. mittauspiirustus), noustessaan se kääntyy kohti koillista vinosti ylöspäin laajeten. Aukon etäisyys viereisestä, huoneen 11 läntisimmästä holviaukosta on 1,53 m.

Mitat: leveys (porrastuen): 1,22, 1,32, 1,54 m (levein kohta)

korkeus: 1,37 m

syvyys (muurin sisään): 1,12 m

leveys aukon noustessa valumuurin sisällä: 0,77 m kapein kohta

1,40 m levein kohta

Tiilikokoja: 28 x 15 x 9 cm

28 x 14 x 11,5 cm

29 x 13 x 9,5 cm

Holviaukon tiilien laasti oli harmaata, valkopilkkuista, kovaa.

Muuriaukossa oli valumuurissa havaittavissa noin tason +3,00 paikkeilla horisontaalinen, epätasainen muurausraja. Sen alapuolella laasti oli harmaata, tummahkoa, heterogeenistä, pieniä kiviä sisältävää. Sen yläpuolella laasti oli kellertävää, runsaasti kalkkipitoista, homogeenisempää, kovaa.

Ylempänä löytyi toinen muurausraja, joka kulki suunnilleen tasossa +3,7 - 4,0. Siinä oli havaittavissa puusälöjä ja nokea, Rajan yläpuolella viimeksimainittu kellertävä, valkopilkkuinen laastityyppi muuttui. Laasti oli nyt ruskeanharmaata, kovaa, heterogeenistä, pie-

niä kiviä sisältävää.

Aukko ulkoseinässä

Aukon alaosa, pohja, on luoteisen ulkoseinän harmaakiviosan ja tiiliosan rajakohdassa.

Mitat: korkeus	1,77
leveys	
levein kohta	1,14
pohja	1,06
syvyys	n. 1,70 m

Aukon sivujen tiilimittoja:	29 x 13 x 9 cm
	31,5 x 14 x 8,5 cm
	29 x 13,5 x 9,5 cm

Aukon pohjalla n. 1,14 m etäisyydessä ulkoseinästä on tiilimuurausta, rivi tiiliä, jotka todennäköisesti ilmakanavaan liittyviä.

Tiilien mittoja:	28 x 15 x 9 cm
	30 x 15 x 9 cm

Laasti olinnäissä samanlaista kuin ilmakanavan tiilimuurauksessa: harmaata, kellertävää, kalkkipilkkuisia, hienojakoista.

Aukon sivuseinämistä ei löytynyt vertikaalista muurausrajaa; muuri lienee alunperin leveydeltään muurattu tähän paksuuteen. Horisontaalinen muurausraja on valumuurissa suunnilleen tason +4,8 kohdalla; tässä nokea, puunsälöjä. Alapuolella laasti kovaa, ruskean harmaata, heterogeenistä, pieniä kiviä sisältävää (samanlaista on aukon seinämien tiilissä aukon pohjataso yläpuolella). Rajan yläpuolella laasti on 1) vaaleanharmaata, pehmeämpää, tasa-aineista, ja 2) savilaastia edellisen päällä.

Laasti aukossa tiilissä lähinnä ulkoseinää on harmaata, valkopilkkuisia, kovempaa, ja savilaastin jätteitä sen päällä.

Valumuurissa on syvennyksiä, joissa nokea (oletettavasti vankilan aikaisen, uudemman savukanavan jälkiä).

Ilmakanava

Piirros 2

Kanavan neliömäinen aukko on huoneen 11 holvissa (ks. mittauspiirustusta), alaosa 14 tiilikerrosta holvin kannasta ylöspäin. Aukon mitat:

leveys, laki 40 cm
 " alaosa 43 "
 korkeus (sivut) 50 "

Kanava nousee vinosti valumuurin lävitse kohti ulkoseinää, kanavan ehjänä säilynyt osa päättyy suureen aukkoon valumuurissa (= aukko ulkoseinässä), joka avautuu luoteiselle ulkoseinälle, alaspäin huoneeseen 11 sekä myös huoneeseen 26 (ks. piirros 1). Kanavan pohjaseinää on säilynyt 2,3 m ja kattoseinää (holvista lukien) 0,84 m; kattoseinä päättyy tasossa n. +4,1 ja tässä päättyy siis kanavan ehjänä säilynyt osa (yläpään mitat 70 x 29 cm). Kanava avautuu siis tässä aukkoon huoneeseen 26 ja kanavan katteena oli tässä kaksi irtonaista, suurikokoista tiiltä.

Piirros 3

Tiili 1: 39 x 26 x 10, lattiatiili, jonka toisen puolen pinta palanut ja nokinen, toinen lape osittain murtunut. Tiilessä kahdenlaista laastia: a) keltaista, hienoa, tasa-aineista, ja b) kellertävää, pieniä kiviä sisältävää.

Piirros 5

Tiili 2: 37,5 x 30 x 10, toisesta lappeesta epätasainen, murtunut lattiatiili. Toinen puoli nokinen, siihen viilletty kuvio; toisella puolella useita painanteita, painettuja pieniä kuoppia. Laasti keltaista, hienoa, tasa-aineista.

Piirros 4

Ilmakanava on tiilimuurausta. Tiilimittoja kanavan sisäseinämissä:

28 x ? x 9 cm
 27 x 12 x ? "
 24,5 x 12 x ? "
 25,5 x 12 x ? "

Ilmakanavan pohjaan liittyviä tiiliä: ks. aukko ulkoseinässä.

Kanavassa on rautaristikko korkeudella kattoseinässä 20 cm, pohjaseinässä 40 cm holviaukosta ylöspäin lukien.

Kanavan tiilet on peitetty paksulla rappauksella, sitä on useita kerroksia; rappaus on paikoin 2 cm paksua. Tämän laasti on kirkkaan ruskeaa, pieniä kille- ym. kiviä sisältävää, pehmeähköä.

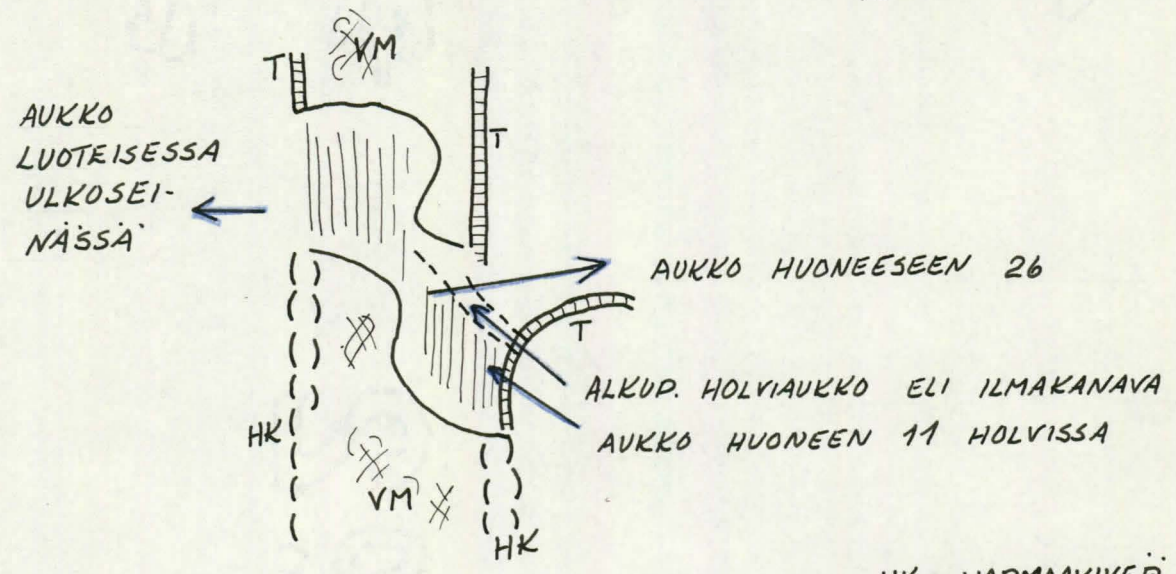
Sen päällä on paksu nokikerros. Rappauksesta löytyi tason +3,8 kohdalla heinää, joulia, pieniä painotuotteen palasia (kirjanlehteä; kirjasantyyppi viittaa 1800-luvulle).

Kanavan tiilimuurauksen laasti: kellertävän harmaata, homogeenista, valkopilkkuisia, pehmeähköä.

PIIRROS 1

YLEISPIIRROS

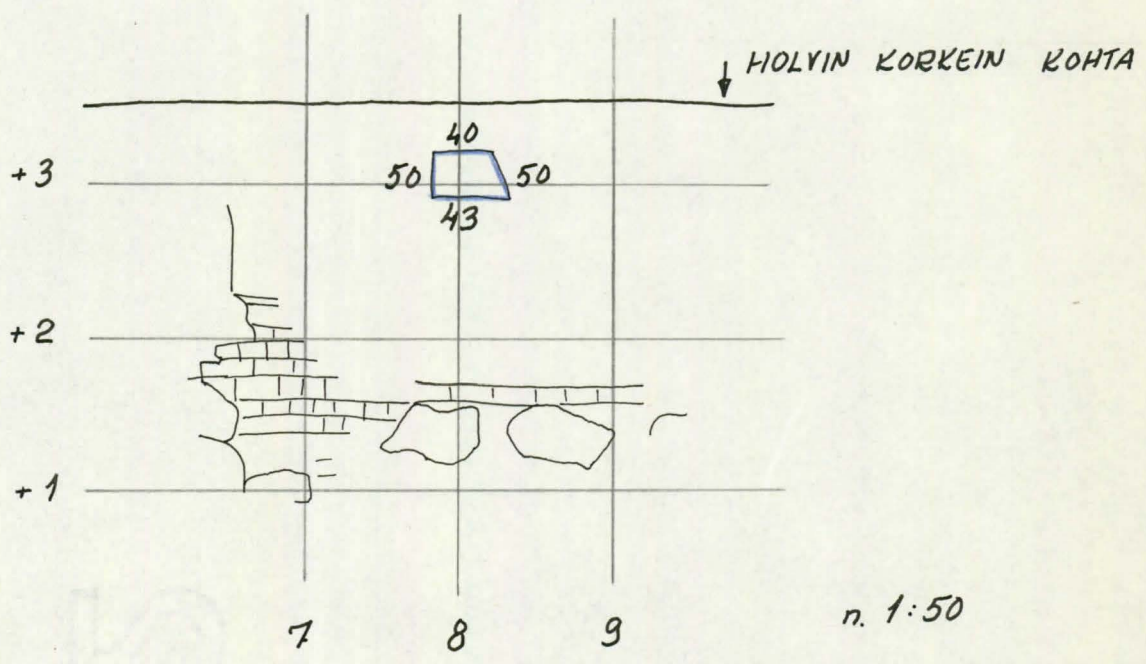

(LEIKKAUS KATS. KOILLISEEN)

HK = HARMAAKIVEPI
 T = TIILTÄ
 VM = VALUMUURIA

PIIRROS 2

ILMAKANAVAN AUKKO HUONEESEEN 11 HOLVISSA

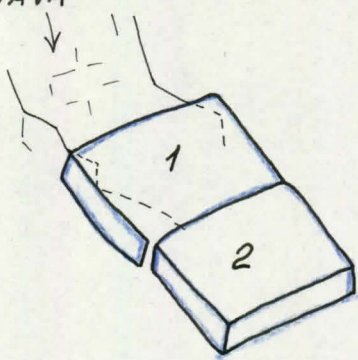

n. 1:50

PIIRROS 3

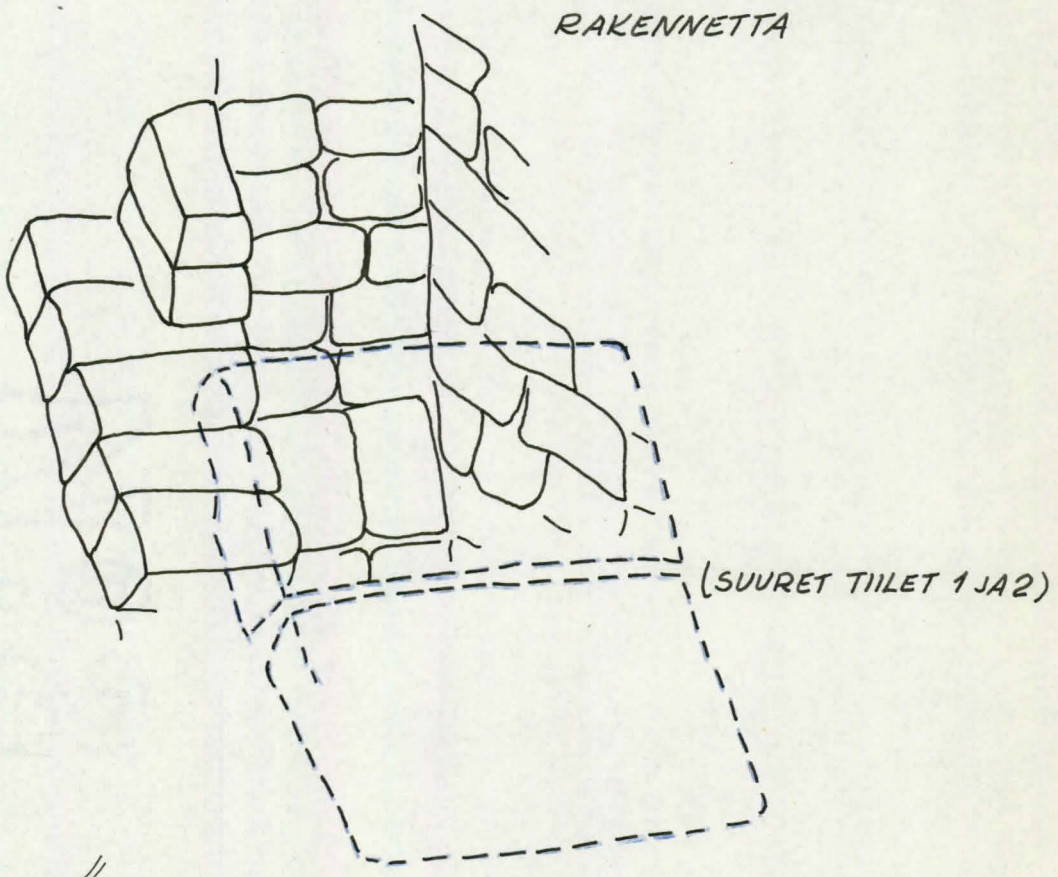
SUURET TIILET ILMAKANAVAN KATTEENA

ILMAKANAVA

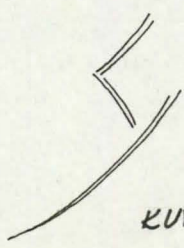

PIIRROS 4

KANAVAN MUURAUKSEN RAKENNETTA

PIIRROS 5

KUVIO TILLESSÄ 2

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

H U O N E 18

Kaakkoisseinä

Eeva-Maija Viljo 1966

Huoneen 18 kaakkoisseinä

Kesäkuu 1966

Koillisikkunan lounaispuolella oli 12 cm luodin 6 lounaispuolelle rappausta, joka ulottui tasolta +5,85 tasolle +6,50. Päällimmäisen harmaan slammauksen läpi näkyi alla olevaan rappaukseen piirretty kuva. Slammaus poistettiin ja kuvio piirrettiin. Rappauksen ja kuvion päälle oli vedetty kalkkipinta.

Betonilattian yläpuolella oli suunnilleen 2 tiilikerrosta, joiden pinta oli n. 15 cm taaempaa muuta seinää. Kerrosten yläpuolella oli muurausraja, jonka yläpuolella oli vielä 2 päätiilikerrosta, jotka oli lyöty poikki mainitun pinnan tasoon.

Pyöräskyä

LINTEN BANK

Huoneen 18 kaakkoisseinän ikkunat

Kesä-heinäk. Ikkunoita oli aikaisemmin tutkittu 1957 ja 1964. Kuluvana kesänä
1966 niistä kuitenkin poistettiin viimeisetkin vankila-aikaiset muura-
Muist.p.-57,-64 ukset ulkoseinän pinnasta.

Koillisikkuna

Muistiinpanot Ikkunasta oli aikaisemmin löytynyt keskiaikaista muurausta laesta.
1964 Suoritettu purkutyö ei paljastanut mitään uutta alkuperäiseen ikku-
naan viittaavaa. Renessanssi-ikkunan jätteitä sen sijaan tuli esiin:
koillispielessä renessanssimuuraus jatkui tasolle +8,20 huoneen
seinässä, jossa pieli oli ehjä; ulkoseinästä löytyi vain keskiai-
kaista muurausta. Raja laski ulkoseinään päin, joten kate lienee
ollut viisto. Tasolla +8, 33 cm ulkoseinästä löytyi myös viistoon
asetetun lankun pään jälki hiililaastista.

Muist.p. 1958 Renessanssi-ikkunan penkit selostettu aikaisemmin.

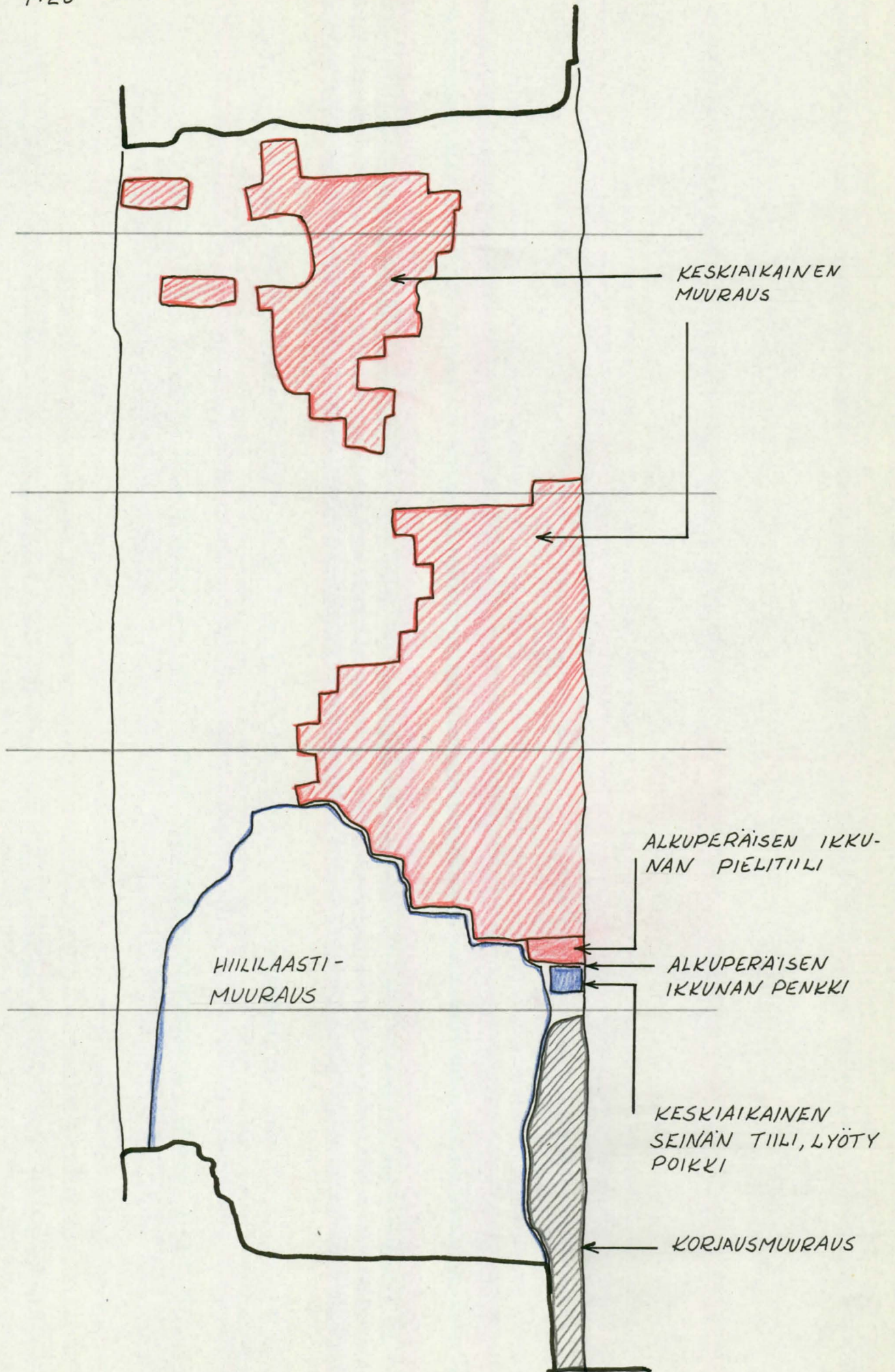
Piirros I Lounaispielessä keskiaikainen pielimuuraus kohosi melko ehjänä tasol-
le +8 asti. Raja alempaan hiililaastipieleen kulki sisäseinästä
suunnilleen tasolla +6 tasolle +6,80 keskellä seinää. Tasolla +6,18
oli tiili, joka todennäköisesti kuuluu alkuperäiseen ikkunan pie-
leen. Sen alapuolella olevattiili taas on todennäköisesti poik-
kilyöty seinän juoksutiili, joten ikkunapenkin kohta sisäseinässä
on mahdollisesti sijainnut juuri tällä tasolla.

Lounaisikkuna

Piirros II Poistettiin lounaispielestä osa renessanssimuurausta. Sisäseinän
pinnasta löytyi jälkiä keskiaikaisesta pielimuurauksesta. Tasolla
+6,28 oli tiili, joka melko varmasti on sijainnut pielen pinnassa.
Sen yläpuolella oleva laastisauma on myös selvä pintasauma. Tiilen
yläpuolella oli jäljellä vain rippeet 2:sta kerroksesta. Tasolla
+6 oli poikkilyöty seinän juoksutiili. Sen yläpuolella oli 2 rikki-
näistä tiiltä, mutta niistä ei voinut varmuudella sanoa, kuulu-
vatko nekin alkuperäiseen ikkunapenkin alapuoliseen muuraukseen
vai pieleen. Ikkunapenkki on sisäseinässä kuitenkin sijainnut taso-
jen +6 ja +6,28 välissä. Pieli on selvästi ollut vino, suunnilleen
nykyisen renessanssipielen suuntainen.

- Piirros III Koillispielestä löytyi myös samanlaisen pielimuurauksen jätteitä. Tasolta +6 tasolle +6,57 oli pieni pala keskiaikaista muurausta. Tasolla +6,26 oli vinoon asetettu tiili, joka mahdollisesti on ollut pielen pinnassa. Koillispielen muuraus on myös vino, mutta se ei ehkä ole pintamuurausta.
- Piirros II Ulkoseinässä oli hiililaastilla muurattu kaari luotien 10-12 paikkeilla. Kaaren kanta oli tasolla 9,25 ja sen laki tasolla 9,75.
- Muistiinpanot Lankkujen alapinta oli tasolla +9,05. Ulompi lankku oli 33 cm
1964 leveä ja sijaitsi 15 cm ulkoseinästä. Kaaren jäännökset ulottuivat 63-65 cm ulkoseinästä. Kaari oli todennäköisesti kannatuskaari; sen ja lankkujen välissä olleesta muurauksesta oli osa tallella. Kaaren hiililaasti oli ruskeampaa ja sisälsi enemmän hiiltä kuin alaosan penkkien laasti. Kaari ja penkit tuskin kuuluvat samaan rakennusvaiheeseen. Hiililaastimuuraus jatkui ulkoseinänpuolella alas tasolle +8. Keskiaikaisen ikkunan holvin taustaa oli poistettu ja tasoitettu uudelleen hiililaastilla.
- Muistiinpanot Keski-ikkunaa on tutkittu aikaisemmin. Mitään uutta ei purkamisen
1957, 1964 yhteydessä ilmaantunut.

1:20

HIILILAASTI-
KAARI

9

LANKUT

8

7

HIILILAASTI-
MUURAUS

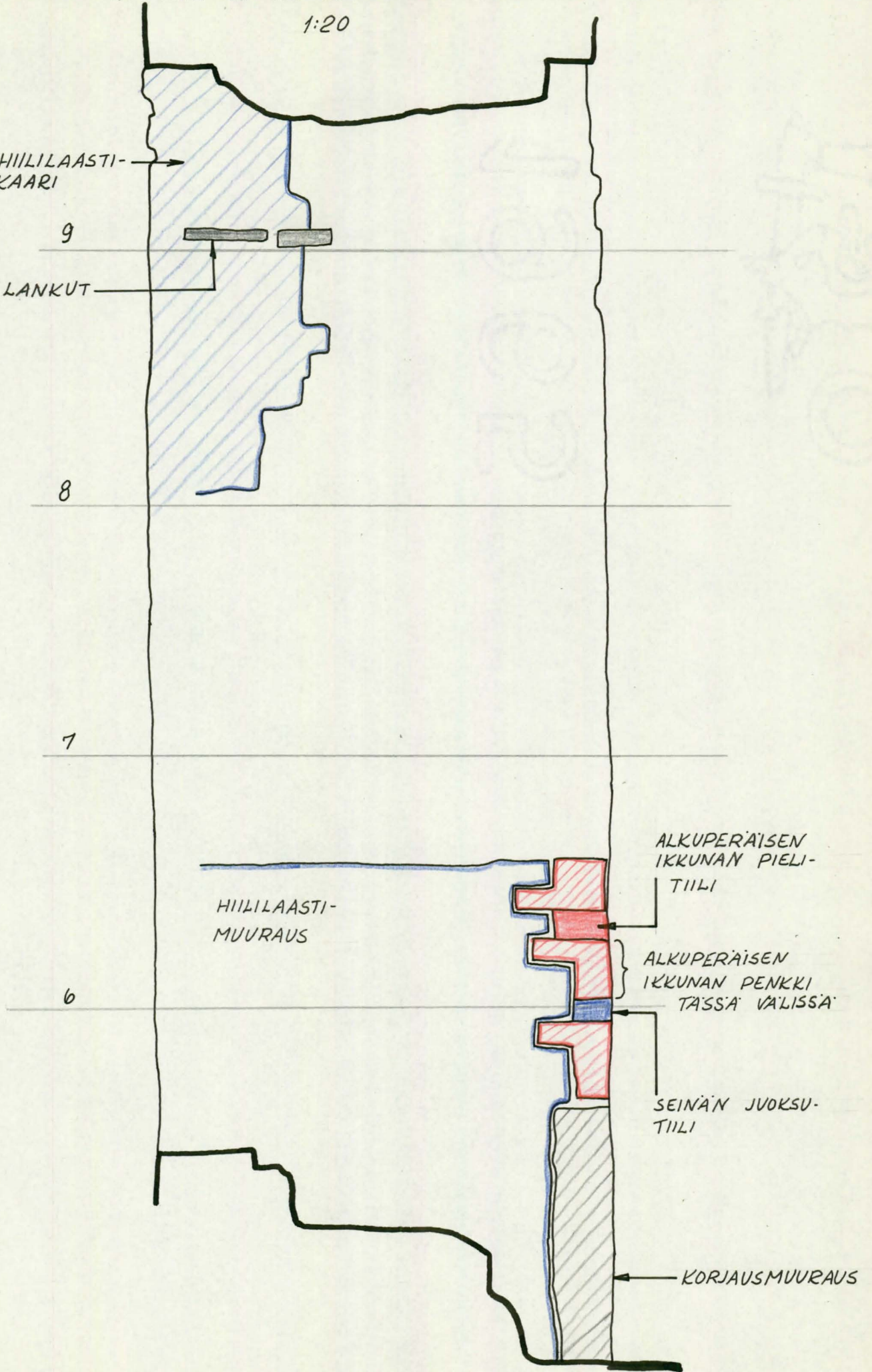
6

ALKUPERÄISEN
IKKUNAN PIELI-
TIILI

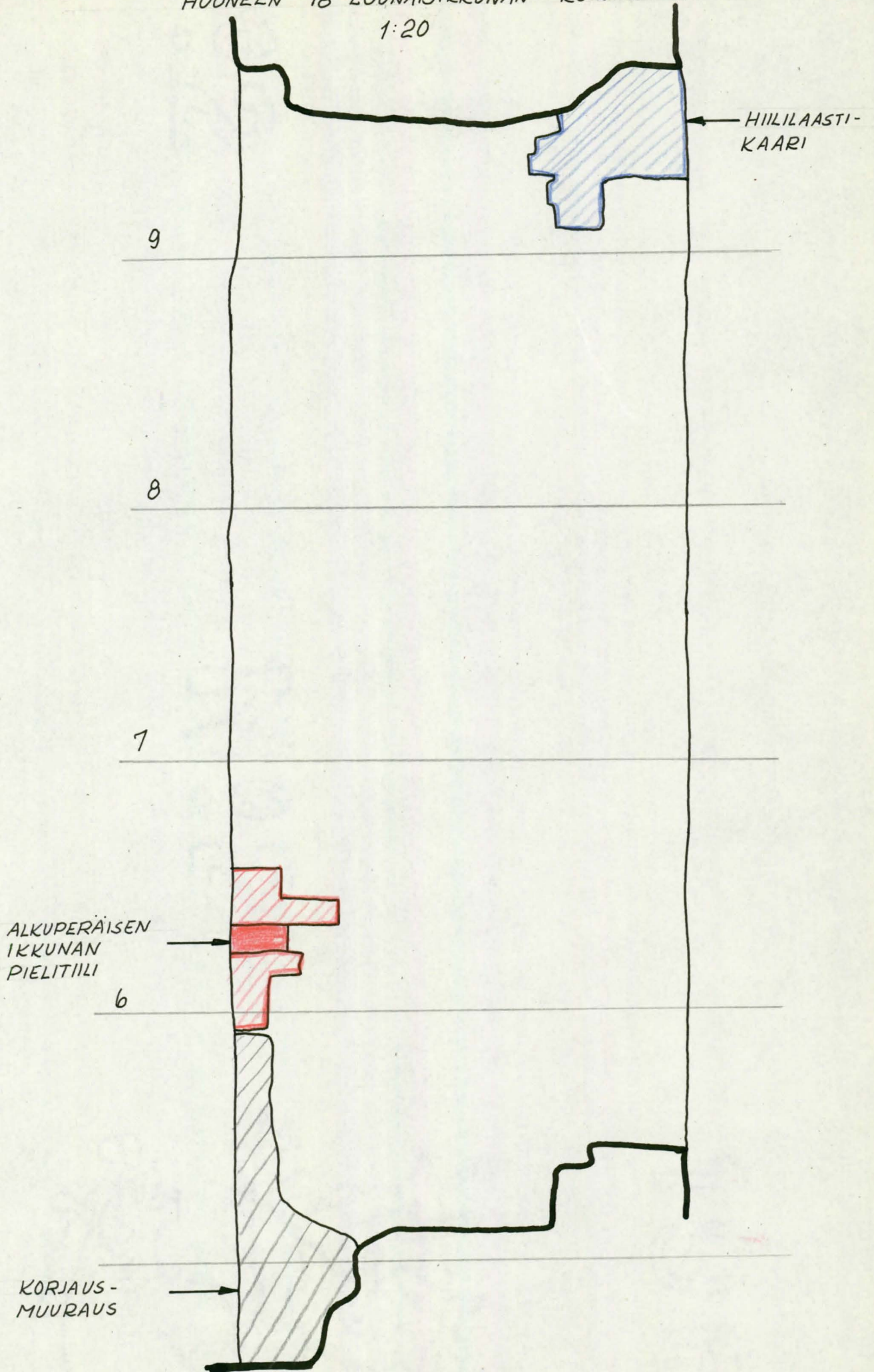
ALKUPERÄISEN
IKKUNAN PENKKI
TASSA' VALISSA

SEINÄN JUOKSU-
TIILI

KORJAUSMUURAUS

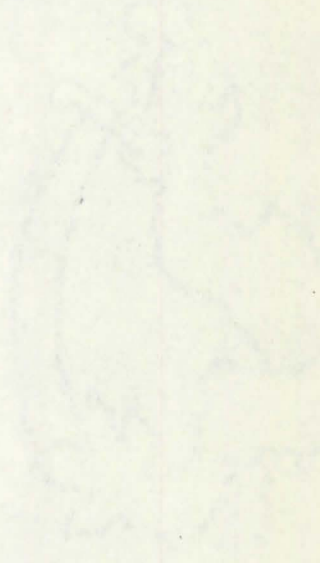

1:20

СЕРВИСНО-ТЕХНИЧЕСКОЕ ОБСЛУЖИВАНИЕ

1

01.01.01

K Ä Y T Ä V Ä 39 a

Tuula Karjalainen
Elokuu 1966

Käytävä 39 a

Ks. Sinisalo 56.

Piir. 1-2

Poistettiin vankilanaikainen ovi ja purettiin kaikki jäljellä olevat vankila-aikaiset muuraukset oven pielistä ja huoneeseen 41 antavasta aukon reunasta.

Purettiin koloissa aukkojen välissä oleva puinen vankila-aikainen katto ja poikittain sen päällä oleva kerros vankila-aikaista tavaraa, kankaan ja vaatteiden jäännöksiä, sukkaa, kenkiä, peltipurkkeja ja hieman rikkonainen suutarin lesti, joka säilytettiin.

Piirros 3

Poistettiin vanhasta ikkuna-aukon puolesta vankila-aikainen slammaus. Ikkuna-aukon kaaren muurauksessa näytti käytetyn muutamia rikkiäisiä tiiliä, joista osa vankila-aikana rikki menneitä, näin syntyneitä aukkoja täytetty pelkällä laastilla. Ikkuna-aukon kaareissa 3 ehjää kaaritiiltä, joiden alla 2 hakkaamalla viistottua tiiltä. Kolmen ikkunakaaren tiilen mitat:

29,5 x 15 x 8

25,5 x 15 x 7,5

33 x x 16 x 7

Ikkuna-aukon sivutiilien mittoja:

28 x 15 x 8

31 x 12,5 x 9

Käytävän holvin tiilimittoja:

30 x 13,5 x 7,5

32 x 12 x 9

32 x ? x 9

32 x 15 x 9

Nyt paljastuneita käytävän holvin tiilimittoja:

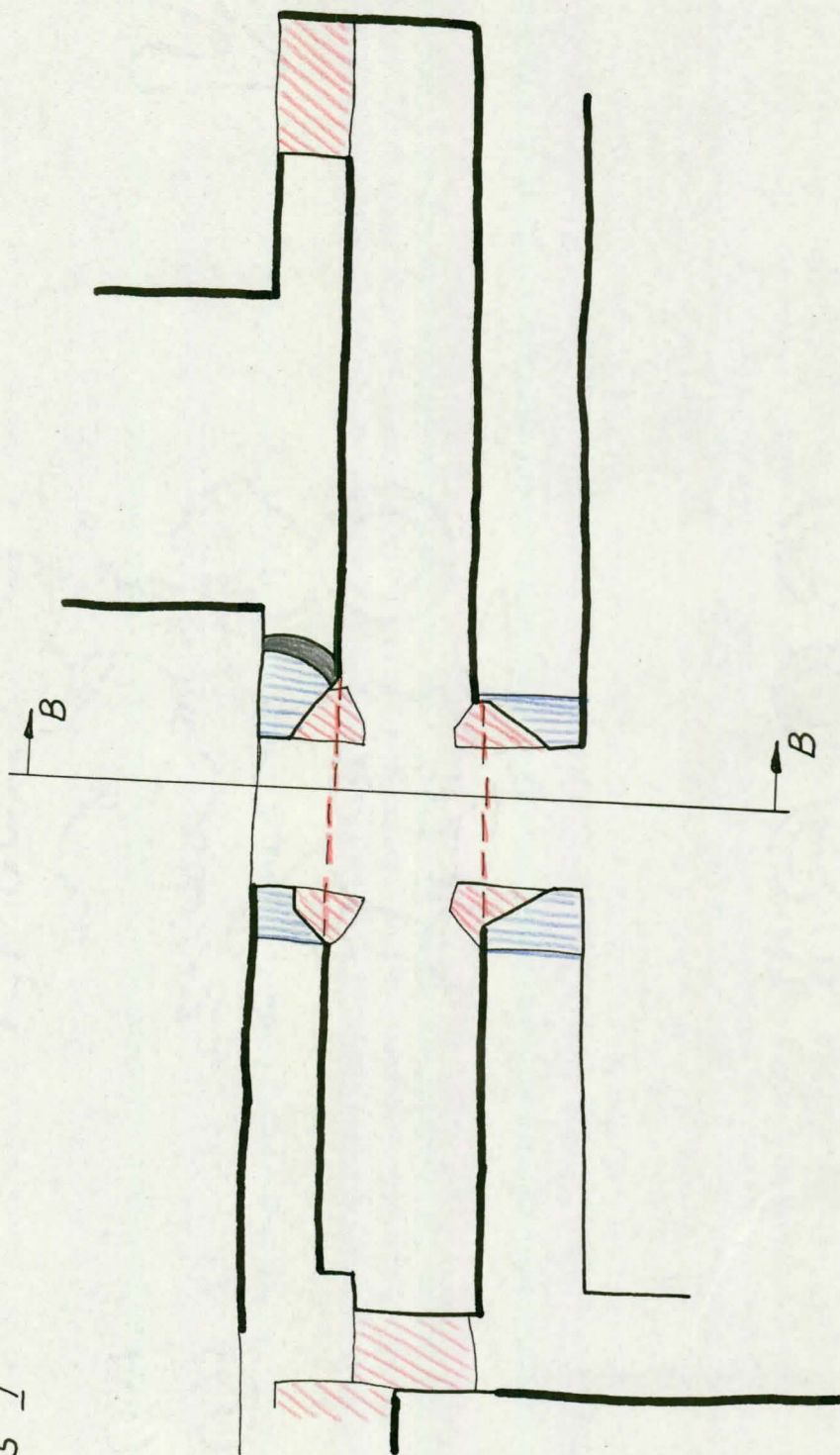
30 x 13,5 x 7,5

32 x 12 x 9

32 x ? x 9

32 x 15 x 9

KÄYTÄVÄ 39 a
 PIIRROS I
 1:50

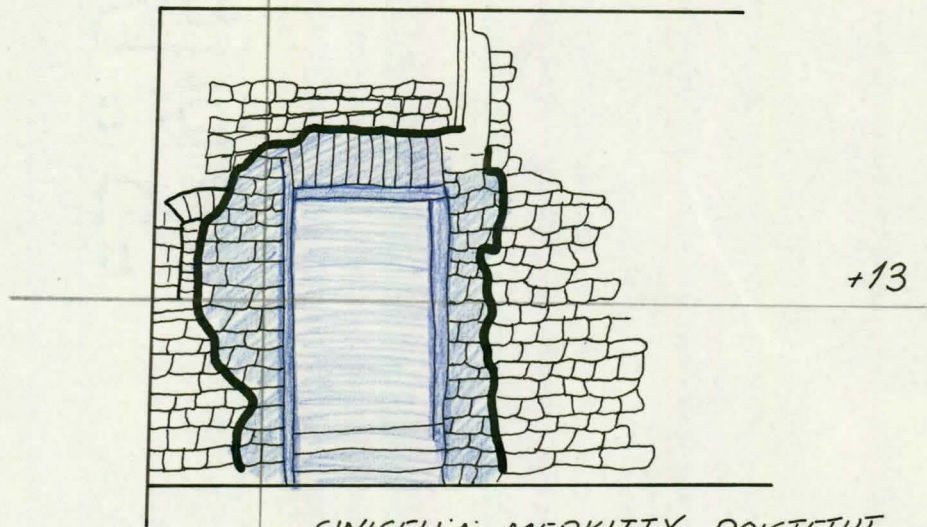

PUNAISELLA MERKITTY AIKAISEMMIN (SINISALO 1956) POISTETUT OSAT
 SINISELLÄ MERKITTY NYT POISTETUT OSAT

PIIRROS II

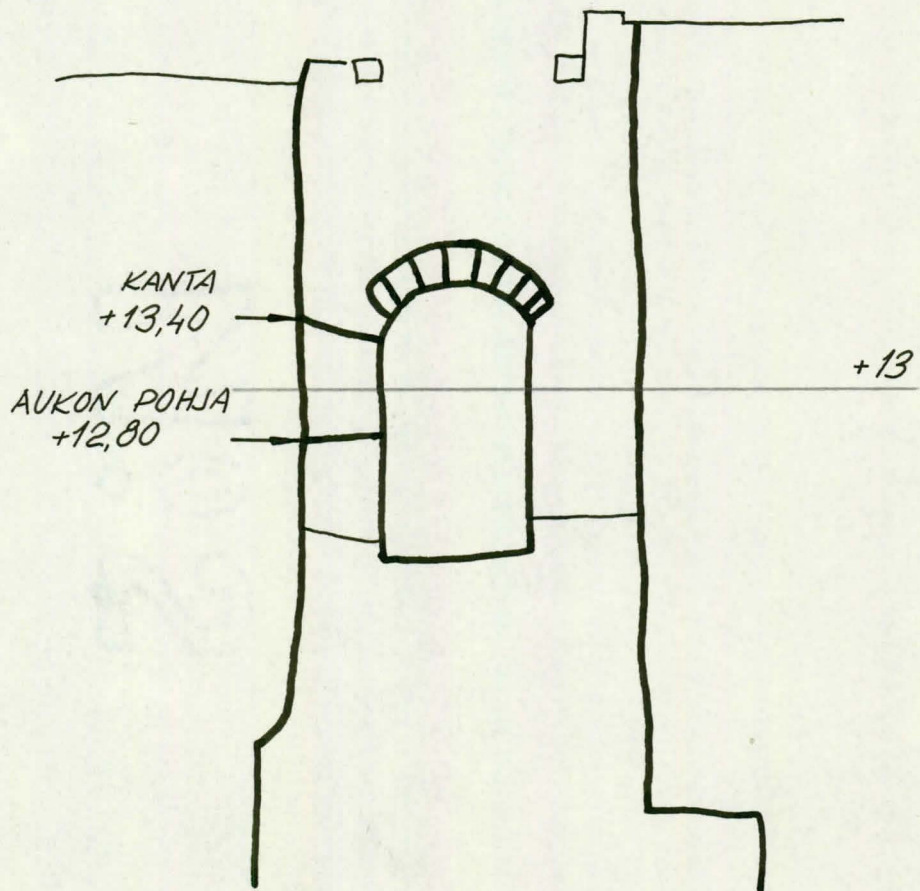
PIHAN LOUNAISSEINA
1:50

SINISELLÄ MERKITY POISTETUT
VANKILA-AIKAISET OSAT

PIIRROS III

LEIKKAUS B-B
1:50

10
10
10
10

10
10
10
10

H U O N E 49

Koillisseinä

Eeva-Maija Viljo 1966

Huoneen 49 koillisseinä

Tammikuu 1966
Tutkimuspiir.
22.13/314

Suunnilleen huoneen 19 holvin kannasta tasolle +9,50 oli seinän pinnasta poistettu 1800-luvun muurausta. Tämä alue alkoi n. 2,60 m huoneen pohjoisnurkasta ja jatkui tiilenmitan päähän itänurkasta. Noin 2,50 m itäkulmasta oli seinässä muuta aluetta syvempi murros.

1893

THE WASHINGTON OBSERVATORY

1892

L I N N A N P I H A

Margareta Mutreich 1966

Linnanpihan lounainen puolisko

- Kesä-elokuu 1966
Ruudut 1,2
Ruutu 2
Ruutu 3
Ruudut 4,5
Ruutu 6
Piiirros 1
Valokuva Welin
Ruutu 8
Piiirros 1
Ruutu 9
Piiirros 1
- Betonikerros oli poistettu. Pinnan korkeus vaihteli n. -1,30 - -1,50. Kaivaus aloitettiin leikkauksen A_3 kaakkoispäästä (edeten pihan kaakkoisseinää pitkin ja BB_1 :tä pitkin yli apuviivan A_4) kohti lounasta kahden ruudun verran. Poistettiin täyttemaata: hiekkaa, tiilenpalasia, laastinpalasia, nokimaata, vähän hiiltä. Huoneen 5 oviaukon kohdalla em. tiilimurskan alla pienehköjä kiviä ja hiekkaa (kyseessä ilmeisesti ristikäytävän pohjamuuraukseen liittyvää kiveystä). Tätä kivitystä ulottui koko oviaukon leveydeltä (ruudussa 2). Kivitys alkoi n. 0,5 m oviaukon kynnyksen alapuolelta, syv. -1,50 - -1,60. Lähestyttäessä HH_1 -leikkausta oli n. -1,50 syvyydessä oviaukon lounaisreunan ja leikkaus HH_1 :n välissä suurehkoja laastilla sidottuja kiviä.
- Kaivaus ruudussa 3 aloitettiin. Edettiin leikkauksesta HH_1 kohti lounaisseinää. Ruudussa 3 porrasaukon edessä suurehkoja kiviä muurattuina alkaen syvyydeltä -1,30 alaspäin. Aivan porrasaukon kohdalla em. syvyydessä -1,30 oli askelmana iso kivi (heti takaa jatkui seinän tiilimuuraus). Em. kivet: suuria ja pieniä, seassa tiilenkappaleita. Tämä kivitys jatkui tästä laajalle alalle (ks. myöh.).
- Kaivaus laajennettiin ruutuihin 4 (A_3 , D, A_4 , BB_1) sekä 5 (A_4 , D, HH_1 , BB_1). Näissä oli päällimmäisenä samanlaista täyttemaata. Siirryttiin ruutuun 6. Tällä alueella, ruuduissa 4, 5 ja 6, leikkausten D ja B välissä oli hiiltä ohuina 30-35 cm laajuisina läikkinä. Ruudussa 6, huoneen 7 oviaukon kohdalla oli selkeätä mukulakiveystä, joka laskeutui kohti leikkausta HH_1 n. 40 cm. Kiveyksen päällä oli hiilimultaa, hiekkaa ja tiilenpalasia. Kiveys oli leikkauksen HH_1 kohdalla painunut kuopalle (todennäköisesti ristikäytävän pilari painanut). - Kaivettiin ruutuun 8 (A_4 , C, HH_1 , D); täyttemaata päällä, suuria kiviä, ohut, epätasainen hiilikerros syv. -2,00. Laajennettiin ruutuun 9 (C, A_4 , D, HH_1); samoin täyttemaata, suuria kiviä (joista aikaisemmin koolingin tukemiseksi oli poistettu muutama), hiiltä ohuena kerroksena, joka oli epätasainen, noin syv. -1,80.
- Suurien kivien alue päättyi n. 2,90 m lounaisseinästä (ulos kohti pihan keskustaa). Ruudussa myös pienempiä epätasaisia, sekalaisia kiviä, jotka jatkuvat tänne kaakkoisseinältä, ruuduista 5 ja 6. Tämä kivikerros hiilikerroksen päällä; osittain lähempänä seinää ja taas keskemmällä ruutua se oli laastilla sidottua; ilmeisesti

on ristikäytävän pohjaa. Seinän vieressä ja seinässä hiilipitoista laastia, jolla kiviä, isoja ja pieniä, seinämuurissa kiinni. Hiili-laastin sijainti leikkausten D ja C puolivälissä.

- Ruutu 1 Ruudun 8 laajan hiilikerroksen keskivaiheilla suurempia hiilenkappaleita (tulipalon jälkiä). Ruuduissa 1 (maaleikkauksen reunasta alkaen) ja 2 (loppuen huoneen 5 oviaukon lounaisseinään) ja ulottuen BB- ja DD-linjojen puoliväliin oli mukulakiveyksen alla kova pintakerros, saven ja noen sekainen. (Seinän vieressä n. leikkauksen A_4 kohdalla tasolla $-1,85$ oli puupalasia.) Tämän kerroksen rikkoi kohti länttä em. ristikäytävän nurkkapilarin perustus (joka työntyy pihan etelänurkasta kohti pihan keskustaa).
- Ruutu 8 Kaivettiin ruutua 8 (A_4 , C, HH_1 , D) ja sen itäkulmassa oli selvä, Piirros 1 laajahko hiilikerros, syv. n. $-2,00$; kerroksen syvyys vaihdellen Ruutu 7 n. 20 cm. Siirryttiin ruutuun 7 (A_3 , C, A_4 , D), lounaisosassa selvä, Piirros 1 pienehkö savikerros, n. $-1,90$.
- Ruutu 4 Kaivettiin nyt ruutuun 4 (A_3 , D, A_4 , BB_1). Poistettiin täyttemaata (maassa suurehkoja tiilenpalasia), sitä oli n. 60 cm syvyydeltä. Savikerroksen ei havaittu ulottuneen ruutuun 4.
- Ruutu 1 Siirryttiin ruutuun 1. Syvyydessä n. $-2,03$ alkaen oli kovahko kerros savea, kiveä, luuta laastia ja tiiltä (kerros ohut ja heterogeeninen). Seinässä vastaavalla kohdalla (syv. $-2,03$) oli tiiliä vasten pieniä puunkappaleita, nämä keskittyen paikkaan 85 cm koilliseen huoneen 5 oviaukon koillisreunasta lukien. Samassa paikassa löytyi (syv. $-2,07$) maasta seinätiili (muurin rakennusvaiheen aikainen; sen koko ei kuitenkaan ollut rekonstruoitavissa). Ruudussa oli ohuehko, kova savikerros em. heterogeenisen kerroksen alla Valokuva Welin alkaen syvyydellä $-2,05$. Tässä on kyseessä savipohja, joka todennäköisesti on tehty muurin rakennusvaiheessa veden eristämiseksi. Ks. leikkaus BB- BB_1 .
- Ruutu 4 Ruudussa 4 aivan sen länsinurkassa oli laastiläikkä syv. $1,93$ alapäin, läikän halkaisija n. 60 cm.
- Ruudut 2,1 Ruudussa 2 oli löytynyt kova savipohja alle $-2,00$, joka mahdollisesti on samaa kerrosta kuin ruudun 1 savipohja ja tällöin sen pinta laskeutuisi ruudusta 2 ruutuun 1. Seinä em paikassa (jossa syv. $-1,85$ puuta) on kaksi tiiltä ulonnut muurista, päät murtuneet ja hajonneet, myös tiilien alla olevat luonnonkivet seinämuurista selvästi ulkonevat. Tämä tiilirivi on ollut maan alla.

- Ruutu 5 Ruudusta 5, sen keskiosasta, poistettiin lähellä pintaa uutta muurausta, pienehköjä kiviä ja laastia. Aloitettiin etelänurkan kaivaus (ks. Sinisaloon kertomus) edeten kohti keskipihaa paljastaen 1800-luvun viemäriputkea. Kaivetussa "kanavassa", joka kulki karkeasti 6-leikkausta myötäillen, löytyi n. -1,97 alkaen loivasti maapohjan suunnassa laskeva, selvä hiilikerros, n. 10 cm. Yritettiin kaivaa selvänä esiin alkuperäinen putkityökaivauksen reuna; tässä ei onnistuttu. Kaivettu maa oli homogeenista, täyttemaata.
- Ruudut 10,11, 12,13,14,15 Ruuduissa 1 ja 4, 2 ja 5 poistettiin mukulakiveä (ruutujen 1 ja 2 osalta kaivauskohde aivan BB₁-linjan tuntumassa). Alla oli hiekkakerros, johon kivet osittain upotetut, kerros (syv. -1,85-2,05) laskeutu pohjaksi kiveykselle. (Suurehkojen kivien vyö 4:stä 5:een) Linjojen D ja HH₁ leikkauskohtaa kohti oli n. -2,00 tiilenpalasia ja tiilimurskaa. Lähellä linjojen BB₁ ja HH₁ leikkauskohtaa oli suuri kivi (syv. -1,80, 70 x 50 x 30 cm) laastilla kiinnitettynä muurattuun kivikkoon. Linjojen D ja HH₁ leikkauspisteessä oli iso kivi (80 x 60 x 50 cm, alaosan syvyys -2,00) ympärillään hiekkaa, tiiltä, pieniä kiviä.
- Ruutu 3 Ruudussa 3 poistettiin ristikäytävän pohjakiveystä, jota täällä jatkui aina n. syv. -2,00. Seinä: kaakkoisseinä ruudussa 3, tiilimuurausta n. tasolle -2,00; siitä alaspäin harmaakiviä; laastimuurausta. Ruudussa oli syvyydellä -2,00 suurehkoja ja pieniä kiviä, joita ei enää oltu kiinnitetty laastilla.
- Ruutu 6 Siirryttiin ruutuun 6, josta mukulakiveys oli purettu ja poistettiin oviaukon edestä täyttemaata, myös irtokiviä, aina n. -2,00 asti.
- Ruutu 2 Ruudussa 2 oli löytynyt huoneen 5 oviaukon edestä alkaen syv. -1,65 alaspäin porraskivet, jotka muodostuivat em. syvyydestä paljastuneelta pinnaltaan kahdesta "keskiaikaistiilestä", mitat 29 x 15,5 x ? , 29 x 15,3 x ?
- Valokuva
Welin,
piirros 2
- Ruutu 5 Ruudun 5 pohjoisosassa (lähestyttäessä linjojen A₄ ja D leikkauspistettä) oli poistettu suunnissa kohti 1) kaakkoisseinää kiviä, joissa ei ollut laastia, syv. -1,60 ja kivien päällä täyttemaata, sekä kohti 2) lounaisseinää syv. -2,05 laastilla sidottuja kiviä. Linjojen A₄ ja D leikkauspisteessä löytyi syv. -1,80 70 x 80 cm alue, jossa hiiltä, nokea, lasia (mm. miltei kokonainen pullo ja toisen kaula, ikkunalasin kappaleita), tiilenpalasia, hiiltynyttä puuta ja mustaa multaa (ks. löytöluettelo).
- Valokuva

- Ruudut 3, 6 Etelänurkassa suuria, pieniä ja pienempiä (esim. 50 x 40 x 30 cm) kiviä, joissa hakattuja murtopintoja. Nurkasta kohti pohjoista,
- Ruutu 5 ruudussa 5, miltei linjojen HH_1 ja BB_1 leikkauskohdassa oli muurausta, -2,35, kiviä sidottuna laastilla, ja siinä laastia, tiilenpalasia (todennäköisesti vielä ristikäytävän pilarin pohjaa).
- Ruutu 6 Ruudussa 6, huoneen 7 oviaukon edessä oli alkaen syv. -2,10 humusta, selvää hienoa multamaata, vierellään (kohti ruudun etelänurkkaa, leikkausta BB_1) samassa syvyydessä hiiltä.
- Ruutu 8 Ruutu 8: poistettiin tiilenpalasia, hiiltä, kiviä ja täytemaata, ei ollut kerroksia. Näin oli em. hiilikerroksen alla sekä ympärillä
- Piirros 1 alle syv. -2,00. Ruutujen 8 ja 11 rajalla (leikk. C) oli pinnasta alkaen muurattuja, suurehkoja kiviä, tämä muuraus loppui pinnassa lähestyttäessä linjaa A_4 .
- Ruutu 7 Ruudussa 7 löytyi sammalta lähellä leikkausta A_4 , syv. n. -2,00 em. savikerrosta poistettaessa.
- Ruutu 9 Siirryttiin ruutuun 9 (HH_1 , C, lounaisseinä, D), poistettiin pinnasta alkaen suurehkoja kiviä kohti lounaisseinää.
- Ruudut 10, 11, 12 Siirryttiin ruutuihin 10 (A_3 , G, A_4 , C), 11 (A_4 , G, HH_1 , C) ja 12 (HH_1 , G, lounaisseinä, C), joissa kaivettiin täytemaapinta pois. Ruuduissa 10 ja 11 suuria kiviä (pinnat perin näkyvissä). Ruutujen 11 ja 12 rajalla (leikk. HH_1) puuta sälöinä, syv. -1,50 ja -2,00 välillä. Samassa syvyydessä ruudussa 12 ristikäytävän pohjan muurausta muistuttavaa muurausta. Savea ja savimaata pohjaa lähestyttäessä ruuduissa 11 ja 12 sekä osittain näihin rajoittuvissa ruutujen 8 ja 9 osissa.
- Valokuva Ruutujen 4 ja 7 yhtymäkohdassa pohjassa iso kivenlohkare murrettuna
- Ruudut 4, 7 (näytti murrettuna tähän paikalleen), täytemaata riitti aina sen
- Piirros 4 pintaan. Ruudun 7 kivistö ulottuu ruutuihin 4, 5, 8 (ks. pohja).
- Ruutu 1 Ruutu 1, sen keskiosa, alle syv. -2,50: sekakerros, tiilen- ja laastinpalasia sekä puunpalasia (30-40 cm pituisia).
- Ruutu 9 Ruudussa 9, lounaisseinällä, oli suurten kivien välissä pieniä, ja kaikki tämä laastilla sidottuna, aina alkaen -2,50 asti (Ei enää ristikäytävän pohjaa). Seinässä 0,5 m leikkauksesta C kohti D oli terävästi ulkoneva, suurempi kivi, sijaiten syv. -1,50 - 2,24.
- Ruudut 3, 6 Ruutu 3; kaivausta jatkettiin syv. n. -2,00. Suurehkoja kiviä, joista yksi iso lohkare laastilla kiinni toisissa pienemmissä leikkauksen

- BB₁ kohdalla seinällä. Huoneen 7 oviaukon alapuolella myös näitä laastilla kiinnitettyjä kiviä (tasojen -1,00 ja -2,00 välillä), aina pihan etelänurkkaan saakka. Nurkassa oli tasaisesti ja tarkoituksenomaisesti ladottuja kiviä, muurattuina em. laastia pehmeämmällä laastilla; sijoitustapa viittaa vertikaalirakenteen tukemiseen. Tätä kiveystä oli kautta koko ruudun 3, syv. -2,00, pohjakiviin asti.
- Ruutu 3
- Huomioita lounaisseinästä (ruudut 9 ja 12): osoitetun seinäosan
- 1) Kukkotorni - ulkoneva seinän laastiosa: laasti keltaista, sekä
  - 2) (mahdollisesti ensimmäisen vaiheen sisäkylkiäisrakennuksen muurasta) huoneen 9 oviaukon alapuolen muurauksen laasti valkeaa ja pilkullista.
- Ruudut 10, 11, 12
- Poistettiin ruuduista 10, 11 ja 12 aikaisemmin kaivetun kanavan reunaa, 1800-luvulla täytettyä, löyhää täytemaata. Poistettiin putki ja neliömäinen säännöllinen 1800-luvun tiilistä sinertävällä savi-laastilla muurattu kaivo. Saatiin esiin sorapohja, joka laskeutui jyrkästi länsinurkasta (ks. pohja). Sora kovaa, kellertävää.
- Ruutu 15
- Piirros 1
- Kaivettiin pihapuoliskon luoteisosa, ruudut 15, 14, 13 (HH₁, luoteisseinä, lounaisseinä, G; A₄, luoteisseinä, HH₁, G; A₃, luoteisseinä, A₄, G). Ruudussa 15 täytemaan sisässä, selkeä, paksu savikerros (savi puhdasta, kovaa) huoneen 10 oviaukon edessä alkaen lounaisseinästä; kerros -1,20 - -1,40.
- (Tämän pihan osan aikaisemmin poistettu maa: ks. Sinisalonen kertomus.)
- Ruutu 14
- Ruutu 13
- Poistettiin ruudun 14 täytemaa soraan asti (ks. pohja) ja siirryttäessä ruutuun 13 poistettiin huoneen 11 oviaukon kohdalla kellariin vievät portaat: 1) ylinnä 2 askelmakiveä (ks. pihan aikaisemmat pohjakuvat), vankilan aikana harmaakivestä erillisiksi askelmiksi louhitut; näiden perustana 2) muuraus kirkaanharmaalla, kalkkipilkkuisella laastilla sidottuja tiiliä (tiilikokoja: 30 x 15 x 6, 29 x 15 x 7) yksi kerros, ja sen alla 3) ladottuna pienehköjä kiviä. Vaiheiden 1) ja 2) välistä löytyi pyöreäksi hiottu, veistetty 30 cm pituinen puupalikka. Luoteisseinän ja putkikaivannon välinen maa koostui kohtalaisen heterogeenisesti seuraavista maatyypeistä, ei selkeitä kerroksia (järjestys pinnasta kohti pohjaa): -täytemaa, - sekamaa jossa pienempiä kiviä, - savipitoinen maa ja - sora, kova, kellertävä: pohja.
- Ruutu 1
- Ruudussa 1 tutkittiin maata seinän vierellä alueella leikkaus A₄

- huoneen 5 oviaukon koillispuoli. Löytyi mehevää maata: runsaasti puuta (sälöinä), tiilenpalasia, luita, nokeentuneita pienehköjä kiviä selkeähkönä kerroksena syv. -2,20. Sen alla musta, nokinen, ohut maakerros alkaen -2,20; tämän alla sekamaata, jossa maatonutta puuta, tämä näytti olevan aktiivista täytemaata. Tässä sekamaassa pieniä kivenlohkoja ja suurehkoja tiilenpalasia, joista ei kuitenkaan voitu määrittää kokoja.

Suuret pohjakivet kokonaan esillä; ruuduissa 4, 5, 8, 7 niiden tutkituista väleistä ei löytynyt enää mitään kulttuurikerrokseen viittaavaa. Pohjan piirtäminen alkoi.

Piirros 3

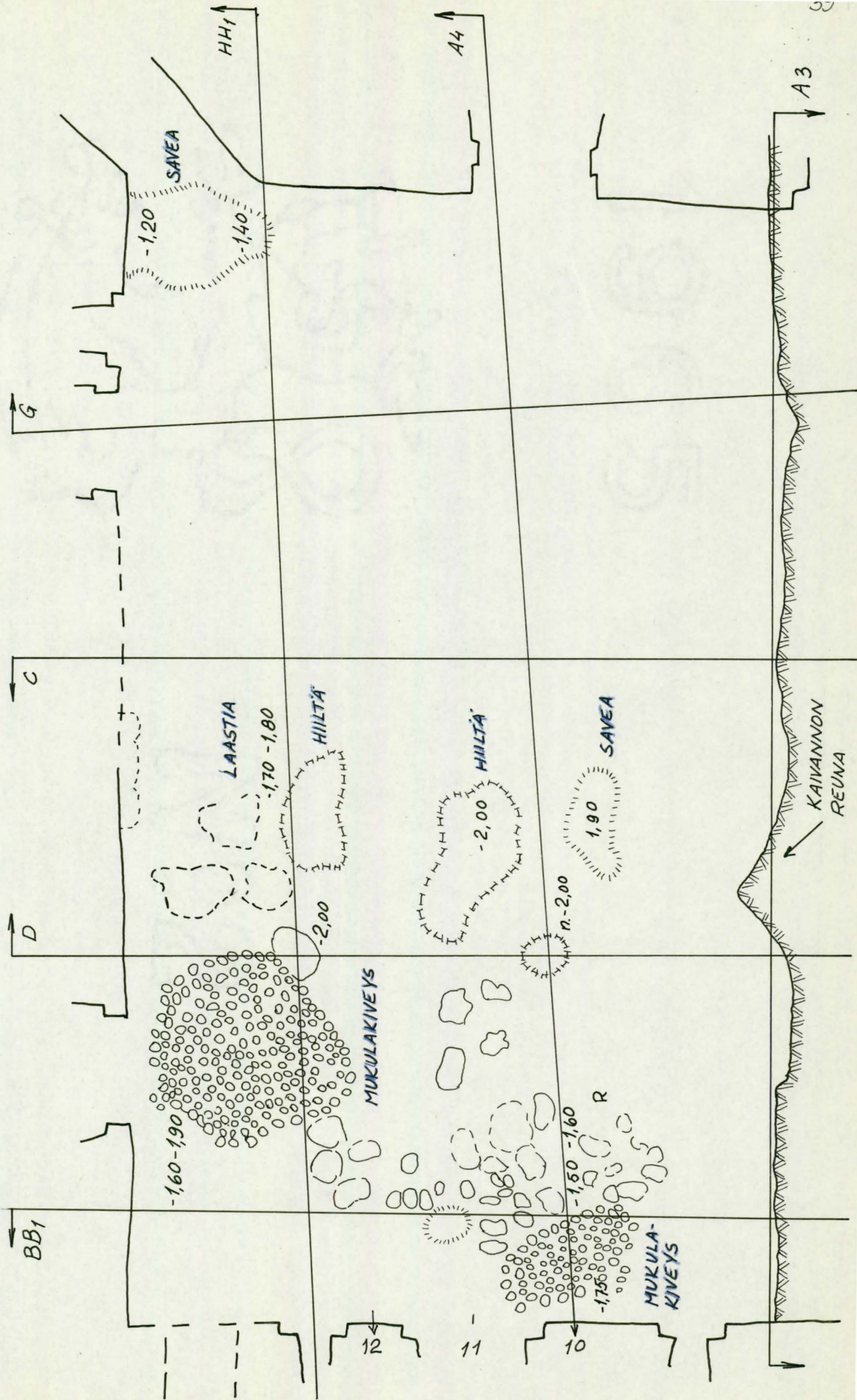
Tutkimuskertomuksessa noudatettu pihan puoliskon jakoa ruutuihin 1-15, ruudusto oheisena.

Jyväskylä

LINEN BANK

PIIRROS I

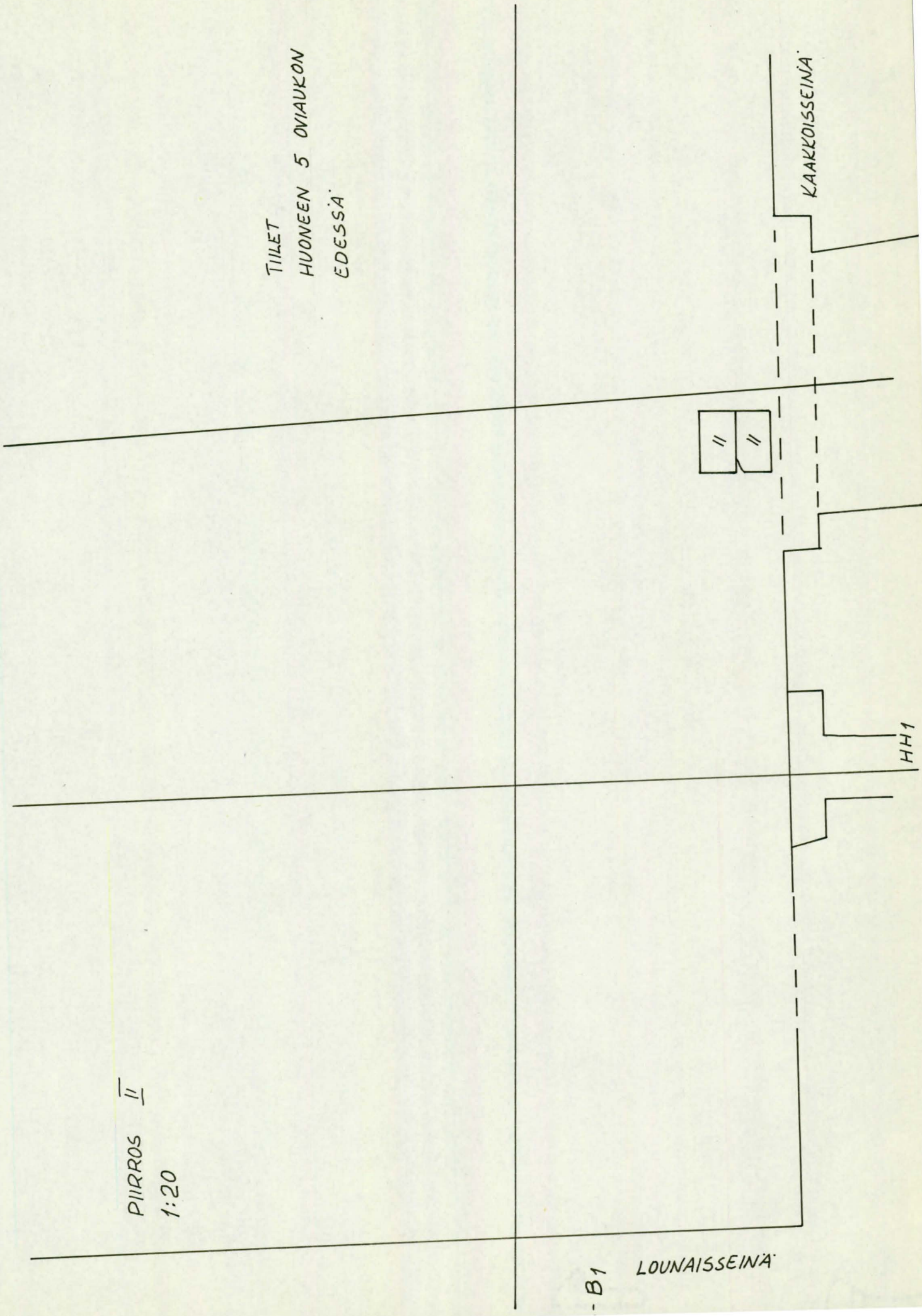
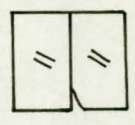
PIIRROS II
1:20

TIILET
HUONEEN 5 OVIAUKON
EDESSÄ

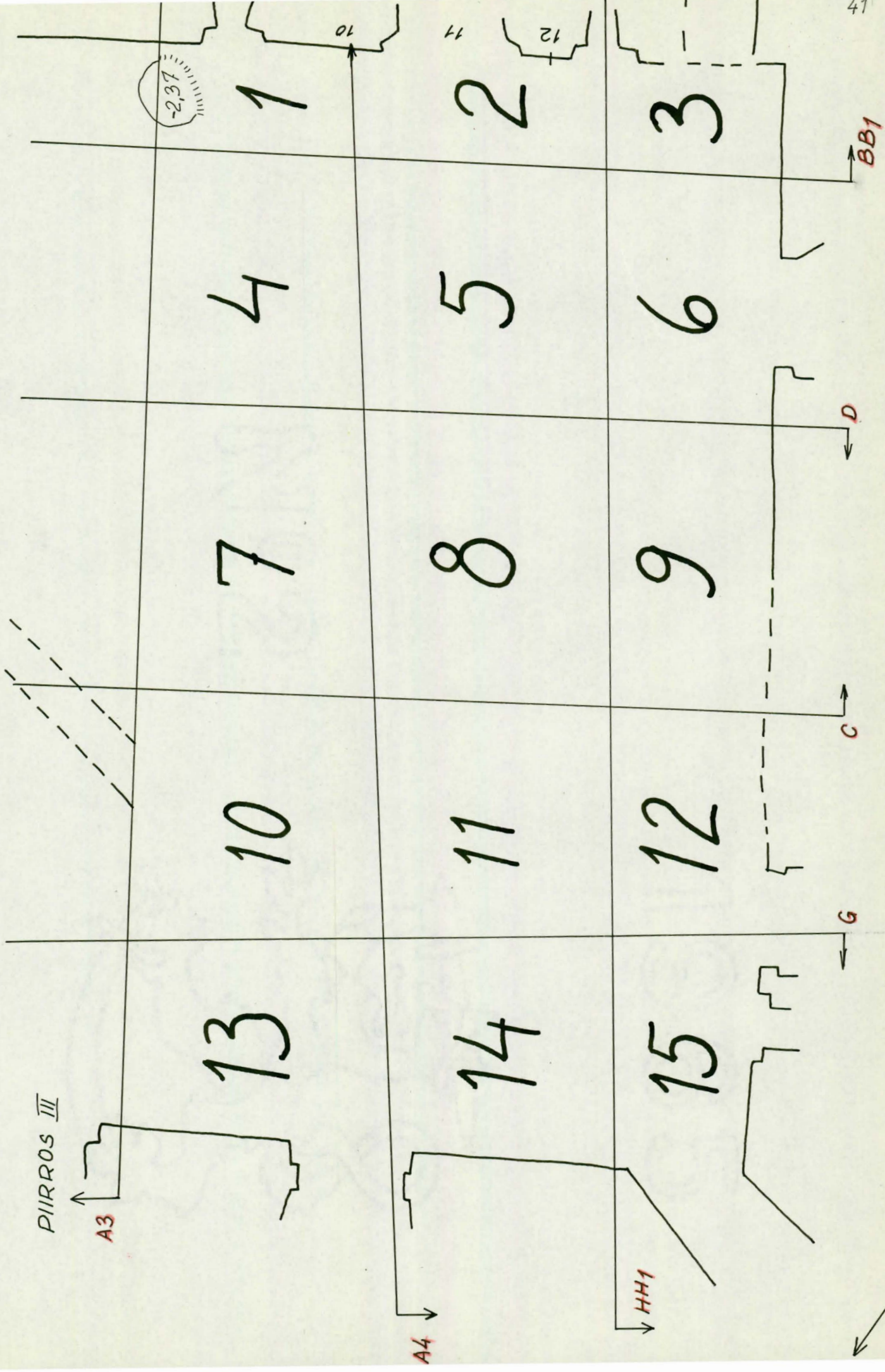
- B1 LOUNAISSEINA

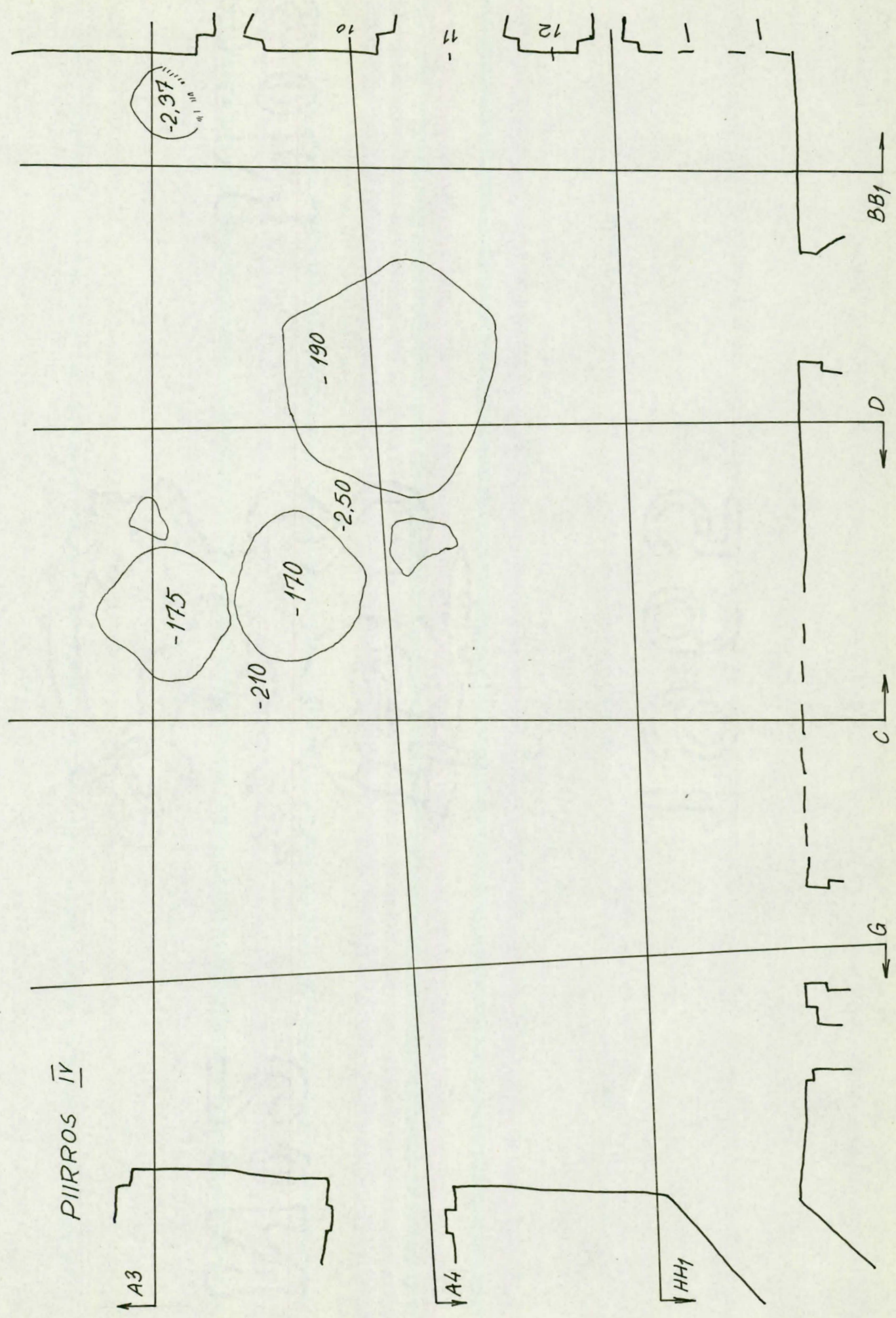
KAARROISSEINA

HH1

L I N N A N P I H A

Kaakkoisseinän ja lounaisseinän perustukset

Viljo Mikkola marraskuu 1966

Linnanpiha

Lounaisseinän alaosa

Piiros 1

Kesän aikana kaivettiin pihan lounaisosa. Samalla saatiin esiin lounaisen ja kaakkoisen seinän alaosat. Seinät on rakennettu soraan päälle tehdylle perustukselle. Lounaisseinän alla maa viettää kaakkoon siten, että pudotusta on n. 10 m:n matkalla n. 1,2 m. Perustuksen alimmat kivet ulkonevat seinästä muodostaen n. puoli metriä leveän anturan. Antura on leveimmillään kaakkoisnurkassa, jossa muurattu osa ulottuu n. 0,7 m kukkotornin seinälinjasta ulospäin. Luodin +4 kohdalla ulkonema on n. 0,6 m ja luodin +9 kohdalla n. 0,55 m. Luotien +3, +7 ja +11 kohdalla ulkonema on n. 40 cm. Anturan leveys vaihtelee ja se on muurattu hyvin epätasaisesti, mistä voitaneen päätellä, että se on tarkoitettu alun perin maan alle jääväksi. Anturaan liittyy pari suurta maakiveä, jotka lienevät mäellä rakennustyön aikana olleita kiviä, luotien 1, 10 ja 2 kohdilla. Anturakiven päällä luodin +1 kohdalla oli pidetty nuotioita, joka oli rapauttanut seinän pinnan niin, ettei siltä kohdalta voitu tehdä laasti- tms. havaintoja. Nuotion paikka vaikutti vanhemmalta kuin pihan kaakkoisseinän paksunnos, koska se oli rapauttanut kukkotornin kaakkoisnurkan, mutta mitään jälkiä ei havaittu kaakkoisseinässä.

Kukkotornin ja anturan rajasta löydettiin muurausraja, joka oli tunnistettavissa seinän sisältä työntyvistä puolilahoista lastuista. Muurausraja on ilmeisesti ollut jatkuvasti kosteana, koska lastut eivät olleet täysin lahonneet. Rajaa ei voitu selvittää laastien avulla, sillä rajan molemmin puolin laasti oli kosteuden rapauttama karkeahkosta hiekasta tehtyä. Raja näytti alkavan oven alta keskeltä (luoti 9,3, korkeus -1), ja kulkevan seuraavien koordinaattien kautta: (1 9, k -1,4), (1 8, k -1,5), (1 7, k -1,55), (1 6, k -1,8), (1 5, k -1,9), (1 4, k -1,9), (1 3, k -1,9), (1 2, k -1,9).

Kaakkoisseinän alaosa

Piirros 2

Kesän 1966 kaivausten jäljiltä oli näkyvissä lounainen puolisko pihan kaakkoisen seinän alaosasta. Se on perustettu suoraan pohjaan ja isojen maakivien päälle. Isoja maakiviä ovat luotien +8, +11 ja +14 kohdalla olevat. Näistä luodin +8 kohdalla oleva kivi ulkonee seinästä n. 1 m ja luodin +11 kohdalla oleva n. 0,8 m. Luodin +14 kohdalla oleva kivi kuuluu kukkotornin perustukseen. Muu osa perustusta näyttää siten rakennetulta, että ensin on tuotu anturan paikalle kerros noin puolen metrin mittaisia kiviä. Näiden rakoihin on sovitettu pienempiä kiviä, ja vasta tämän kivikerroksen päältä on alettu laastilla muuraus. Perustuksen anturan rakoja kaiveltaessa löytyi kiven välistä soran päältä n. 10-20 cm paksu kerros multaa, joka arvatenkin on joutunut paikalleen sateiden huuhtoessa kaakkoa kohti kaltevaa pihaa rakennustyön aikana. Kukkotornin vieressä seinä alkoi melkein suoraan maasta ilman anturaa mutta luodista +10 alkaen oli n. -2,5 tasossa koillista kohti levenevä n. puoli metriä leveä antura. Tasosta -2,5 ylöspäin oli perustus lähes pystysuora. Perustuksen yläpinta on melkein suora. Luotien +10 ja +14 välillä se on viittisen senttiä alempana kuin muissa kohdissa. Edelleen se ulkonee luotien +11,5 ja +13 välillä kymmenisen senttiä seinän linjasta. Harmaakivisokkelin päältä alkaa tiiliseinä, joka on kokonaan samassa linjassa. Korkeussuunnan epätasaisuudet on tasattu kahdessa ensimmäisessä tiilivarvissa eripaksuisilla laastikerroksilla ja luotien +9,9 ja +14 välissä olevalla syrjätiilimuurauksella. Muu osa kahta alinta kerrosta oli lappeelleen päät ylöspäin muuratuista tiileistä. Korkeudelta -1,75 löydettiin saumausraja, jonka alapuoleiseen kerrokseen kuului kaksi ensimmäistä tiilivarvia kokonaan sekä huoneen 5 oven alla olevaa muurausta, joka oli yläosastaan niin rapautunut, ettei voitu todeta, oliko oviaukon lattia samaa muurausta. Edelleen muurausrajan alapuoleiseen kerrokseen kuului luodin +14 kohdalla olevan portaikon alimmainen koko oviaukon levyinen harmaa askelmakivi ja sen alla olleet tiilet. Muurausrajan alapuoleinen laasti ja perustuksen laasti oli kosteassa maassa kovana säilynyttä ja vain toisin paikoin siitä saattoi käsin irroittaa suoraan seinästä. Ko. laasti oli vaaleata ja hienorakeista. Muurausrajan yläpuolella laasti oli ruosteenväristä ja se mureni pölynimurilla puhaltuen. Kummassakin laastissa käytetty hiekka oli suunnilleen yhtä hienoa. Pihan lounaispään kaivauksista saamamme alustavan tiedon mukaan on pihan pinta sijainnut suunnilleen yllä mainitun muurausrajan

Mutreich 1966
linnanpiha

tasossa. Asiasta lähemmin Margareta Mutreichin selostuksessa: Linnanpihan kaivaukset kesällä 1966.

Pihan kaakkoisseinässä käytetyt tiilet olivat kaikki saman kokoisia. Noin kolmenkymmenen mittauksen perusteella saatiin mitoiksi (28-28,5) x (13,5-14,5) x (9-10).

Pyöräskylä
LINNEN BANK

PIIRROS J
PIHAN LOUNAISSEINA

1:50

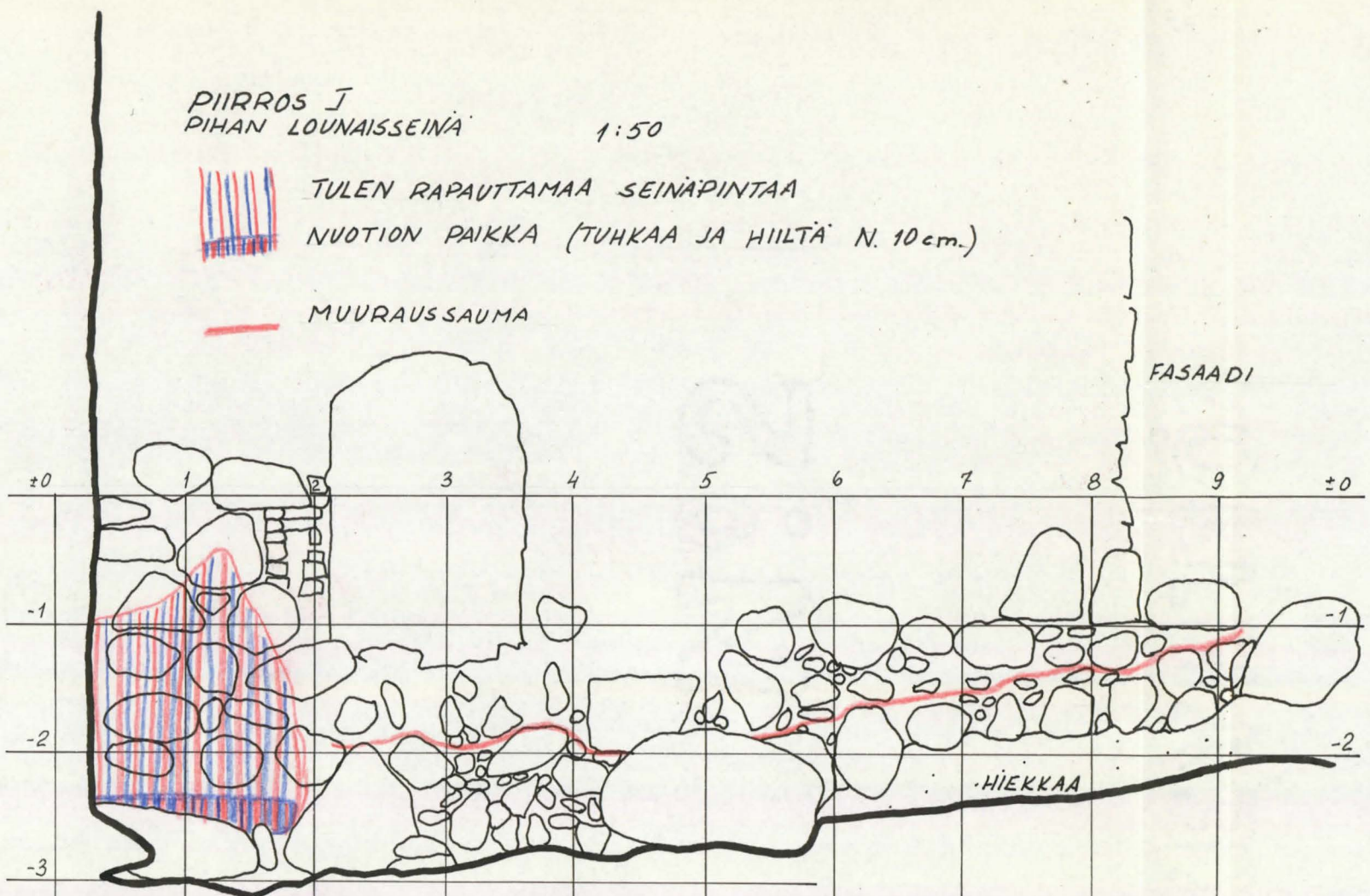

TULEN RAPAUTTAMAA SEINÄPINTAA

NUOTION PAIKKA (TUHKAA JA HIILTÄ N. 10cm.)

MUURAUSSAUMA

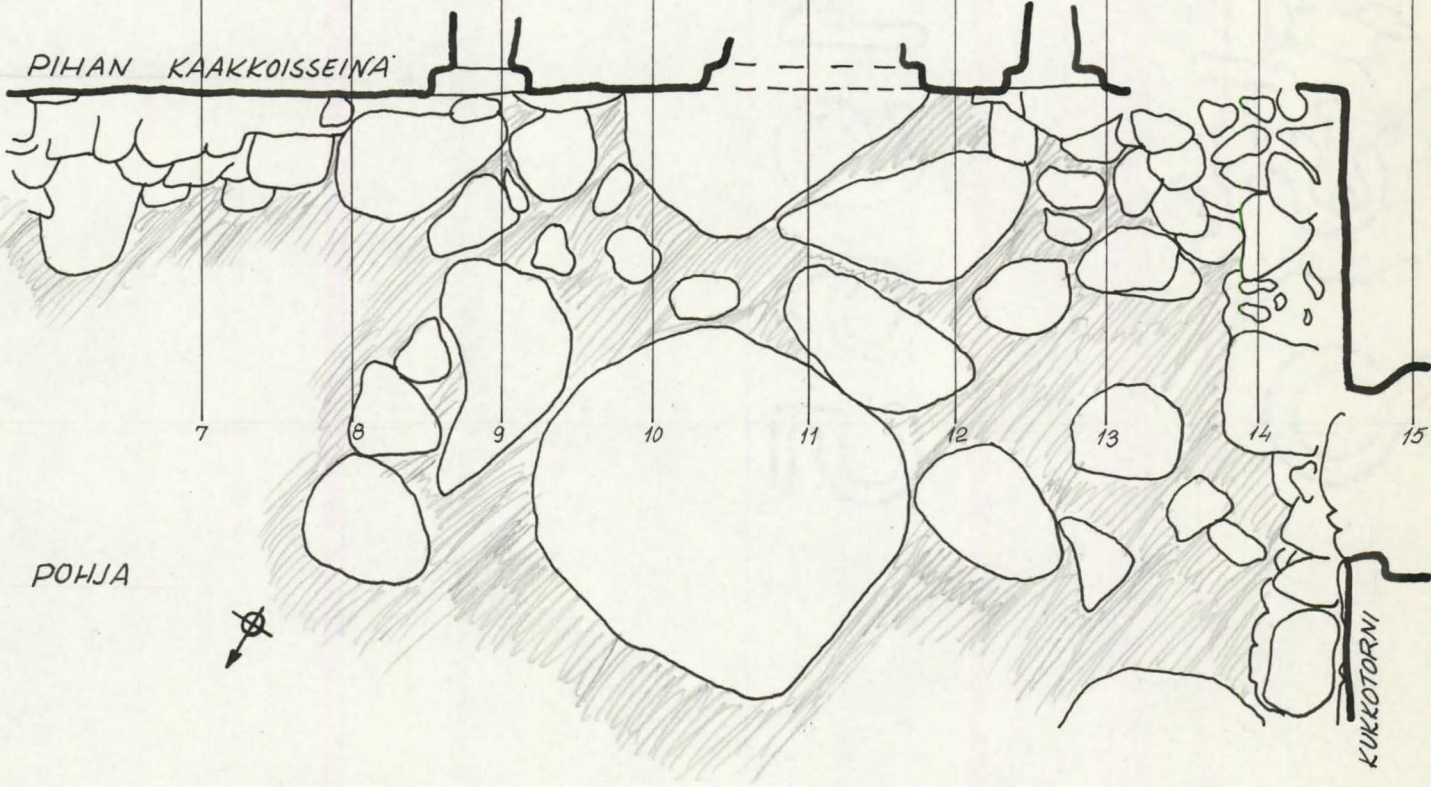
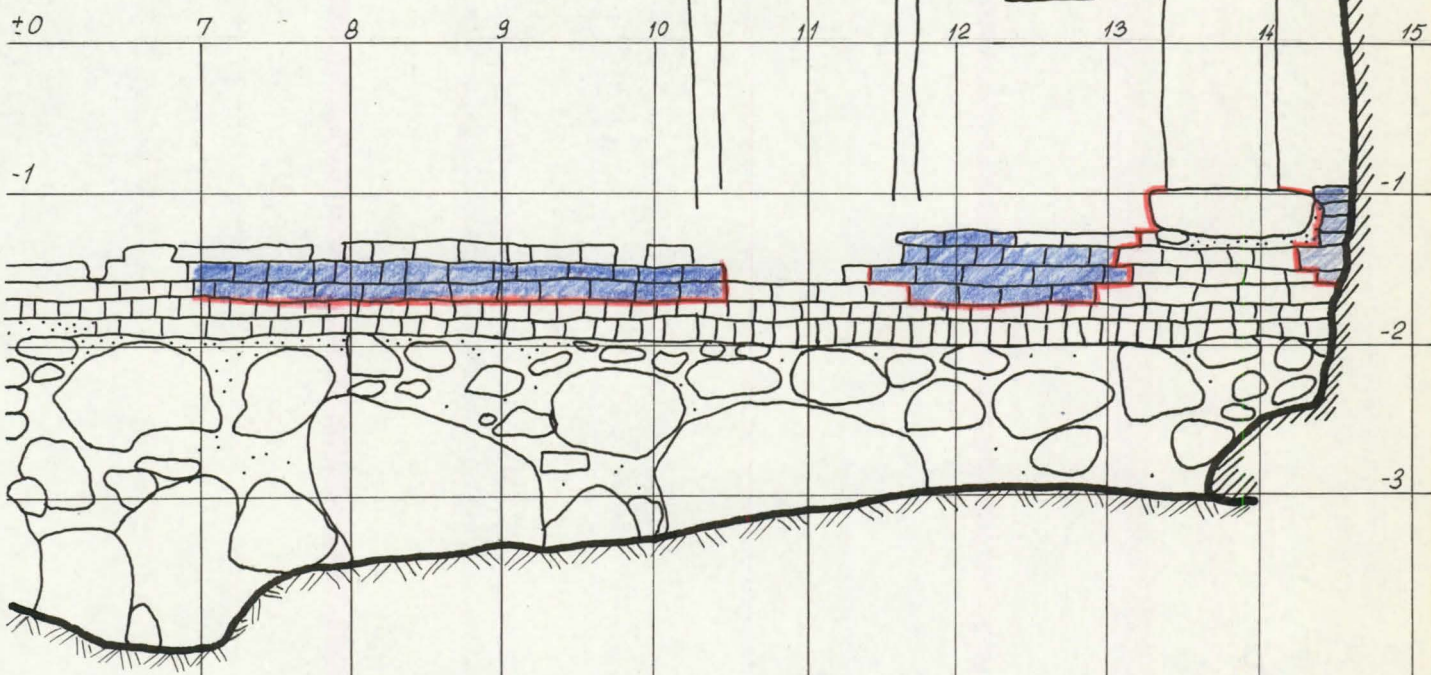
HÄMEEN LINNAN PIHA
PIIRROS II
PIHAN KAAKKOISSEINA

1:50

MUURAUSSAUMA

FASAADI

1900

1900

L I N N A N P I H A

Luoteisseinän lounaisosa pohjakerroksen tasolla

Eeva-Maija Viljo 1966

Linnanpihan luoteisseinän lounaisosa pohjakerroksessa

Kesäkuu 1966

Luotien 4 ja 5 välissä sijainnut vankilanaikainen ikkuna ja sitä ympäröinyt muuraus purettiin. Näin syntynyt seinän läpi menevä aukko ulottui perustuksista huoneen 11 holvin kantaan. Suunnilleen 2 m leveään aukon koillisreuna sijaitsi suunnilleen 30 cm luodin 5 koillispuolella. Keskellä aukon pohjaa olivat huoneen 11 alla sijaitsevaan kellariin vievät vankilanaikaiset portaat.

Maan ja muurin raja sijaitsi suunnilleen tasolla -1. Muurissa oli ulkoseinän ja huoneen puolella suuria kiviä, jotka olivat kiinni ruskeassa hiedassa. Muuri oli murattu näiden kivien päälle.

Huone 11, ovi-
aukko 1966

Tasoilla -0,65 ja 0,13 oli rajat, jotka todennäköisesti olivat työsaumoja. Huoneen 11 oviaukon ja ko. muurinaukon väliltä oli pihaseinästä tiilipinta poissa. Tasaisessa laastipinnassa näkyivät mainitut saumat.

Piirros I

Suunnilleen tasolla +0,60 näkyi aukon koillisreunassa muurausraja, joka ulkoseinässä kohosi seinän tiilipinnan taakse. Rajan alapuolella oli ruskehtava, karkeahko laasti, joka oli tulipalossa vaurioitunut ja mureni helposti. (Huoneen 11 oviaukon vieressä oli myös tulen vaurioittamia tiiliä.) Rajan yläpuolinen muuraus erosi seinän sisällä alemmasta lähinnä siitä syystä, että se koostui lähes kokonaan tiilistä. Laastiraja oli seinän sisällä epäselvä, mutta tiilen esiintyminen täytemuurauksessa osoitti sen paikan.

Tutkimuspiir.
22.13/423

Lounaisreunassa yllä mainittu muurausraja sijaitsi hieman tason +-0 yläpuolella ja erottui selvästi.

Umpeenmuurattu ikkuna-aukko

Ison aukon lounaispuolella oli jo melko varhaisessa vaiheessa umpeenmuurattu ikkuna-aukko. Umpeenmuuraus oli tehty keskiaikaisilla tiilillä ja oli samaa muurausvaihetta kuin yllä mainittu tiilimuuri.

Ikkunan lounaispieli sijaitsi 20 cm luodin 11 lounaispuolella. Pohja, joka oli kivistä ja jota oli laastilla tasoitettu, sijaitsi tasolla +0,06 - 0,08. Ikkuna-aukon segmenttikaarisen holvin kanta

oli tasolla +0,97; laki oli tasolla +1,20. Aukon kaari oli puoli-
tiilikaari ja säilynyt lounaispieli oli suora. Koillispieli oli
kokonaan poissa. Ikkunamuurauksen laasti oli samanlaista kuin
oviaukon ja sisäseinien.

- Tiilet: 28,5 x 15 x 10,5
- 28,5 x ? x 10
- 29 x 13 x 9,5
- ? x ? x 10
- 30 x ? x 10

Umpeenmuuraus täytti aukon suunnilleen seinän puolivälistä ulko-
seinään asti. Ulkoseinässä ikkuna-aukosta ei löytynyt jälkiä;
sen tiilipinta oli kokonaan samaa muurausta kuin umpeenmuuraus.

Piirros II

Ulkoseinä ison aukon lounaispuolella

Seinästä oli syksyllä 1965 poistettu pinnan korjausmuurausta
(vankilanaikaista) nykyiseen isoon muurin aukkoon asti. Näin pal-
jastunut murtopinta alkoi länsinurkasta huoneen 10 oviaukon kaaren
yläpuolelta. Oviaukon koillispuolella alaraja tuli alas tasolle
+1,10. Yläraja kulki länsinurkassa n. tasolla +3 ja kohosi n. 30
cm koilliseen mentäessä. Murtopinnan alapuolella oleva pinta oli
tiilestä tasolle +-0 asti. Huoneen 10 oviaukko oli myös kokonaan
muurattu tiilestä, mutta aukon koillispielen ja tiilipinnan välil-
lä oli muurausraja 20-30 cm luodin lounaispuolella.

Aukkojen välisessä tiilipinnassa oli 30 cm luodin 3 lounaispuo-
lella säännöllinen pystyraja, joka alkoi +-0 -tason alapuolella
olevasta kivimuurista ja jatkui ylhäällä luodin 3 molemmin puolin
sijaitsevassa kannatuskaaren pätkän sisäreunana. Kaari alkoi suun-
nilleen tasolta +1,60.

Muistiinpanot
1964, h. 26

Kaaren rakenne on selostettu aikaisemmin. Rajan koillispuolella
oleva muuraus on todennäköisesti samaa vaihetta kuin kaari.

Murtopinnan alareunasta luotien 2 ja 3 keskivaiheilta alkaa muu-
rausraja, joka luodin 2 kohdalla oli tasolla +2,60, jatkui lou-
naaseen suorana ja tuli luoti 1:n kohdalla alas tasolle +2. Tämän
muurausrajan alapuolella oli tason +2 yläpuolella isoja, sileä-
pintaisia kiviä; alempana oli pieniä kiviä sisältävä laastipinta,

Katso yllä

sekin sileä kuten laastipinta huoneen 11 oviaukon lounaispuolella.

Alareuna tasolla +0,46, lounaisreuna luodilla 2 oli pintamuurauksessa suorakaiteen muotoinen 25 cm leveä ja 40 cm korkea n. 16 cm syvä kolo, jonka säännölliset reunat osoittavat, että sitä ei ole murrettu seinään. Etenkin koillisreuna oli sovitettu limitykseen. Kolon taustalla oli täytemuurausta ja rikkinäistä tiilimuurausta. Kolon funktio on epäselvä.

Tasolta +2, n. 40 cm länsinurkasta alkoi muurausraja, joka kulki viistosti ylös tasolle +3,78, missä se päättyi 68 cm luodista 1 lounaaseen. Laasti rajan lounaispuolella oli ruskeata, suuria kalkkipilkkuja sisältävää. Muuraus jatkui pihan lounaisseinässä.

Harmaakivimuurauksen yläpuolella 14-18 cm luodin 2 lounaispuolella oli koilliseen suunnattu sidemuuraus, jonka koillispuolella seinän pinta oli ulompana kuin lounaispuolella. Lounaispuolen laasti oli valkoista kuten ylempänä tasojen 8 ja 9 välillä sijaitsevan täystiiliseinän. Rajan koillispuolella laasti oli ruskeata, kalkkipilkkuja sisältävää.

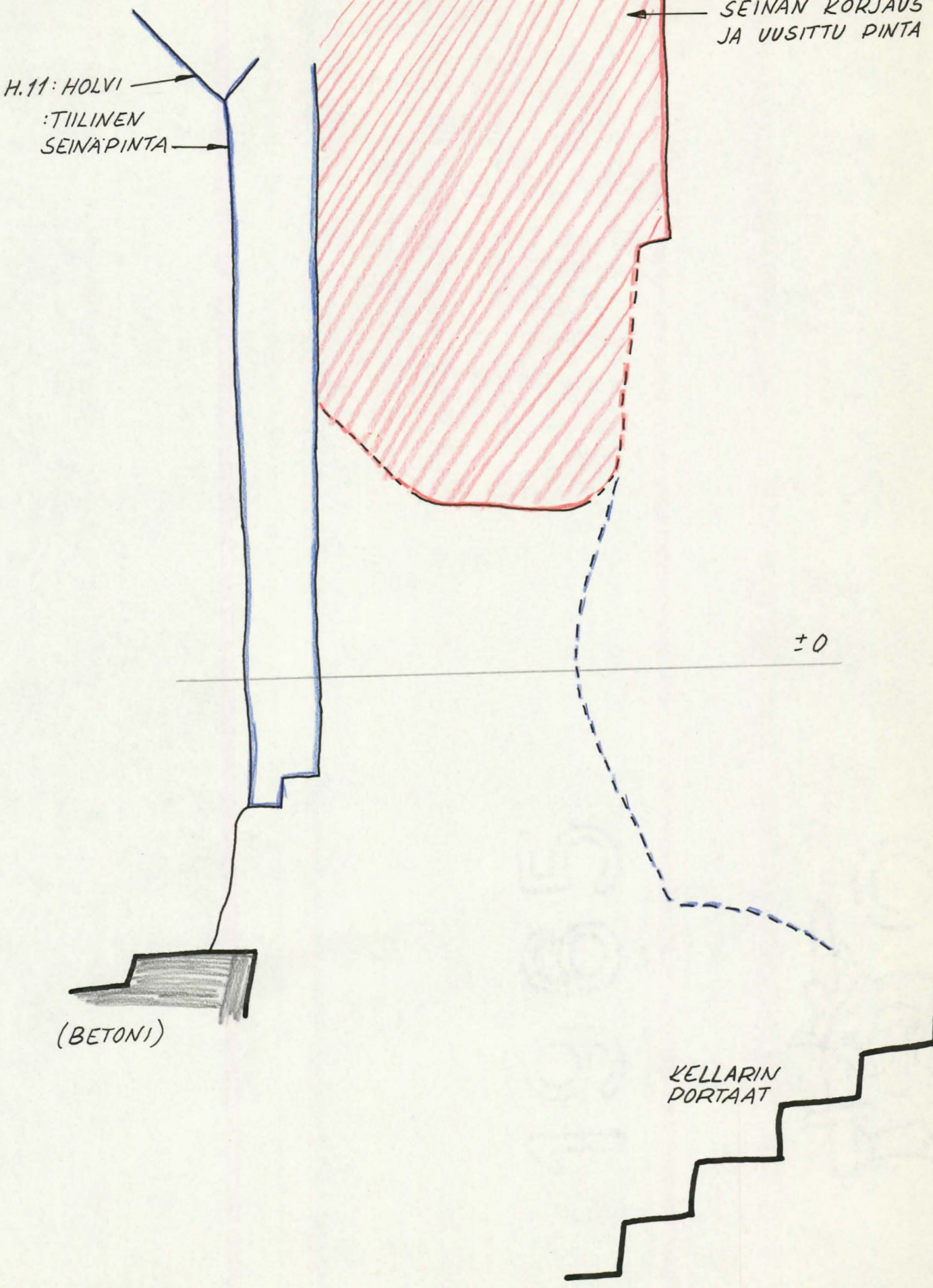
Muistiinpanot
1964, 1965

Yhteenveto

Tiilipinnan takaa paljastunut tulen vaurioittama seinä sekä huoneen 11 sisäseinä ja holvi ovat varhaisempia kuin ison aukon yläosassa tavattu tiilinen muuraus. Viimeksi mainittu edustaa todennäköisesti samaa vaihetta kuin tiilipinta ja sidemuurauksen koillispuolella oleva muuri kannatuskaarineen. Koska huoneen 10 oviaukon ulkoseinän kaari on muurattu vaaleammalla laastilla kuin oviaukon holvi (jonka laasti on myös tulen murentamaa), on todennäköistä, että aukko on pinnasta uusittu tämän vaiheen yhteydessä. Epämääräinen raja koillispielen ja tiilipinnan välissä selittyisi siitä, että pielen tiilet sijaitsevat viistosti seinään nähden. Varhaisempi kuin kannatuskaaren vaihe on sidemuurauksen lounaispuolella oleva seinä, joka mahdollisesti on jatkunut samanlaisena huoneeseen 41 asti.

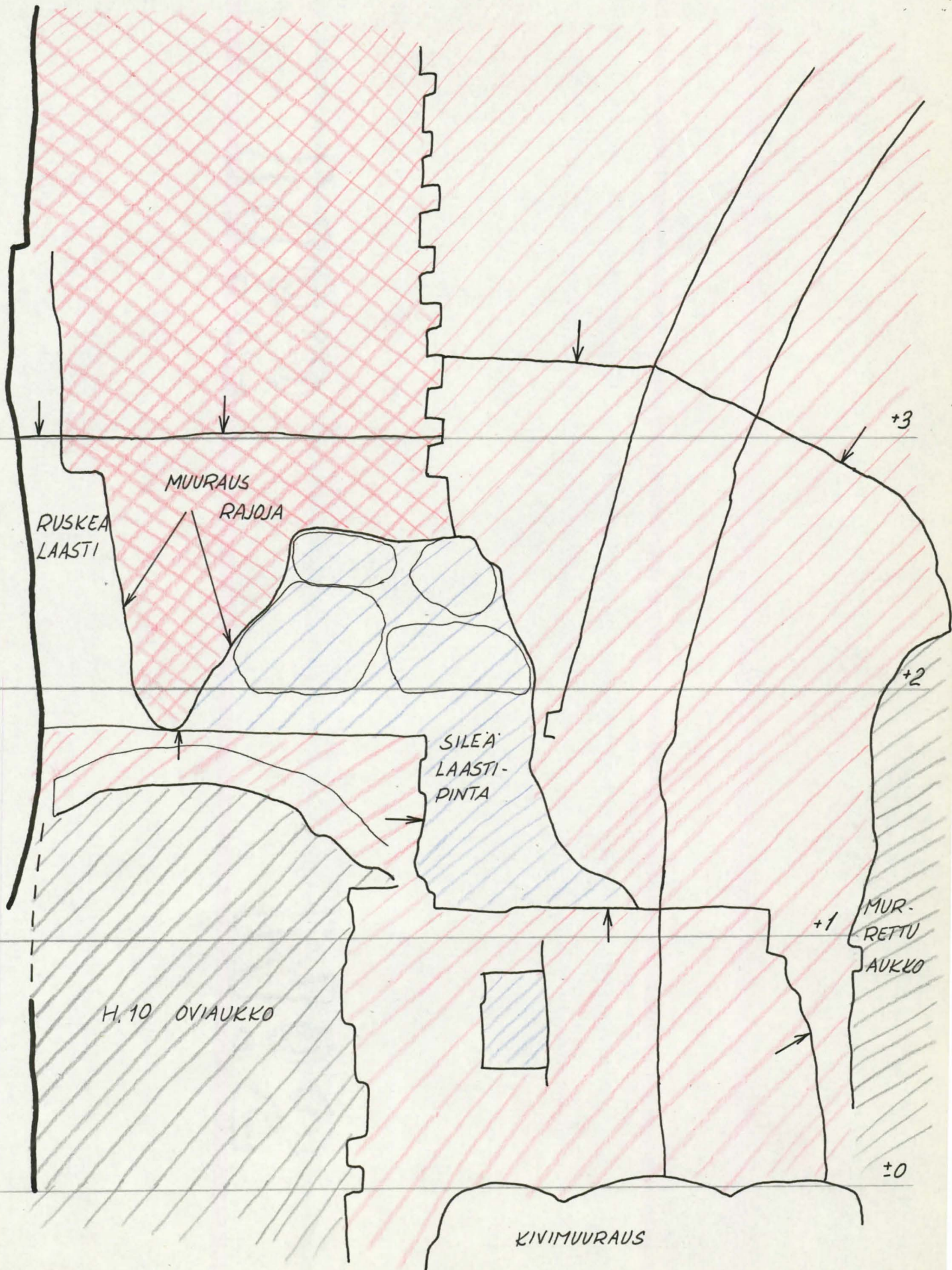

PIIRROS 1
POIKKILEIKKAUS HUONEEN 11 KAAKKOISSEINÄSTÄ KOILLISEEN KATSOTTUNA
1:20

NUOLET OSOITTAVAT MURTOPINNAN RAJOJA

W:2

TERWA KOSMIPUSA

L I N N A N P I H A

Huoneen 7 oviaukko

Eeva-Maija Viljo 1966

Huoneen 7 oviaukko linnanpihalle

Huhtikuu 1966

Oviaukko todettiin väärin restauroiduksi ja uusi tiilimuuraus sen pielistä purettiin. Alkuperäiset pielet ja kaari olivat huoneen puolella säilyneet - ne muodostivat komeron, jossa aukko oli sijainnut. Aukkoa oli kuitenkin laajennettu komeron kokoiseksi.

Piirros 1 a

Luoteispieli sijaitsi tiilenmitan päässä huoneen pohjoisnurkasta. Komero on todennäköisesti ollut n. 36 cm syvä. Sen pielessä sijaitsi tasolla +0,14 - 0,18 sulkijapuomin kolon alareuna, jonka pohjaan keskelle oli muurattu syvennys. Kolo, joka sijaitsi n. 9 cm huoneen seinäpinnasta oli 27-28 cm leveä ja 30,5-36 cm korkea. Kolo jatkui muurin syvälle sisään ja oli slammattu n. 50-60 cm päähän suusta. Kolon ympärys pielessä oli muurattu pääasiassa harmaakivistä.

Piirros 2

Koilliseen päin oviaukon pintamuuraus oli hävitetty lukuunottamatta kahta alimman kerroksen tiiltä, joiden perusteella pieli voidaan rekonstruoida. Pielen jälki näkyi myös pohjan tasaisessa harmaakivessä. Ulkoseinässä ei ollut jälkiä oviaukon pielistä.

Piirros 1 b

Komeron kokonaan säilynyt kaakkoispieli sijaitsi huoneen puolella n. 1,80 m huoneen pohjoisnurkasta. Komeron leveys oli n. 1,50 m. Syvyys kaakkoispielessä oli n. 34 cm. Sulkijapuomin kolon alareuna sijaitsi tasolla +0,24; kolon etäisyys huoneen seinäpinnasta oli 11 cm. Se oli 13 cm leveä ja 20-21 cm korkea; syvyys oli 11,5 - 12 cm. Oviaukon pintamuuraus oli kaakkoispielestäkin kokonaan poistettu.

Piirros 2

Piirroksat 1 a,
1 b

Huoneen puoleisen komeron segmenttikaaren kanta sijaitsi tasolla +0,77 kaakkoispielessä ja tasolla +0,75 koillispielessä. Kaakkoispielen kannan kohdalla oli 4 cm leveä kieleke. Kaari oli 2-kermainen lappeittainen päätiilikaari. Komeron säilyneissä laessa ja pielissä oli jälkiä slammuksesta. Noin 36-37 cm huoneen sisäseinästä kulki laen yli oviaukon poistetun pintamuurauksen raja. Poistetusta kaaresta oli jäljellä ainoastaan tiilipinnan takainen tasoitus täytemuurauksen laastissa. Kaakkoispielessä oli jäljellä oviaukon holvin kantaa tasolla +0,45.

Piirros 2

Oviaukon pohja sijaitsi n. tasolla -1,25. Se oli peitetty etupäässä sileiksi lohkotuilla harmaakivipaasilla. Luoteispielessä, huoneen puoleisessa päässä oviaukkoa oli muutama koillinen-lounainensuunnassa oleva tiili. Keskelle pohjaa oli myöhemmin murrettu kanava viemäriä varten.

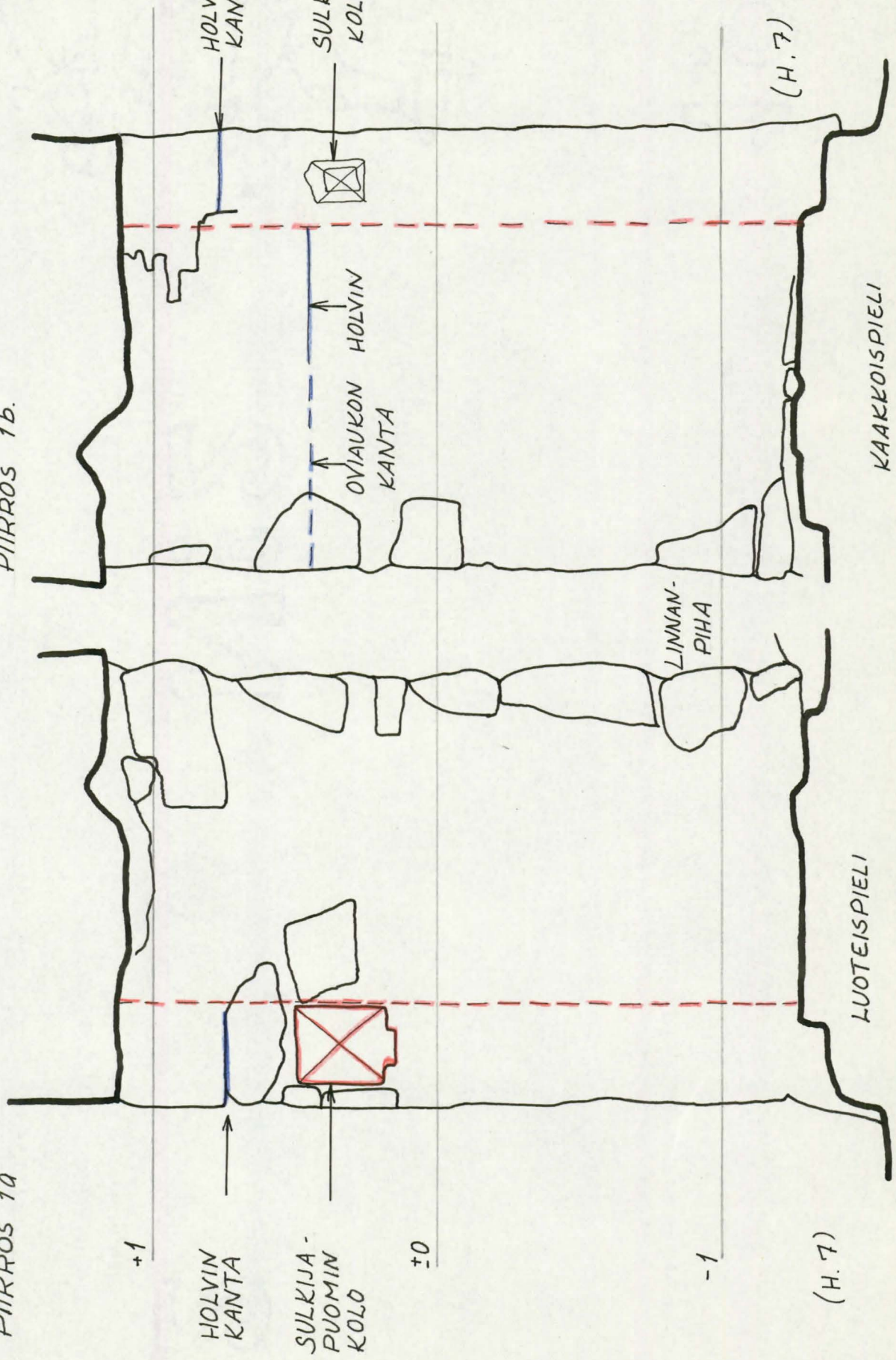
Oviaukkoa ympäröivät seinät olivat aukon tiilimuurausta lukuunottamatta harmaakivestä. Tiilimuuraus oli melko huolimatonta. Laasti oli voimakkaasti ruskehtavaa.

Tiilimittoja: 28 x 13,5 x 9,5
29 x ? x 11
28 x ? x 9,5
? x 14,5 x 9
? x 15 x 11
? x 13,5 x 9

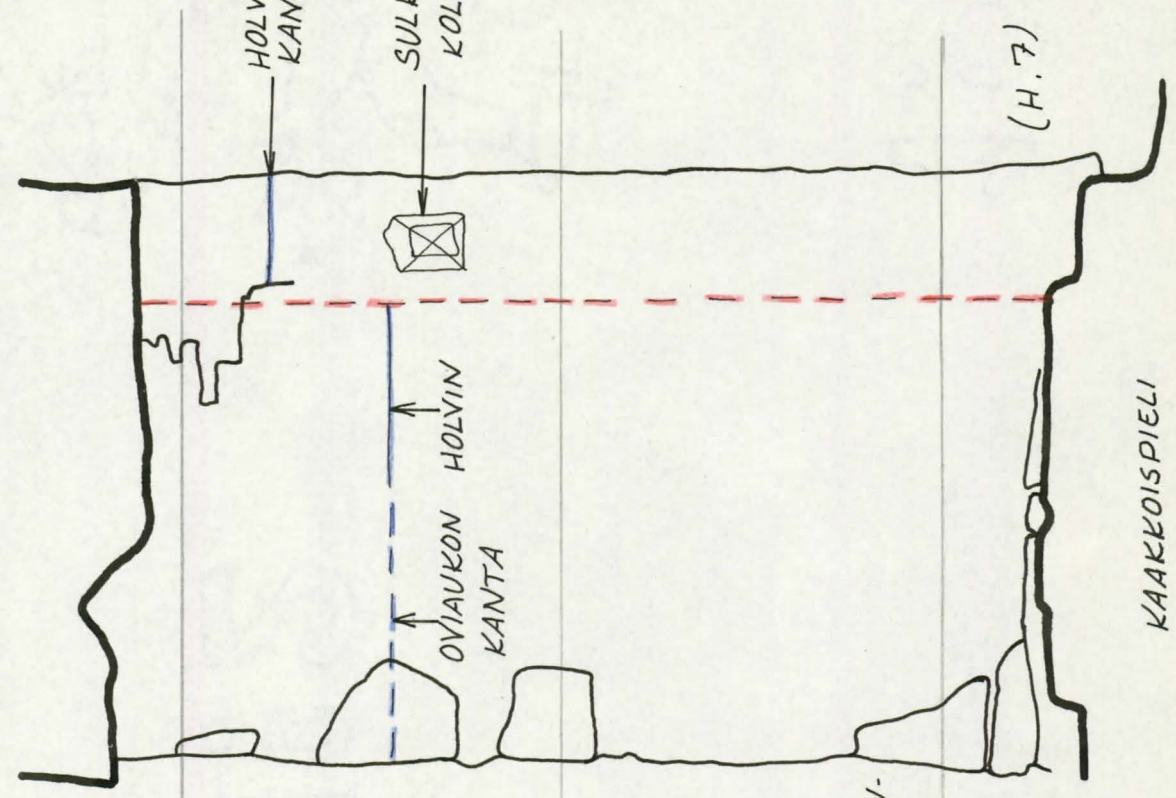

HUONEEN 7 OVIAUKKO LINNANPIHALLE
1:20

PIIRROS 1a

PIIRROS 1b.

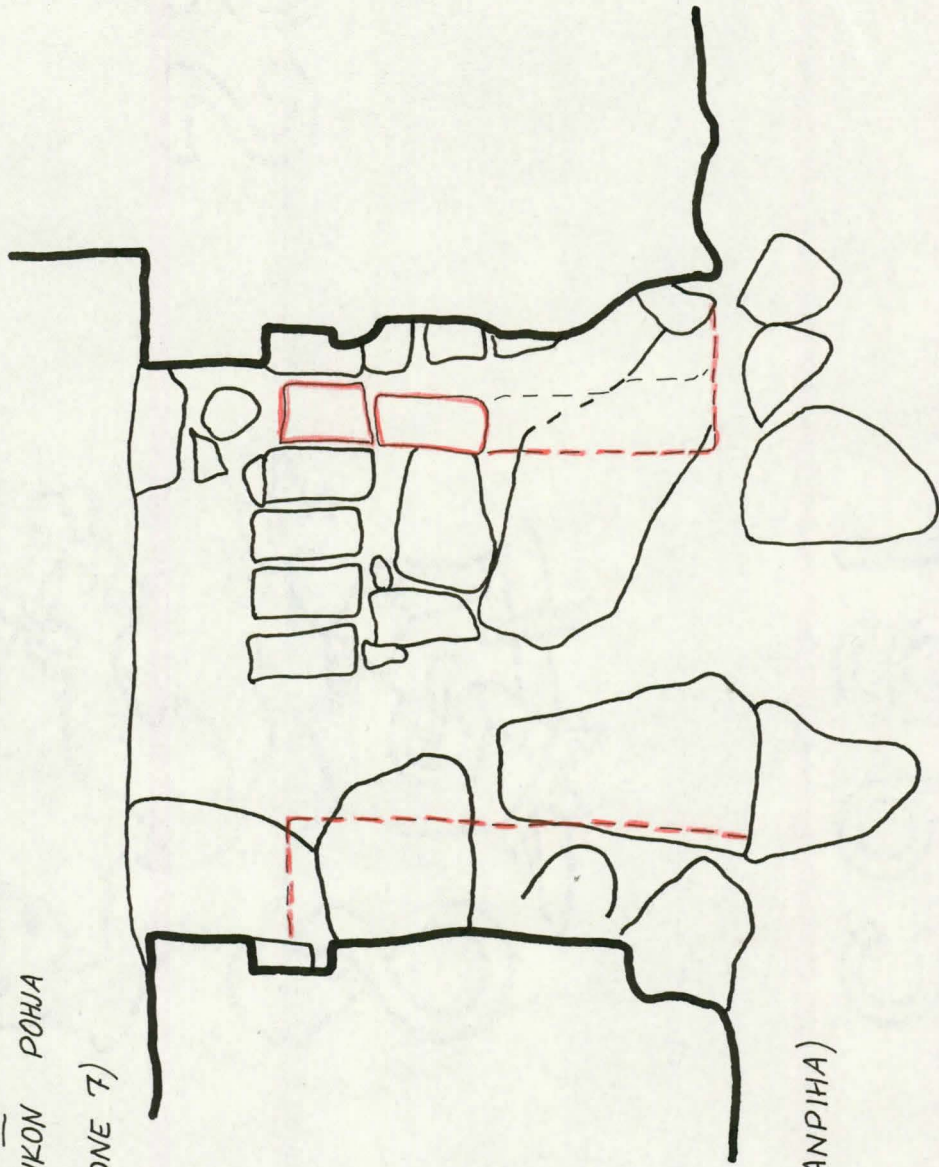

(H. 7)

(H. 7)

HUONEEN 7 OYIAUKKO LINNANPIHALLE
PIIRROS II 1:20

OYIAUKON POHJA
(HUONE 7)

(LINNANPIHA)

2192

1881

1882

1883

1884

1885

L I N N A N P I H A

Huoneen 11 oviaukko

Eeva-Maija Viljo 1966

Huoneen 11 oviaukko linnanpihalle

Toukokuu 1966

Pyörökaarisen, pihan puolella 18 cm syvässä n. 1,40 cm leveässä suorakulmaisessa komerossa sijaitsevan aukon koillispieli oli 80 cm luodista 9 lounaaseen. Aukon leveys oli n. 1,10 m. Kaaren kanta sijaitsi tasolla +0,70 ja laki tasolla +1,32.

Piirros 2

Koillispielen pinta ulkoseinässä oli kokonaan hajalla. Seinän tiilipinta oli rikkinäinen ja lohkeillut. Keskellä pieltä oli pinta-muurausta jäljellä. Pielessä oli 2-kertainen tiilikerros; kerrokset eivät olleet siteessä.

Ulkoseinässä kivipinta tuli pielen kohdalla tasolle -0,20; raja kohosi koilliseen päin.

Piirros 1

Lounaispielestä oli myös tiilipinta poissa ulkoseinässä. Seinän täytemuuraus muodosti sileän pinnan; tasolla ± 0 oli muurausraja. Lounaispieli oli muuten melko hyvin säilynyt. Suurin osa pielen pintamuurauksesta oli jäljellä.

Lounaispieleen oli muurattu savihiililaastilla sekundaari sarana-rauta, josta kappale oli jäljellä. Rauta sijaitsi tasolla +0,22.

Aukon pohja oli murtopintaa. Alkuperäinen pohjataso on mahdollisesti sijainnut tason -0,60 paikkeilla, jossa pielen tiilimuuraus päättyi.

Huoneen 11 puolella oviaukko sijaitsi segmenttikaarisessa, n. 30 cm syvässä ja 1,42 m leveässä suorakulmaisessa komerossa. Pielet olivat säilyneet melkein ehjänä, mutta kaari oli seinän pinnasta hakkattu pois. Kaaren kanta sijaitsi tasolla +1,15-1,20 ja oli, kuten aukon holvikin, puolitiilikaari.

- Tiilet: 28,5 x 13 x 9,5
- 28 x 13 x 9,5
- ? x ? x 9,5
- 29 x 13 x 10
- ? x ? x 10

Huoneen 11 seinässä oviaukosta koilliseen sijaitsi segmenttikaaren kohdalla lappeittainen päätiilikerros ja sen yläpuolella kyljittäinen päätiilikerros. Lappeittainen kerros jatkui myös aukon lounais-

60

puolella. Tasolla +1,32, 69 cm komeron pielestä lounaaseen oli halkaisijaltaan 12 cm oleva pyöreä kolo. Kolo sijaitsi lappeittaisessa tiilirivissä, ja sitä vastasi luoteisseinässä samanlainen ja samalla kohdalla oleva kolo. Oviaukosta koilliseen oli tasolla +1,28 kyljittäisessä tiilikerroksessa aivan komeron vieressä myös 12 cm halkaisijaltaan oleva kolo.

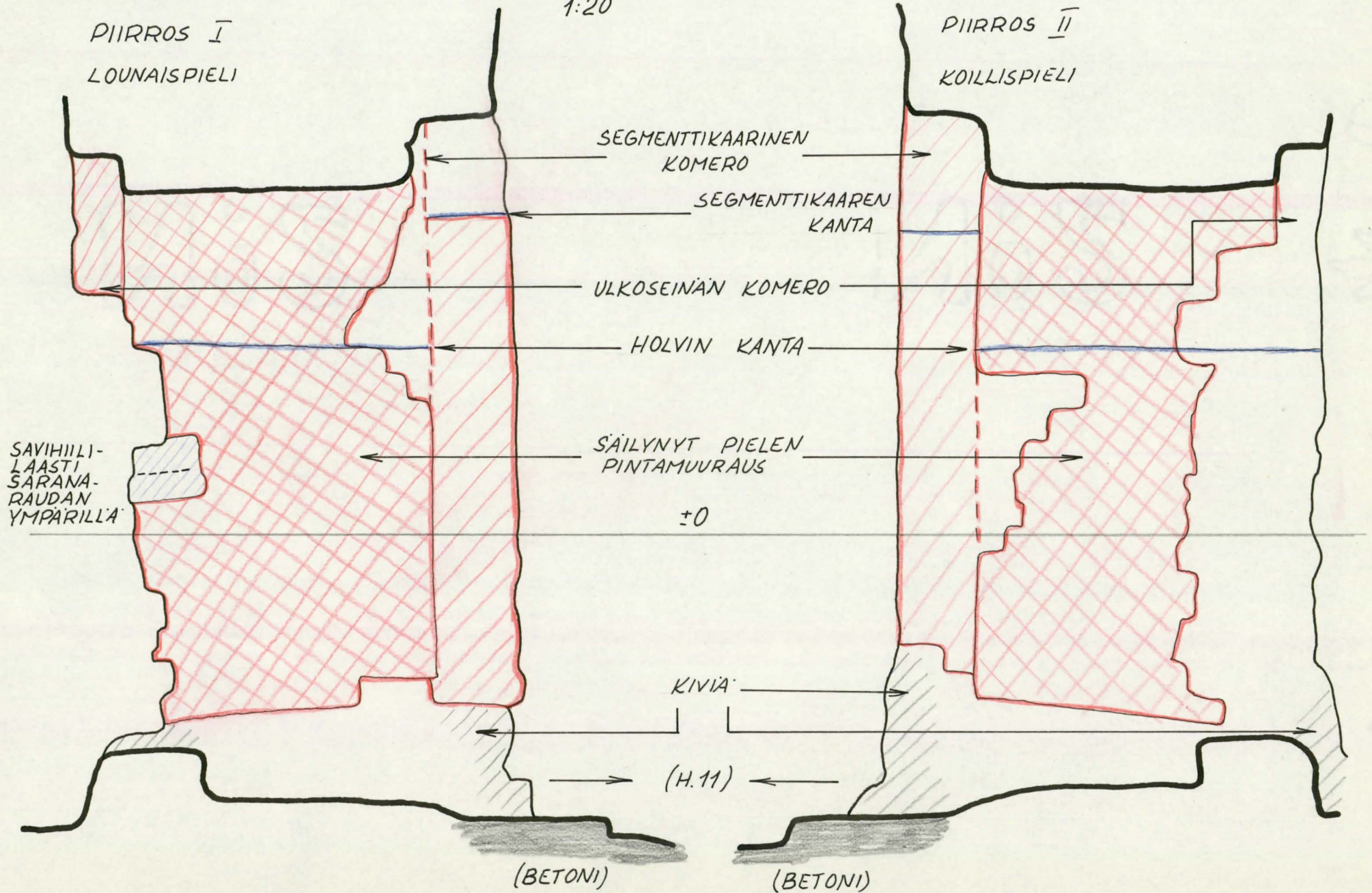
Pyöräskylä
LINNEN BANK

HUONEEN 11 OVIAUKKO LINNANPIHALLE
1:20

PIIRROS I
LOUNAISPIELI

PIIRROS II
KOILLISPIELI

69

L I N N A N P I H A

Huoneen 14 oviaukko ja seinä sen yläpuolella

Eeva-Maija Viljo 1966

Huoneen 14 oviaukko linnanpihalla

Huhtikuu 1966
Muistiinpanot
Sinisalo 1956
Tutkimuspiir.

Oviaukko oli aikaisemmin tutkittu 1956. Aukosta poistettiin 1800-luvun muuraukset. Pohjassa oli tasolla -1,70 - -1,80 n. 95 cm päässä kaakkoispuolelta, pihan puoleisessa reunassa suuri liuska-kivi ja sen luoteispuolella pienempi sileä harmaakivi. Kivet poistettiin. Niiden alla oli hiekkaista maata ja hiililaastikerros (tumma laasti) joka myös poistettiin.

Oviaukossa oli huoneen puolella, n. 65 cm länsinurkasta, ja 37-38 cm luodista luoteeseen n. 30 cm syvä segmenttikaarinen komero, jonka kaaren kanta sijaitsi hiukan tason +-0 yläpuolella. Pielet olivat jäljellä tähän asti, vaikkakin rikkinäisinä, mutta kaari oli seinän pinnasta hakattu pois; se oli kuitenkin näkyvissä syvemmällä. Komeron kaaren laki sijaitsi tasolla .

Piirros 1

Aukon luoteispuolelta pintakerroksesta oli jäljellä ainoastaan pohjan täytemuurauksen päällä huoneen puoleisessa reunassa yksi tiili ja siitä lounaaseen laastia, jossa oli tiilen jälki. Piha-seinässä oviaukon ympärillä ei ollut pintamuurausta lainkaan. Välittömästi huoneen puoleisen komeron lounaispuolella oli pielen korkuinen murros täytemuuraukseen asti. Siitä lounaaseen oli tiilimuurausta. Oviaukon holvin kanta sijaitsi tasolla -0,28.

Piirros 2

Kaakkoispuolella oli niinkään oviaukon tiilimuurausta, mutta pintakerros oli poistettu. Pohjassa oli kuitenkin laastijälki, joka osoitti pielen paikan. Se alkoi n. 30 cm päässä huoneen seinäpinnasta. Ulkoseinässä ei puolelta ollut jälkiä. Kaaren kanta oli tasolla -0,25.

Oviaukon holvi oli pyörökaarinen. Huoneen puolella komeron segmenttikaaren alapuolella oli rikkinäisistä tiilistä muurattu tasotuskerros; sen alapuolella oli keskellä aukkoa alemman kaaren jäännökset. Juoksutiiliholvia oli säilynyt keskellä oviaukkoa, mutta ulkoseinän puolella holvin lounaispää oli poissa kuten muunkin oviaukon muuraus ja sitä ympäröivä seinän pinta. Näkyvissä vähän matkaa seinän pinnasta oli oviaukon 2-kertainen päätiilikaari. Ylemmän kaaren yläpinta oli n. tasolla +0,40; holvin laki oli n. tasolla +0,10.

Aukon pohja sijaitsi tasolla -1,90 - -2,0. Huoneen puolella oli suuria seinän pinnan kiviä. Ulkoseinän pinnassa oli pohjassa jäljellä rapautuneita (pohjan?) tiiliä, joiden suunta oli koillinen-lounainen. Keskellä aukkoa oli tasainen täytemuuraus: pieniä kiviä laastissa.

Holvissa ja huoneen puoleisen komeron pielissä oli jäljellä rapausta ja slammauskerroksia. Yhdessä holvin slammauskerroksessa oli roiskunutta tummanharmaata väriä.

Laasti oli ruskehtavaa ja karkeata.

Tiilimittoja:	30	x	12,5(?)	x	10	29	x	?	x	10				
			28,5	x	?			x	10,5	28	x	14	x	10
			28,5	x	?			x	10,5(?)	28,5	x	12,5	x	10

Ulkoseinässä oviaukon kaakkoispielen tiilimuuraus oli poissa, mutta aukon kaakkoispuolinen, pihan itänurkkaan asti menevä tiilimuuraus oli todennäköisesti samaa muurausta kuin oviaukon tiilimuuraus. Tässä muurauksessa oli tasolla +0,10 kyljittäisen päätiilikerroksen alareuna. Kerroksessa oli ulkoseinässä vain 3 tiiltä jäljellä; huoneen puolella oli samalla tasolla samanlainen kerros.

Ulkoseinän kyljittäisistä tiilistä oviaukkoa lähinnä oleva muodosti kielekkeen. Muurauksessa on tällä kohtaa mahdollisesti ollut kolo, josta ainoastaan kaakkoinen puoli oli säilynyt. Tasolla +0,60 oli tiilimuurauksessa muurausraja.

Oviaukon kaaren muurauksen yläpuolelta jatkui muurausraja luoteeseen n. tasolla +0,25. Raja oli mahdollisesti työsauma. Sen yläpuolella näkyi nykyisen tiiliverhon takaa seinän entistä tiilimuurausta, joka oli pahoin rikkoutunutta ja rapautunutta. Muurausrajan alapuolelta ei löytynyt merkkejä tiilistä, vaikka seinän täytemuuraus oli samassa tasossa kuin mainittu tiilimuuraus. Oviaukon yläpuolellakaan ei ollut näkyvissä muuta tiilimuurausta kuin sekundaari, n. 30 cm paksu verhomuuraus, jonka laasti oli vaaleampaa kuin muu seinän laasti.

Oviaukon yläpuolella olevan täytemuurauksen pinta oli tasainen, tummunut. Laasti oli paikoitellen hyvin haurasta ja tiilen pinta yhdessä paikassa lohkeillut. Hauras laasti ja lohkeillut tiili ovat todennäköisesti tulipalon aiheuttamia vaurioita.

Oviaukon luoteispielen yläpuolella, alareuna n. tasolla +0,50, oli läpi seinän menevä reikä. Täytemuurauksessa oli verhomuurauksen takana n. 0,50 m leveä ja 0,30 m korkea kolo. Verhomuuraus oli osittain kolon edessä, mutta seinän pinnassa olleen aukon kokoa ei voida selvittää, koska pinta oli kolon alapuolelta kokonaan poissa. Huoneen 14 puolella oli seinän pinnassa huomattavasti pienempi aukko, joka ei sijainnut samassa linjassa ulkoseinän aukon kanssa. Täytemuurauksen laasti oli seinän sisässä erittäin haurasta, joten aukon laajuus selittyisi siten, että murrettaessa koloa seinään täytemuuraukseen on muodostunut tarvittua suurempi reikä.

Linnanpihan koillisseinä huoneen 14 oven yläpuolella

Toukokuu 1966

Huoneen 14 oven yläpuolelta oli edellisenä kesänä poistettu ristikäytävän muurauksen jäännös. Seinän pintamuurauksen näin syntynyt kolo ulottui itänurkasta noin 10-20 cm luodin 9 luoteispuolelle. Kolon alareuna oli tasolla +1. Itänurkassa sen korkeus oli n. 80 cm, luodin 10 kohdalla n. 1,90 m.

V. 1966

Kuten huoneen 14 oviaukon selostuksessa on mainittu, osoittautui seinän tiiliverho kolon alapuolella ja sen luoteislaidassa sekundaariksi, vaikkakin keskiaikaiseksi.

Aukon pohjassa, sen luoteispäästä alkaen, oli pinnassa juoksutiilikkerros, joka ulottui n. 33 cm luodin 10 kaakkoispuolelle. Sen takana oli selvä muurusraja ja rikkinäinen tiilimuuraus. Viimeksi mainitun muurauksen tiilet olivat sidetiiliä. N. 42-44 cm leveän pohjan rikkinäisen sidetiilikerroksen yläpuolella oli kolon takaseinässä sidetiilikerroksen jäljet laastissa. Tämän yläpuolella oli lisäksi 2 todennäköisesti tulipalossa vaurioitunutta tiilikerrosta.

Em. pinnan juoksutiilikerroksen kaakkoisin tiili kuului todennäköisesti samaan muuraukseen kuin siitä kaakkoon päin sijaitseva sidetiilikerros kolon pohjassa. Tämä kerros päättyi lähinnä itänurkkaa juoksutiileen ja oli kaikesta päättäen sekundaari pintakorjaus. Raja kolon luoteispään muurauksen ja sen välillä kulki n. luodin 10 paikkeilla. Seinän pinta rajan luoteispuolella oli rikkoutunutta ja laasti tummempaa kuin sen kaakkoispuolella. Rajan kaakkoispuolella seinän tiilet olivat ehyitä ja niiden välissä oli leveät tasoitettut laastisaumat. Kaakkoispään pintakerroksen takana oli myös rikkinäistä tiilimuurausta ja sen yläpuolella, kolon takaseinässä rikkinäinen sidetiilikerros, joka ulottui n. 20 cm luodin 11 kaakkoispuolelle. Pinnan ja tämän muurauksen välillä oli selvä raja, mutta laastieroa ei voinut havaita.

Kolon luoteispuolen rikkinäisen tiilimuurauksen yläreunasta jatkui muurusraja itänurkkaan asti (taso). Sen alapuolella näkyi kolon kaakkoisosassa pääasiassa täytemuurausta. Itänurkassa näkyi, että koillisseinä oli tähän muurusrajaan saakka jatkunut kaakkoisseinän ohi. Kaakkoisseinän tasossa oli rikkinäistä tiilimuurausta,

joka todennäköisesti oli kuulunut seinän alkuperäiseen tiilimuuraukseen kuten kolon luoteispuolen rikkoutunut, pinnan takainen tiilimuuraus. N. tason +1,30 yläpuolella kolon itänurkan yläreunaan asti kaakkoisseinä jatkui suorana koillisseinän sisään noin tiilimitan verran.

Mainitusta muurausrajasta ylöspäin oli kerros suuria harmaakiviä, jotka kolon luoteispäässä muodostivat 20-25 cm leveän kielekkeen. Kielekkeen yläpuolella oli luoteispäässä toinen samanlainen kivi-kerros, joka kaakkoispäässä vaihtui tavalliseksi täytemuuraukseksi. Luoteispäässä oli ylempänä myös normaalia täytemuurausta. Luoteispuolella oli näkyvissä oleva kolon takaseinä kielekkeen yläpuolelta tummunut.

Tasolla +2,60 kulki leveä tiilenpurua sisältävä muurausraja, jonka yläpuolella seinän pinta ja täytemuuraus näyttivät olevan samaa muurausta. Tähän rajaan asti oli kolon luoteisreunasta selvästi havaittavissa, että tiilipinta ja täyte eivät olleet siteessä. Kolon kaakkoispäässä pinta ja täyte olivat samaa muurausta jo kolon yläreunan tasolla.

Pintamuurauksen tiilimittoja:

28	x ?	x 10	
28,5	x ?	x 10	luoteispää
28	x ?	x ?	
?	x 14	x 9	kaakkoispää
26	x 13,5	x 8,5	

Rikkinäiset tiilet verhomuurauksen takana:

28,5	x ?	x 10
28	x ?	x 10
29	x ?	x 10
?	x 14	x ?
?	x 12,5	x ?

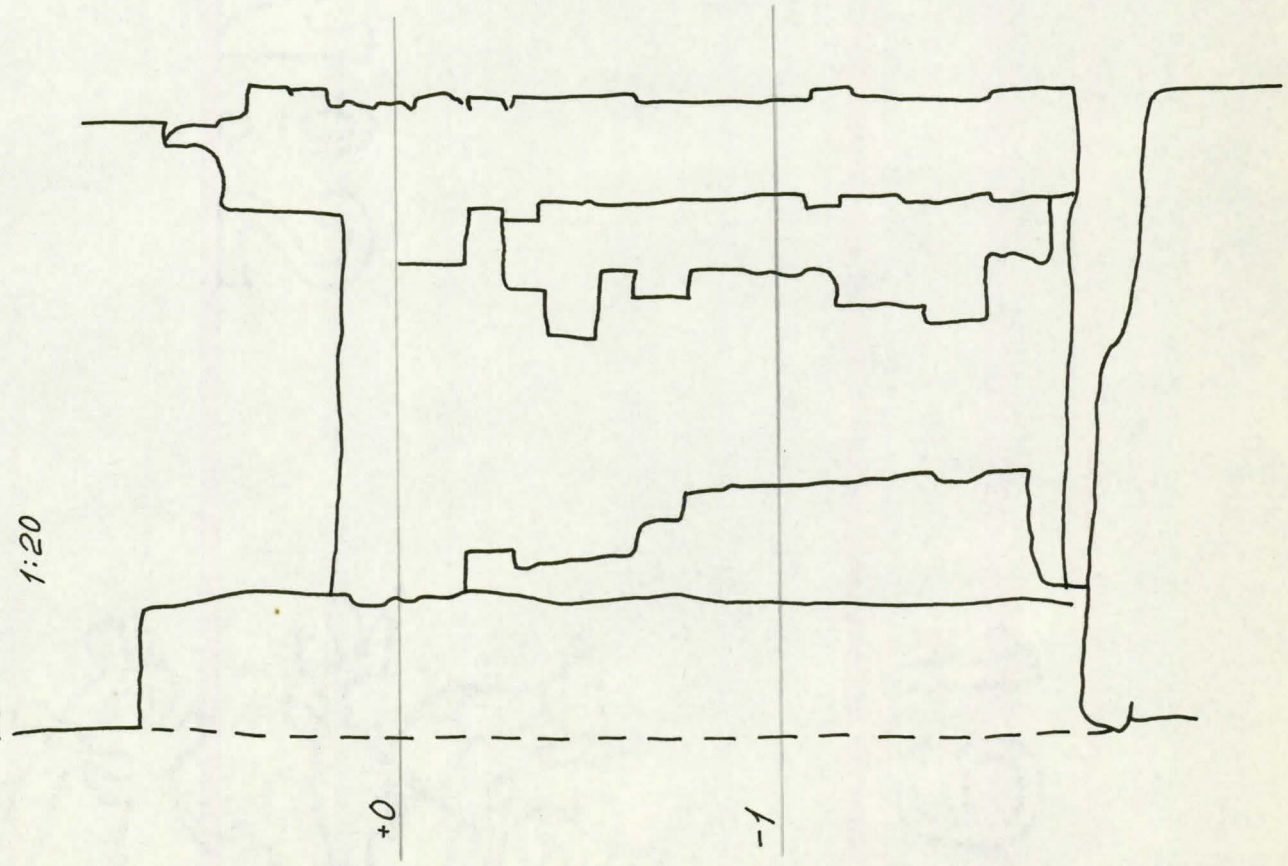

HUONEEN 14 OYIAUKKO LINNANPIHALLA

PIIRROS I

LUOTEISPIELI

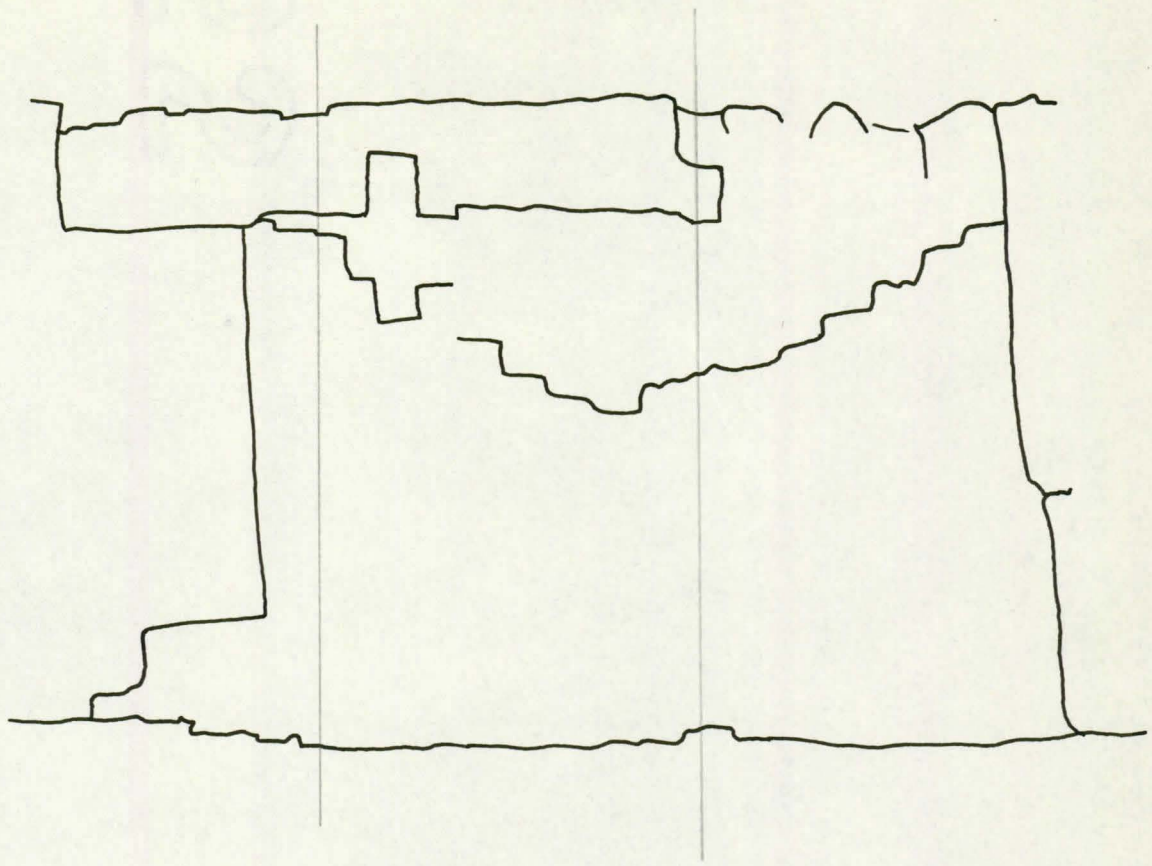
1:20

PIIRROS II

KAAKKOISPIELI

1:20

NEW

SCIENTIFIC

L I N N A N P I H A

Itänurkka II:n kerroksen tasolla

Eeva-Maija Viljo 1966

Linnanpihan itänurkka

Tammikuu 1966

Uutta porraskäytävää varten hakattua aukkoa oli laajennettu koilliseen suunnilleen huoneiden 18-19 välisen seinän huoneen 19 seinäpinnan tason kohdalle.

Piirros 1

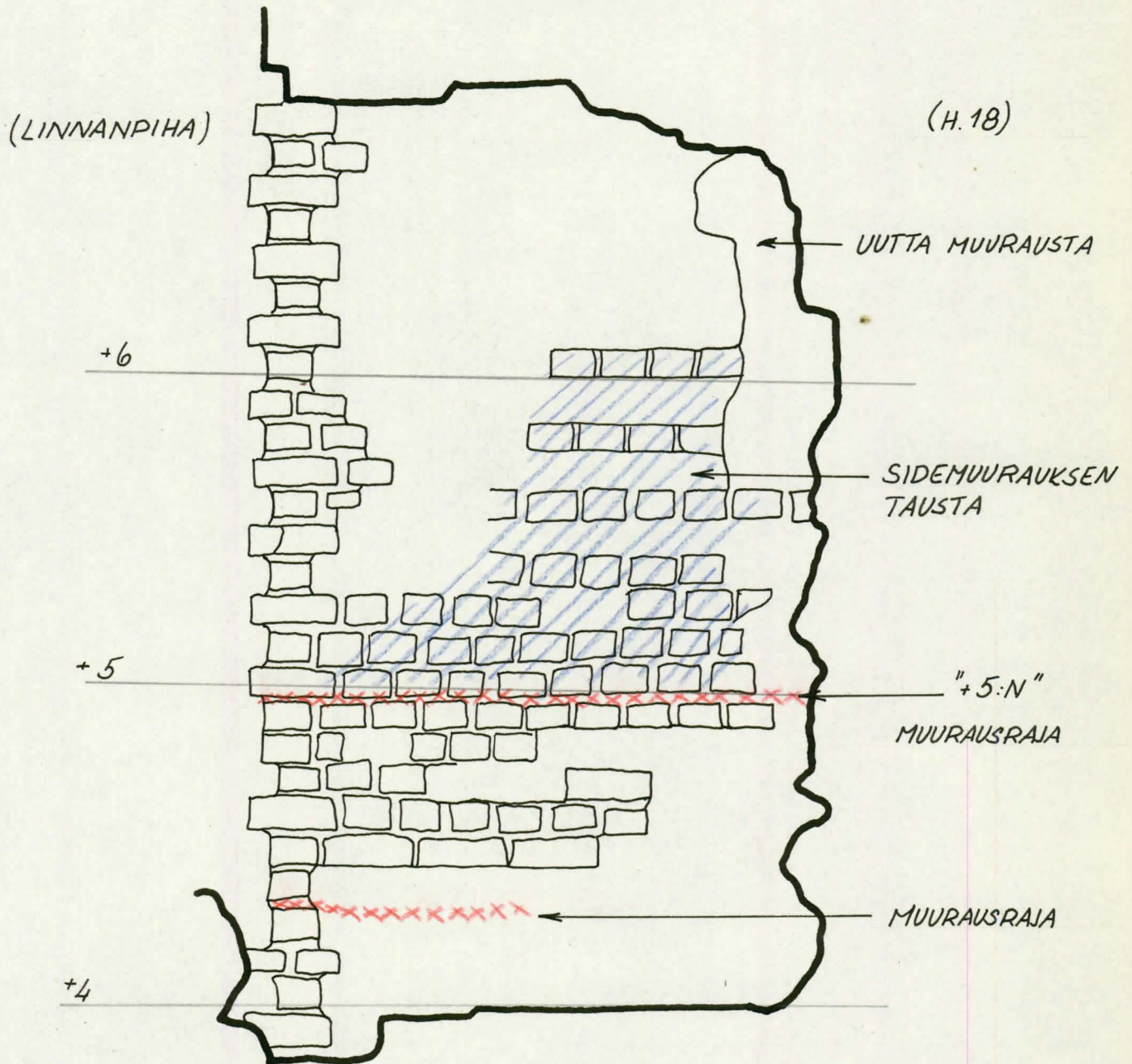
N. tasolla +5 kulki aikaisemmin mainittu raja selvänä. Rajan yläpuolella oli sidemuurauksen tausta. Alapuolella oli tiilimuurausta (tiilet suunnassa koillinen-lounainen).

N. 75-85 cm em. rajasta alaspäin oli toinen raja, josta näkyi vain osa, mutta joka mahdollisesti jatkui kaakkoon päin. Tiilimuuraus loppui n. tasolla +4,40.

Onkalon kaakkoisessa seinämässä näkyi myös +5:n raja. Sen alapuolella, n. 65 cm päässä, oli toinen raja. Tämä raja on mahdollisesti yhteydessä onkalon koillisseinämän alemman rajan kanssa (katso yllä). Kaakkoisseinämässä oli vain täytemuurausta ilman tiiliä.

1:20

TERWAŁKOWSKI

OS

L I N N A N P I H A

Koillisseinän 2. kerroksen portaali

Linnanpihan koillisseinän portaali huoneeseen 28

Toukokuu 1966

Linnanpihan koillisseinässä sijaitsi tasojen +5 ja +9 välissä, luotien 2-5 paikkeilla suippokaarinen portaali, jossa oli muototii- listä muurattu leveä perspektiivinen pielikoristelu. Pohjaa oli ulkoseinässä rikottu alas tasolle +4,20. Aukko oli ulkoseinässä 3,15 m leveä. Kapein kohta oli n. 90 cm ulkoseinästä ja oli 92 cm leveä.

Porrastus

Piirros I
a,b

Aukon pohjassa näkyi täytemuuraus, joka kohosi koilliseen päin. Pielissä oli jälkiä pohjan alkuperäisestä porrastuksesta ja sen lautapeitteestä. Luoteispielessä sijaitsi tasolla +4,60, 17 cm ulkoseinästä pieleen muurattu, osittain palanut laudankappale. Laudan päällä oli valkoisella hiililaastilla tehty korjaus, mutta sen alla oli keskiaikainen laasti, johon laudan pää oli jättänyt jäljen. Laudan leveys oli 17-20 cm. Kaakkoispielessä oli 19 cm ulkoseinästä sijaitsevan laudan pää. Sen yläpinta oli tasolla +4,73. Luoteispielessä oli edelleen 76 cm seinän ulkopinnasta laudan pään jälki laastissa. Laudan yläpinta on todennäköisesti sijainnut tason +5 paikkeilla. Portaan huoneen puoleinen reuna on todennäköisesti kulkenut tällä kohtaa. Luoteispielessä ulkoni suorasta sokkelista vinoon muurattu tiili, jonka yläpinta oli tasolla +4,93. Kaakkoispielessä oli jälkiä samanlaisesta tiilestä vastaavassa kerroksessa.

Viisto_osa_

Tutkimuspiir.
22.13/706

Askelmien yläpuolella oli sileä sokkeliosa, joka päättyi luoteispielessä tasolla +5,52 ja kaakkoispielessä +5,49. Sokkelin yläpuolella oli tavallisista tiilistä muurattu kulmatiilikkerros, jonka päältä muotoiltu osa jatkui. Muuraus oli pahoin hajalla. Rekonstruoitu muoto selviää parhaiten piirustuksista.

Piirros II

Oviaukko_ oli suippokaarinen ja ulottui tasolle +7,64. Viiston osan ja oviaukon piilien kulma sijaitsi 83 cm sisäseinästä. Piilien kulma ulospäin oli muurattu 5-kulmaiseksi fasetoiduista tiileistä; piilien leveys oli 43 cm. Luoteispuolella tämä osa oli kokonaan uutta muurausta; kaakkoispuoli oli suurimmaksi osaksi säilynyt.

Piirros II

Oviaukko sijaitsi huoneen 28 puolella segmenttikaarisessa, suorakulmaisessa komerossa, jonka pohja kaakkoispielen jäljistä päätellen oli sijainnut tasolla +5,04. (Nykyinen pohja oli kokonaan korjausmuurausta.) Komerossa oli n. 40 cm syvä ja 1,34 m leveä. Luoteispielle oviaukon pielen ja komeron pielen väli oli 15 cm, kaakkoispielle 30 cm. Komeron kaarta oli rikottu. Alinta, kyljittäisistä tiilistä muurattua kaarta oli osa jäljellä. Sen päällä kaari lappeittaisista tiilistä. Viimeksi mainitun yläpuolella oli korjausmuurausta oleva kyljittäisistä tiilistä tehty kaari.

Portaalin kaakkoispielle oli säilynyt useita slammauskerroksia, joissa oli jälkiä punaisesta maalista.

Tutkimuspiir.
22:13/722

Oviaukon pohjassa oli renessanssitiiliä, joiden yläpinta oli tasolla +4,83. Hiililaastimuurausta oli myös kaakkoispielen alaosassa, luoteispielle ulkoseinässä. Laudankappaleet osoittautuivat kokonaan hiililaastivaiheeseen kuuluviksi.

Syväskyliä

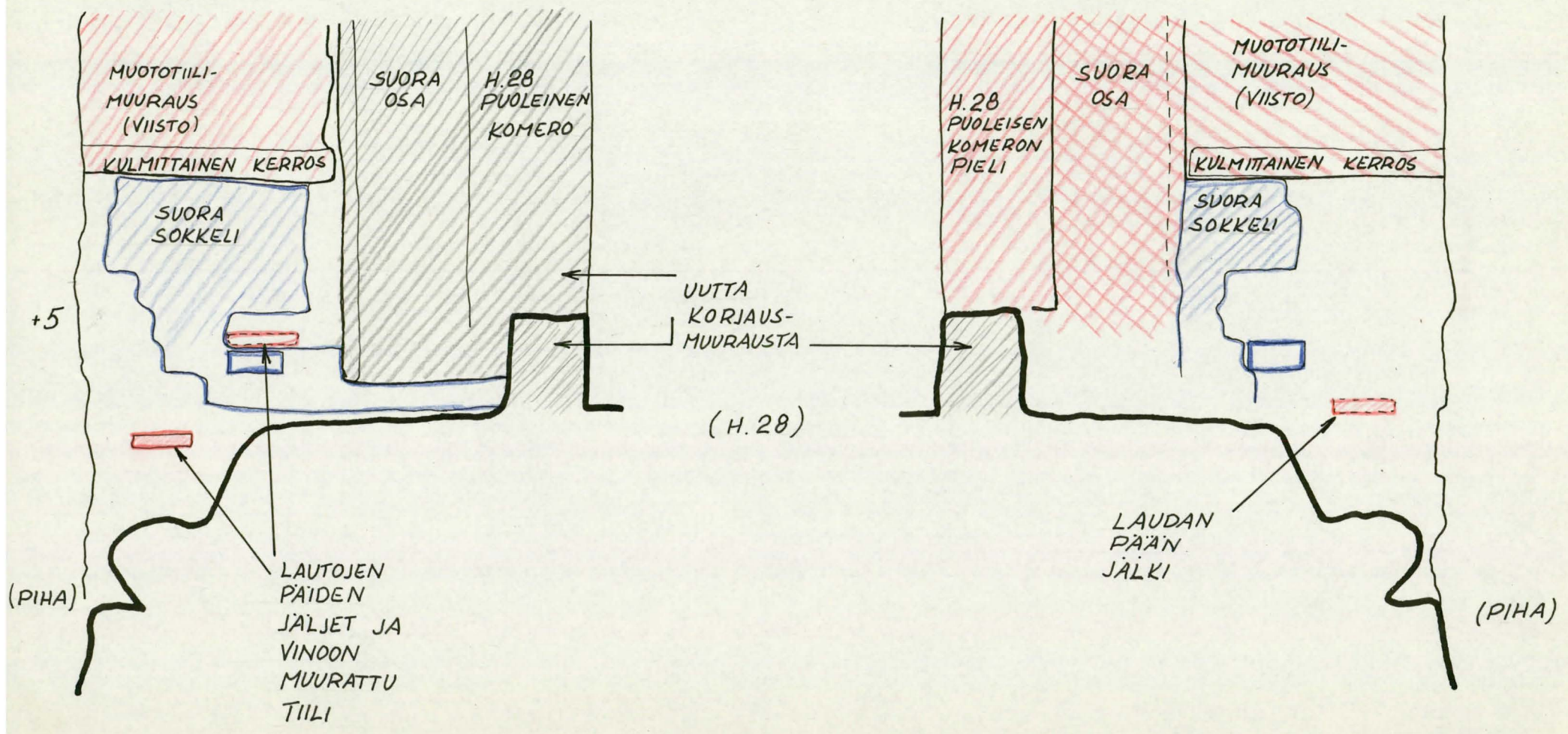
LINEN BANK

PIIRROS I

LINNANPIIHAN KOILLISSEINÄN PORTAALIN LEIKKAUKSET
1:20

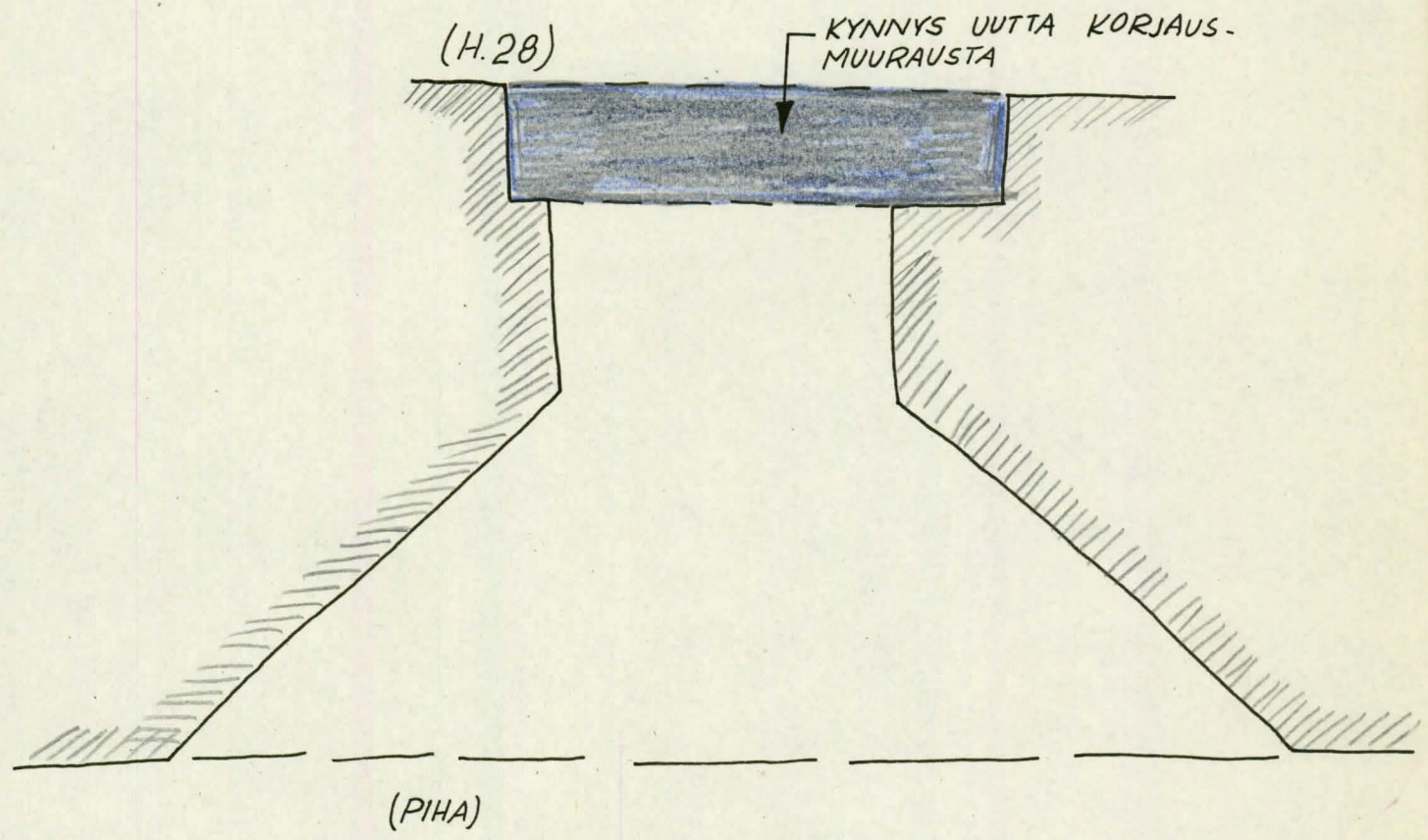
a. LUOTEISPIELI

b. KAAKKOISPIELI

PIIRROS II
LINNANPIHAN KOILLISSEINÄN PORTAALIN POHJA
1:20

W. 2

TEKWAJOSKI OS

L I N N A N P I H A

Koillisseinän parrunkoloja

Eeva-Maija Viljo 1966

Linnanpihan koillisseinän parrunkoloja

Touko-kesäkuu
1966

Alareuna tasolla +4,14 sijaitsi koillisseinän portaalin alapuolella parrun kolo. Sen kaakkoisreuna oli n. 45 cm portaalin kaakkoispielen ja ulkoseinän kulmasta luoteeseen. Kolo, jonka pohja oli laastilla tasoitettu, oli 20 cm leveä ja, n. 70 cm ulkoseinästä, 28 cm korkea.

N. 1,20-1,30 m itänurkasta alareuna tasolla +4,20 oli seinän läpi menevä parrunkolon pohja, joka oli laastilla tasoitettu. Luoteisreunaa oli hiukan jäljellä. Parrunkolon jälki näkyi keskellä seinää 46 cm ulkoseinästä ja 43 cm sisäseinästä. Ulkoseinässä sen alapuolella ja luoteispuolella oli savilaastimuurausta.

WILSON

THE

WILSON

OSAKIYUHI

LUOTEINEN ULKOSEINÄ

Tuula Karjalainen
Heinäkuu 1966

Luoteinen ulkoseinä, harmaakiviosan lounaispuoli

Seinän lounaisosasta, lähtien läntisestä nurkasta kohti vanhaa vankilanaikaista rampillista sisäänkäyntiä, pudotettiin nurkan ja sisäänkäynnin välistä harmaakiviosan ja tiiliosan rajaviivalta, sen alta, sekundäärimuurausta, suurehkoja kivilohkareita.

Länsinurkan kivet olivat harmaata, lohkottua kiveä. Lähinnä nurkkaa sijainneiden suurempien kivien koot n. 1,0 x 70 x 45 , siitä edeten kohti pohjoistornia jonkin verran pienempi. Tämän ylimmän rivin kiviä oli kymmenisen kappaletta.

Äskenmainitun rivin alta poistettiin vyöhyke harmaakiviä; näiden muoto oli edellisiä kiviä pyöreämpi. Tällä osalla eivät kaikki ehjän muurin muodostaneet kivet olleet paikalla, aikaisemmin poistettujen paikat olivat havaittavissa. Muuraus oli koristemuurausta: suuria, pyöreitä kiviä ympäröi pienempien täytekivien muodostama pinta. Luoteisseinä on kauttaaltaan samaa muurausta, mitään merkittävää eroa seinän pohjoisempaan osaan verraten ei ollut havaittavissa. Täytekiviä lukuunottamatta muurauksen suuria kiviä oli parisenkymmentä.

Maaraja kulki työkohteessa seuraavasti:

luoti	34	kohdalla	korkeudessa	+1,10
"	33	"	"	+1,10
"	32	"	"	+0,95
"	31	"	"	+0,85
"	30	"	"	+0,75
"	29	"	"	+0,70
"	28	"	"	+0
"	27	"	"	+0,25
"	26	"	"	+0,35
"	25	"	"	+0,35
"	24	"	"	+0,15
"	23	"	"	+0,05
"	22	"	"	+0
"	21	"	"	+0

Luoteinen ulkoseinä, tiilimuuri huoneen 26 kohdalla.

Katso edelliset muistuinpanot.

Tutkittiin luoteisen ulkoseinän tiilimuuria huoneen 26 koillispäässä olevan aukon kautta. Huomattiin, että koillisesta tuleva tiiliseinä oli säännöllistä saumattua muurausta, siis tarkoitettu alunperin sisäseinäksi yksinomaan eikä muurattavaksi umpeen paksuksi täytemuurin osaksi. Tämä koillisesta tuleva muuraus loppui ulkoseinän luodista 13 lounaaseen 25 cm (sisäseinän luoti 10 lounaaseen 55 cm). Tästä jatkunut tiilimuuri on saumaamatonta ja epäsäännöllistä, joten ilmeisesti tästä lähtien on jo alunperin ulkoseinä tarkoitettu paksuksi täytetyksi muuriksi. Koillisesta tulevassa tiilimuurissa on sidemuuraus, joten se on vanhempaa kuin lounainen puoli lounaisesta ulkoseinästä.

LUOTEINEN ULKOSEINÄ

Viljo Mikkola 1966

Luoteinen ulkoseinä

Lounaisosa

Marraskuu 1966
 Muistiinpanot
 EMV 1964
 Piirros 1

Luoteisen ulkoseinän länsitornin puoleisesta päästä välittömästi harmaakivisen osan päältä poistettiin korjausmuurauksia luotien +19,5 ja +33,3 ja korkeuksien +5 ja +7,5 välistä.

Päällimmäinen kerros oli muurattu karkeahkolla vaalealla laastilla ja se oli pahoin rapautunutta. Työn tässä vaiheessa sitä oli jäljellä luotien +33,3 ja 28 välillä sekä edelleen paikoitellen aina luotiin +23 asti. Alaosassa sen takana oli savilaastimuurausta korkeudelle +6,3 asti. Siitä ylöspäin alkoi alkuperäinen tiiliseinä, jonka päälle paikkausta oli suoritettu n. +7 korkeudelle asti. Nurkassa +33 kohdalla saattoi korjausmuuraus jatkaa +9 korkeudelle asti. Seinän alaosan purkaminen +6,3 korkeudelle asti ei kuitenkaan selvittänyt tätä havaintoa. Kaikki korjausmuuraukset oli suoritettu keskiaikaisella tiilellä, jonka mitoiksi saatiin seuraavaa: (28-30) x (13-15) x (9-10). Noin yhden kokokiven syvyydeltä seinän pinnasta löydettiin savilaastimuurausta, joka alkoi suoraan harmaakivimuurin päältä ja ulottui tasolle +6,3 ja noin 1 m seinän sisään. Aluksi epäiltiin kyseistä muurausta alkuperäiseksi, koska takana ja päällä olevat seinät rajautuivat savimuurauksesta selvällä muurausrajalalla. Muurausraja oli tunnistettavissa siitä, että esillä olevassa pinnassa oli pieniä tiilen ja kiven kappaleita, jotka olivat savimuurausta kohti laastista vapaat. Toisin sanoen niiden oli täytynyt olla epäpuhtauksia jo aiemmin kovettuneen seinän osan pinnalla. Koska nyt poistettu savimuuraus ei kuitenkaan useimmissa paikoissa koskettanut mainittuja epäpuhtauksia ja koska se toisaalta oli niin epätasainen ja koloinen yläpinnaltaan, ettei se koskaan ollut voinut niitä muurausvaiheessa tukea, voitiin savilaastimuuraus poistaa.

Savilaastia oli voimakkaasti tungettu harmaakivien rakoihin, joissa se oli jäätyessään aiheuttanut päällimmäisen kivikerroksen irtoamisen muusta muurista.

Tuloksena korjausmuurauksen poistamisesta voidaan todeta, että länsitornin luoteisen ulkoseinän harmaakivimuurin päällä ollut ensimmäisenä tiilirakennusvaiheena (todennäköisesti tiiltä) n. 1 m leveä, 90-70 cm korkea, ainakin 10 m - mahdollisesti 14 m - pitkä muurin korotusosa. Se on jatkunut koillisessa ainakin luotiin 23 asti, todennäköisesti kuitenkin ilmanvaihtoaukon paikkeille luodin 20,5 kohdalle asti, sillä ilmanvaihtokanavan ja oven välistä luodin 21

kohdalla tiiliseinän alaosa oli syvältä seinän sisältä korjausmuurausta. Ilmanvaihtokanava oli aikanaan korjattu savella, joten sen kohdalta ei vastaavia havaintoja voitu tehdä.

Leikkaus 2

Leikkaus 3

Seinän poikkileikkauksesta tehtiin havaintoja harmaakivimuurin osalta luodin 27 kohdalla olevan hormin yhteydessä (leikkaus 2) ja ylempään seinän osalta luodin 28 kohdalta (leikkaus 3). Harmaakivimuurin ensimmäisen rakennusvaiheen päällä lienee hormien rakentamisen yhteydessä rakennettu korotuskerros, koska hormit tuntuivat olevan samaa muurausvaihetta harmaakivimuurin yläpinnan kanssa. Leikkauksessa 3 on alkuperäistä harmaakivimuuria merkitty vaihe 1 ja sen mahdollista korotusosaa vaihe 2, tällöin vaiheeseen 2 kuuluisivat myös alkuperäiset hormit. Vaihe 3 olisi yllä selostettu savimuurauksen paikalla ollut muurin korotusosa. Vaihe 3 a on vankila-aikainen savimuuraus ja 3 b sen päällä ollut kalkkilaastipaikkausmuuraus. Vaihe 4 tarkoittaa kaikkia ylempänä olleita rakennusjaksoja. Selvittämättä on jäänyt, miten hormit ovat liittyneet vaiheeseen 3 jos vaiheesta 4 ei mitään rakennettu vähään aikaan. Joka tapauksessa on vaiheiden 2 ja 4 välillä hormien taitse jatkuva paksun rojukerroksen täyttämä muurausnaama koko tutkitun seinän matkalla. Vaiheiden 3 ja 4 välillä olevan muurausrajan kiemuraisuus takaseinän osalla antaa aihetta epäillä, että vaiheesta 3 oli tarkoitus varsin pian jatkaa muurin korottamista. Vaihe 4 on suoritettu siten, että ulkoseinä ja sisäseinä muurattiin tiilestä ja väli täytettiin laastista ja rojukivestä muodostetulla massalla. Kaikki vaiheet oli tehty keskiaikaisin tiilein. Tiilien koko vaihteli seuraavissa rajoissa: (9-10) x (13-15) x (28-31)

EMV 1964

muistiinpanot

Piirros 1

Piirros 2

Leikkaus 4A

Leikkaus 4B

Ilmanvaihtokanava luodin 29 kohdalla

Savimuurauksen poistamisen yhteydessä tutkittiin luodin 29 kohdalla ollut ilmanvaihtokanava, jonka luonnollisesti on täytynyt tulla alkuperäisestä muurauksesta lävitse. Hormin yläosa sijaitsi siten, että se ei ollut rikkonut +6,3:n korkeudella sijainnutta muurausrajaa. Muurausraja ei ollut nokeentunut, joten sen alla on täytynyt jatkuvasti säilyä ehjä tiilikerros, mistä voidaan päätellä, että hormi on kaartunut voimakkaasti ulospäin harmaakivimuurin yläpuolella. Harmaakivimuurin yläreunan tasoon (+5,4) hormi tulee n. 1,3 m seinän sisällä. Hormin alkuperäinen osa on muurattu kalkkilaastilla keskiaikaisista tiileistä, joista ylä- ja alapuoliset on asetettu vinoon siten, että tiilen syrjä on hormin pintana ja tiilen kallistus on sama kuin hormin kallistus. Kummallakin hormin sivuilla

olevista tiileistä on päät lohkottu vinoiksi ja sivuilla olevien tiilien syrjät ovat kokonaan näkyvissä. Päällä ja alla olevista tiileistä näkyy vain osia syrjistä loppuosien jäädessä sivuilla olevien kivien taakse, jonne ne tukeutuvat. Tiilien raoista oli laasti paljolti syöpynt pois, mutta tiilet olivat ehjiä ja paikoillaan parisenttiä toisesta päästään painuneita. Hormin muurauksen ja harmaakivimuurauksen välistä saumaa ei löytynyt. Harmaakivimuurin ja kalkkilaastilla muuratun seinän yläosan välissä oli hormi muurattu savi-laastilla keskiaikaisista tiileistä ja harmaakivistä leikkauksien 4 B ja 4 A osoittamalla tavoilla.

Ilmanvaihtokanava luodin 27 kohdalla

Leikkaus 2

Savuhormi luodin 27 kohdalla johtaa huoneesta 10 luoteiselle ulkoseinälle ja se on rakentamistavaltaan identtinen yllä selostetun hormin kanssa. Ehjänä on tätä hormia säilynyt tasolle +5 asti, mikä on kaksi kerrosta harmaakivimuurin pintaa alempana. Rekonstruoituna harmaakivimuurin pintaan hormin aukko sijaitsee seinän ulkopinnasta 130 cm etäisyydellä etureuna ja 160 cm etäisyydellä takareuna. Samoin kuin luodin 29 hormi, sijaitsee tämäkin hormi osaksi harmaakivimuurin sisällä.

Hormin ja harmaakivimuurin välistä pyrittiin löytämään muurausrajaa. Tätä varten käytettiin pölynimuria ja poistettiin hormien (l 27 ja l 20,5) yläosien ympäriltä muurausta n. 30 cm syvyydeltä, mutta vaikutti ilmeiseltä, että hormien muurauksen yhteydessä muurattiin myös harmaakivimuurin ylin osa.

Ilmanvaihtokanava luodin 20,5 kohdalla

EMV elok.1964

Leikkaus 1

Tätä hormia on selostettu EMV 1964 muistiinpanoissa. Tällä kerralla poistettiin jäljellä ollut savimuuraus, joka oli samanlainen kuin luodin 29 kohdalla selostettu savimuuraus. Savimuuraus sijaitsi pyöreäpohjaisessa onkalossa, jonka takareunasta alhaalta jatkui hormi huoneeseen 11.

EMV elok.1964

Luiska luodin 26 molemmin puolin EMV elokuu 1964

Luodin 26 kohdalta poistettiin (EMV/elokuu 1964) mainitut ulospäin kaltevasti asetetut tiilet, jotka todettiin korjausmuurauksiksi.

Piiros 2

Länsinurkka

Viimeiseksi poistettiin savimuuraus länsinurkasta. Tällöin todettiin, että savimuuraus seinän sisällä päättyi n. puoli metriä ennen lounaista seinää eikä se jatkunut lounaisen seinän sisään. Lounaisen seinän puolella oli päällimmäinen tiilikerros ratkennut muusta seinästä irti n. 0,7 m matkalla nurkasta kaakkoa kohti. Aikaisempi epäily, että nurkka olisi paikattu luotien +5 ja +9 väliltä, jäi vaikuttamaan epätodennäköiseltä. Luodin 32 molemmin puolin harmaakivimuurin päällä olleet tiilet osoittautuivat korjausmuurauksiksi ja ne muurattiin uudestaan.

Jyräskeytä

LINNEN BANK

LEIKKAUS 4B

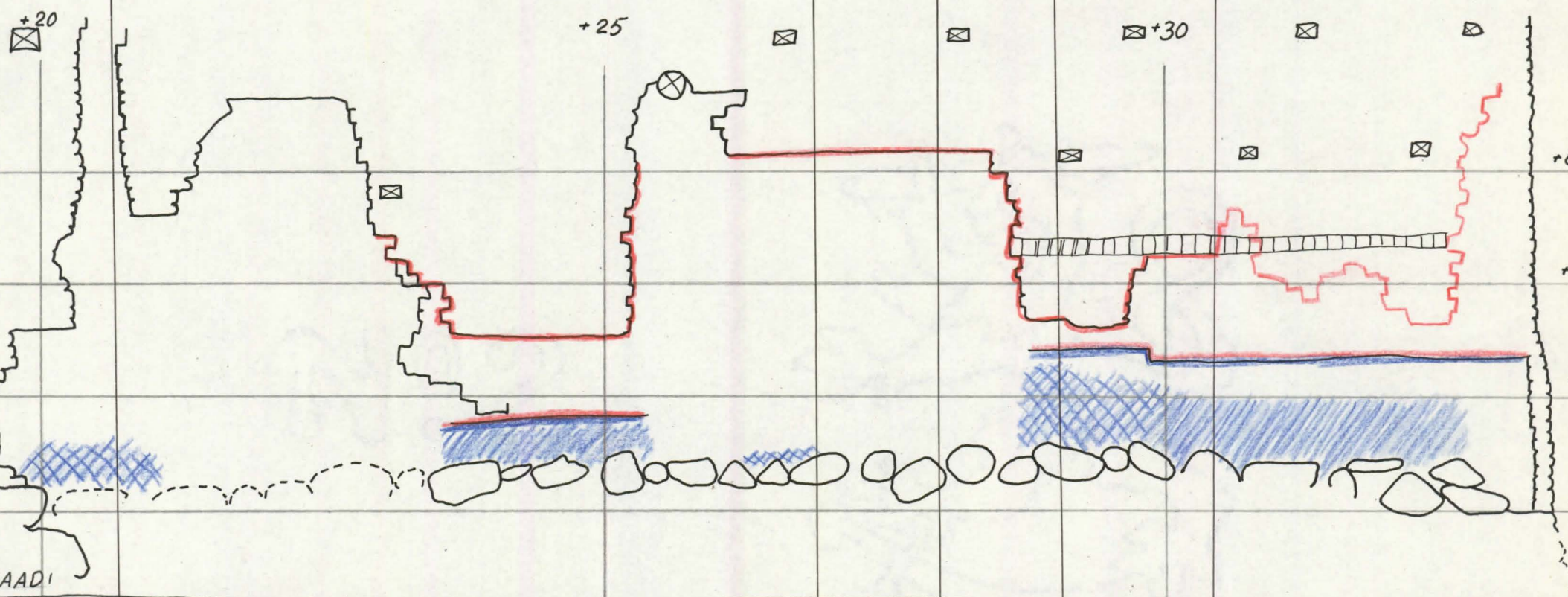
LEIKKAUS 1

LEIKKAUS 2

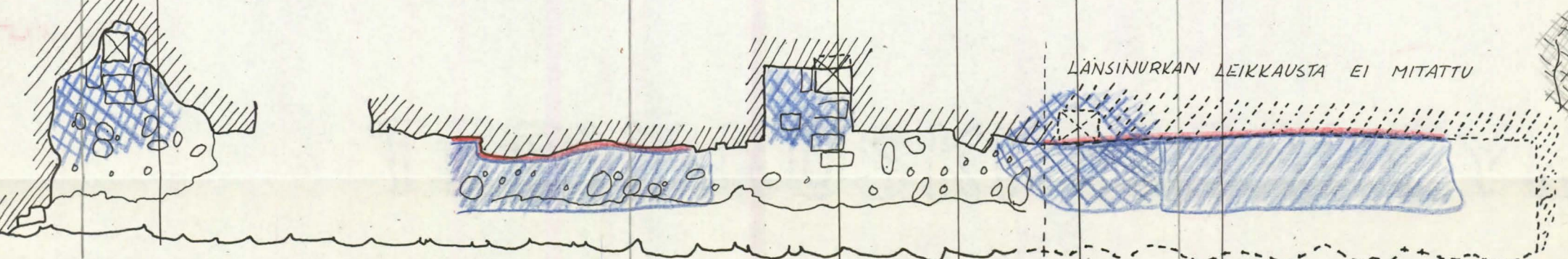
LEIKKAUS 3

LEIKKAUS 4A

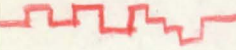

LEIKKAUS 5

POHJALEIKKAUS KORKEUDELTÄ +5,5

MERKKIEN SELITYS:

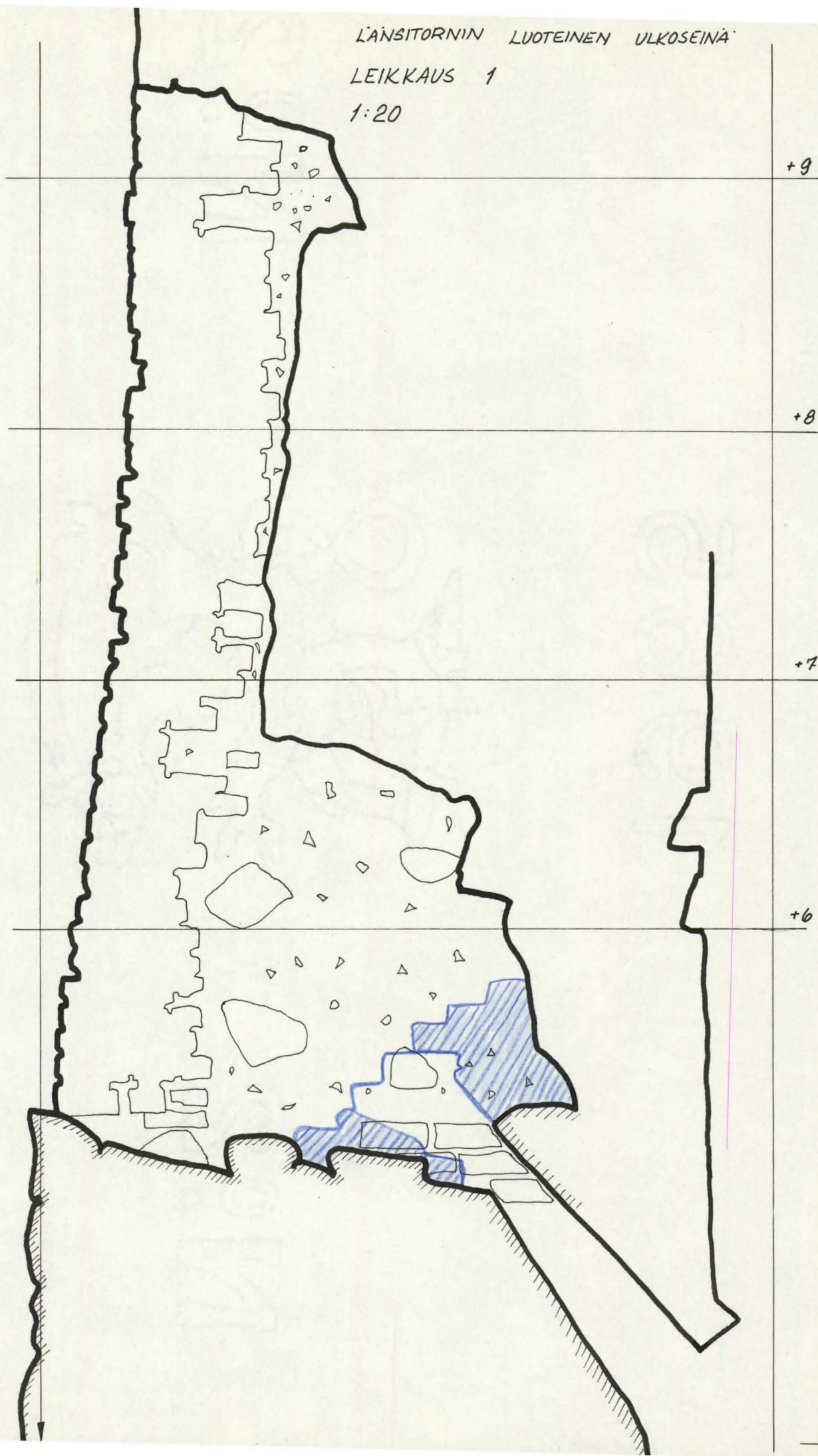
- EIJÄN TILISEINÄN ALARAJA:
- MUURAUSRAJA
- SAVILAASTI MUURAUSTA
- HORMEIHIN LIITTYVÄÄ SAVIMUURAUSTA

PIIRROS I
 1:50
 LUOTEINEN ULKOSEINÄ
 LIITTYY: 22:13/817

LEIKKAUS 1

1:20

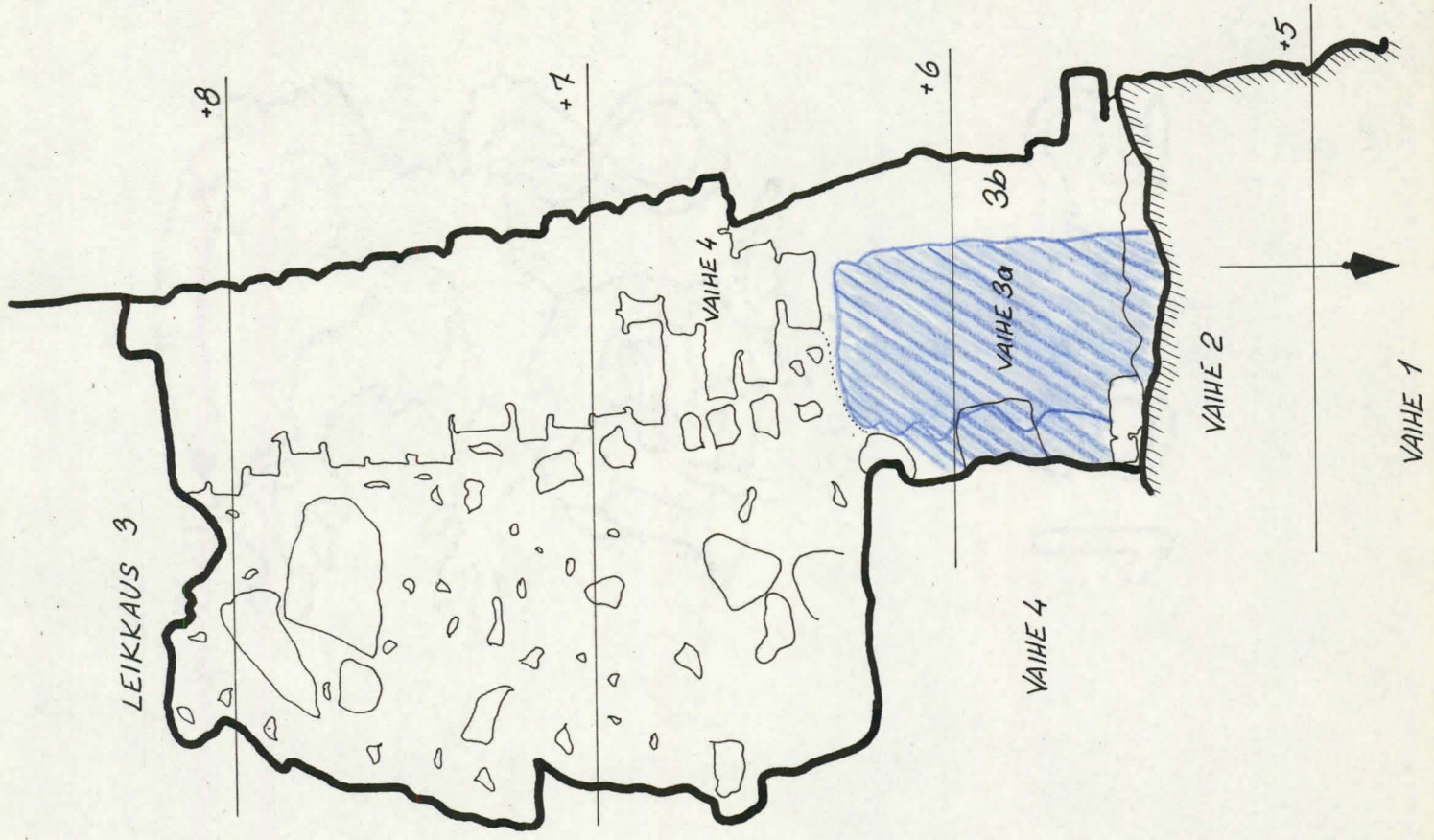
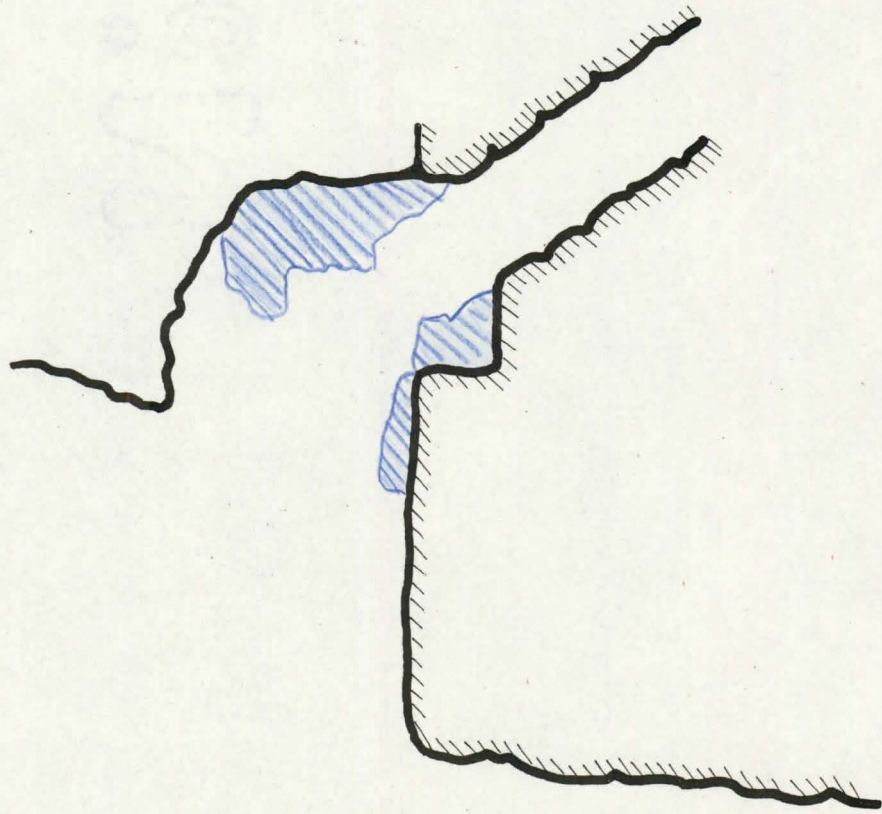

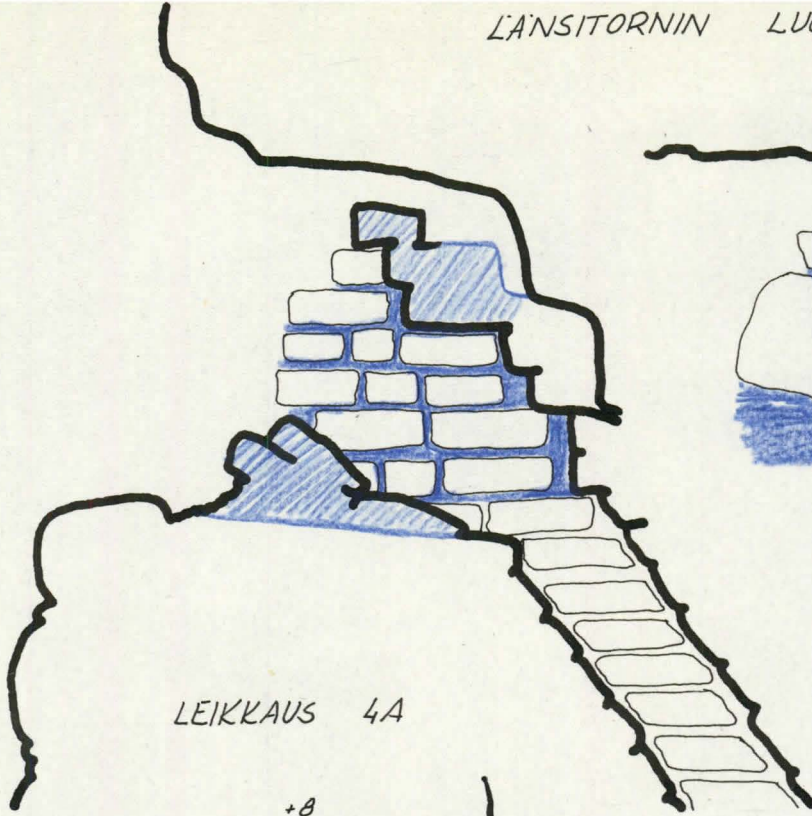
LÄNSITORNIN LUOTEINEN ULKOSEINA

1:20

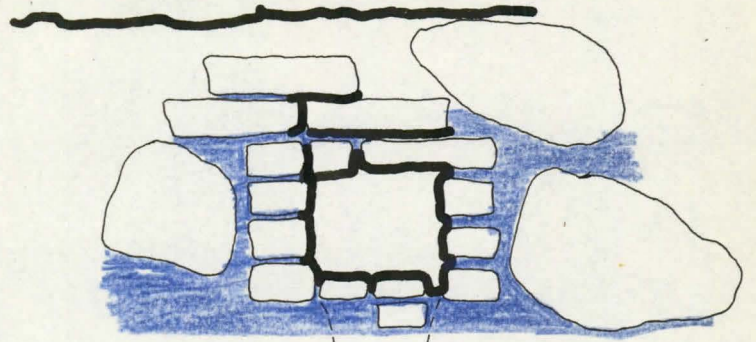
LEIKKAUS 2

1:20

LEIKKAUS 4A

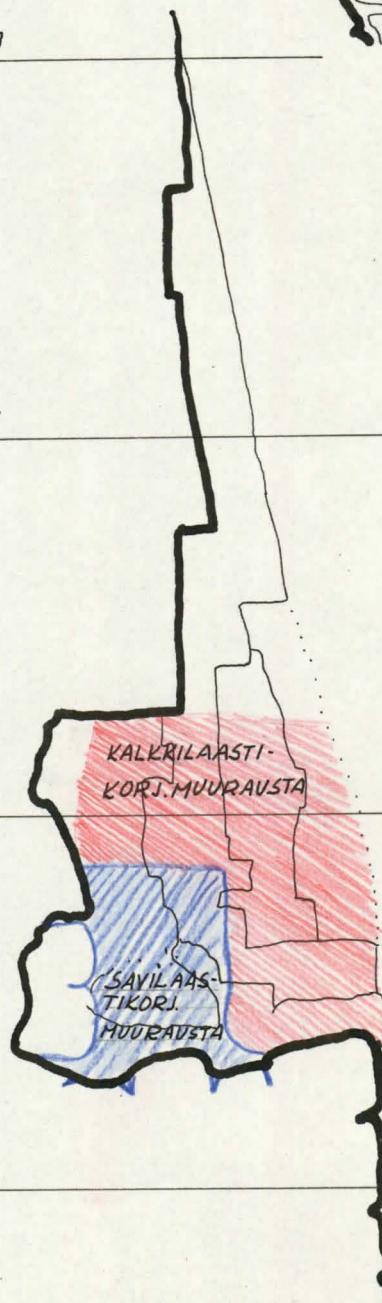
LEIKKAUS 4B

+8

+7

+6

+5

KALKRILAASTI-KORJ. MUURAUSTA

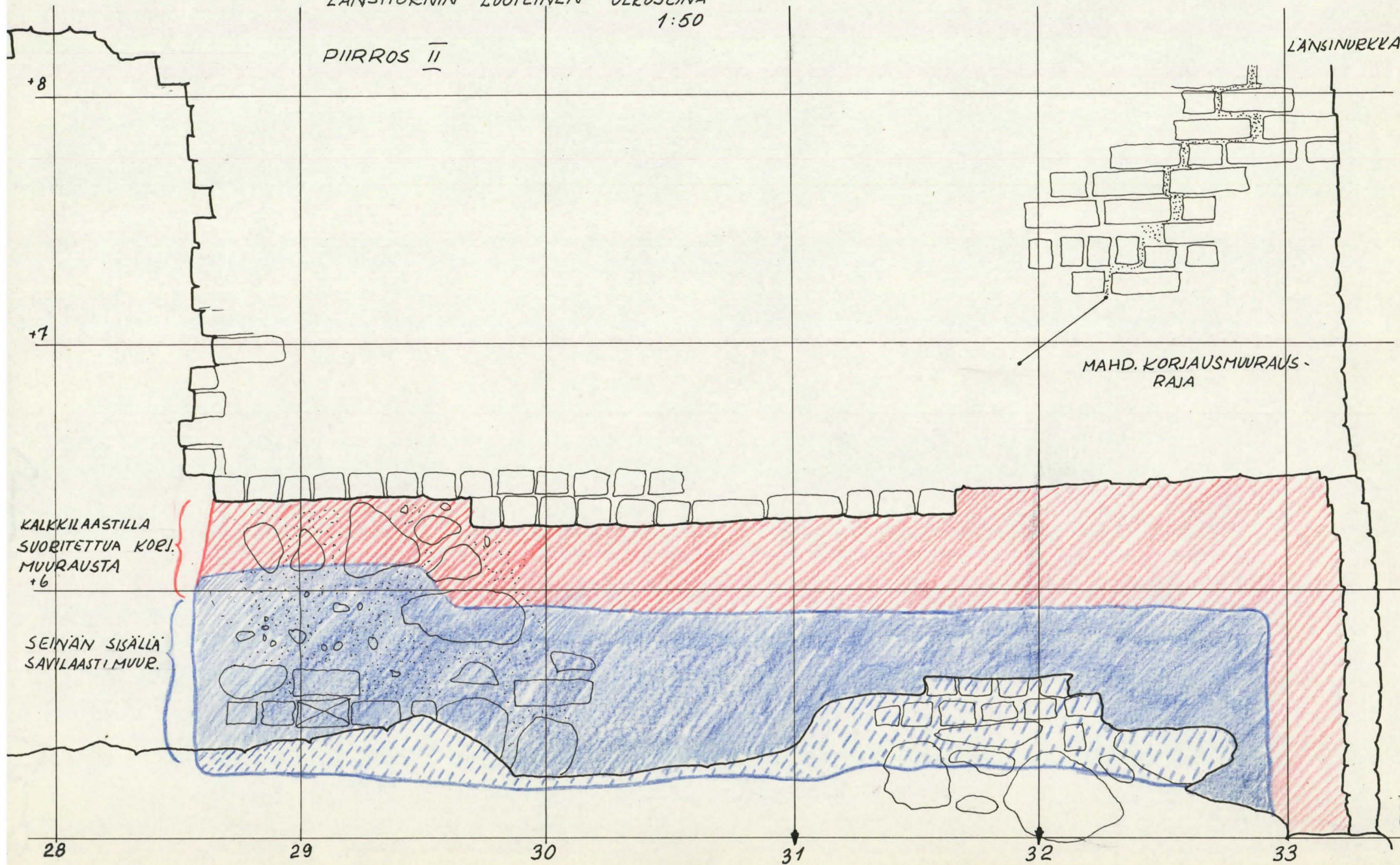
SAVILAAS-TIKORI MUURAUSTA

LEIKKAUS 5

LÄNSITORNIN LUOTEINEN ULKOSEINÄ
1:50

PIIRROS II

+8

+7

KALKKILAASTILLA
SUORITETTUA KORJ.
MUURAUSTA
+6

SEIVÄN SISÄLLÄ
SAVILAASTI MUUR.

LÄNSINURKKA

MAHD. KORJAUSMUURAUUS-
RAJA

28

29

30

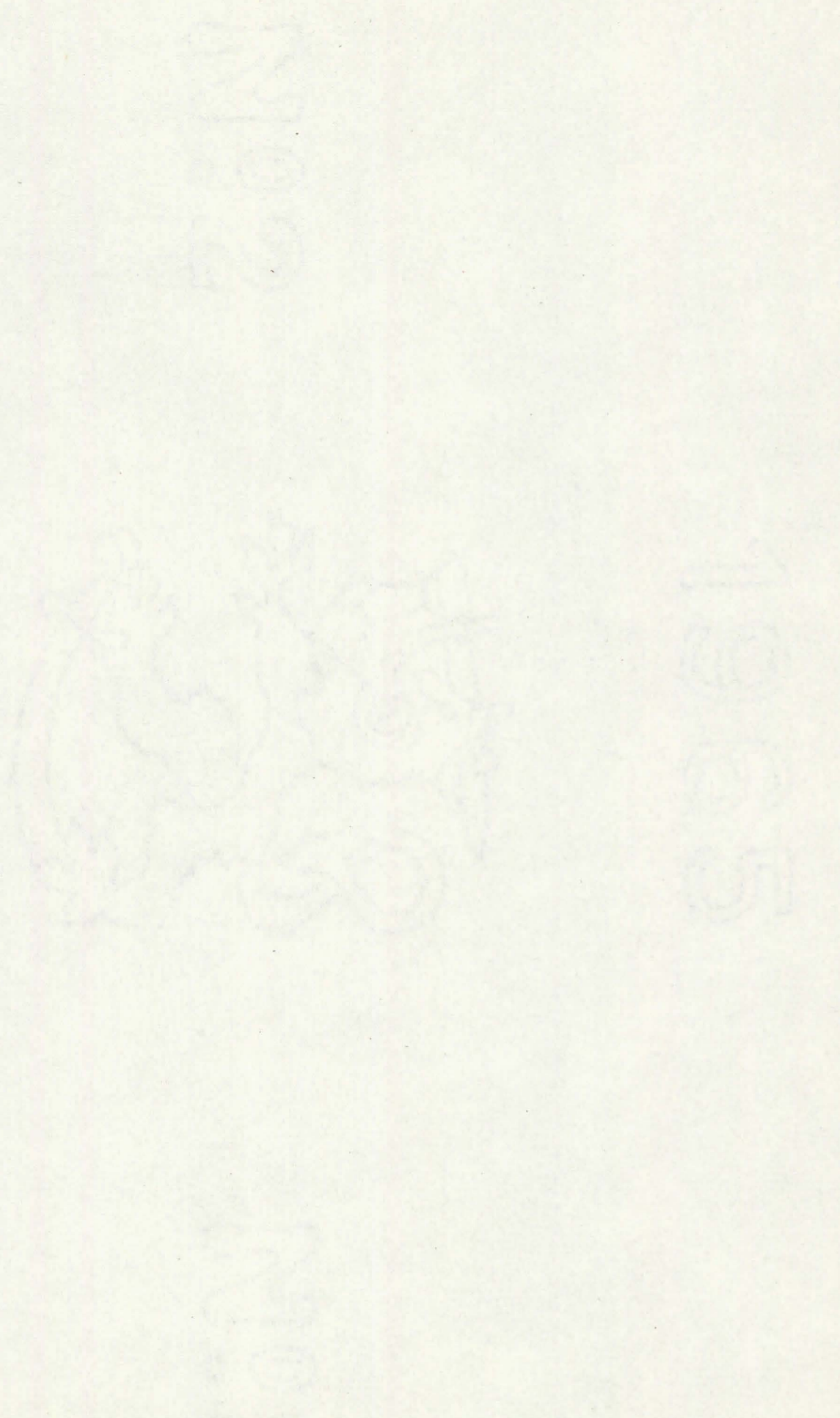
31

32

33

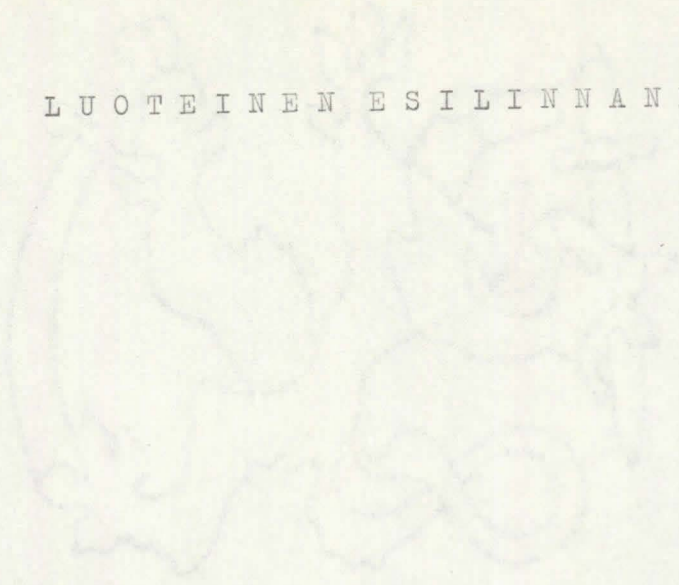
103

LUOTEINEN ESILINNANPIIHA

1967

M:2

Eeva-Maija Viljo toukokuu 1966

Luoteinen esilinnanpiha

Aikaisemman, lähinnä esilinnarakennuksen mukaisen, pihatason löytämiseksi tehtiin luoteiselle esilinnanpihalle koekaivaus. Kaivettiin päälinnan luoteisen ulkoseinän viereisen rampin kupeeseen koekuoppa, joka ulottui 40sm luodin 9 koillispuolelle ja n. 20-25sm luodin 10 lounaispuolelle. Vastaavasti tehtiin toinen koekaivaus esilinnarakennuksen kylkeen ensiksi mainittua kuoppaa vastapäätä.

Esilinnarakennuksen viereinen kuoppa oli n. 1m levyinen lounainen-koillinsuunnassa ja n. 90sm luode-kaakkoissuunnassa. Päälimmäisenä oli pihamaata reunustava mukulakiveys. Tasolla -1.01 oli rakennuksen harmaakivikvaadereista muuratun kivijalan yläreuna. Kiven pinta oli n. tasolle -1.25 asti sileä. Alempana sen pinta oli käsittelemätön. Kiven alta näkyi säännöttömistä harmaakivistä muurattu perustus. Kuopan pohjalla oli kiviä n. tasolla -1.55. Kaivauksen reunan leikkaus osoitti, että päälimmäisen hiekansekaisen pinnan alapuolella oli tiilimurskaa sisältävää täytemaata.

Piirros Rampin viereisessä kuopassa oli n. tasolla -0.90, päälimmäisen hiekkaisen maan alapuolella kiveys, joka sijaitsi 37 - 46sm leveänä kaistana kuopan lounaisreunasta koillisreunaan. Kiveys muodostui pienehköistä käsittelemättömistä harmaakivistä. Rampin kiveyksen välistä syvennettiin kuoppaa n. tasolle -1.34- -1.37, jossa tavattiin ohut kerros lahonnutta puuta.

Kaivauksen koillislaidassa olleet kaksi harmaakivikvaaderaia poistettiin. Niiden koillispuolella oli lähellä maan pintaa ohut kerros pikeä (?).

Kuoppaa jatkettiin koilliseen 30sm luodin 8 koillispuolelle. Tällä kohtaa oli harmaakivikvaaderin lounaisreuna. Kiveys jatkui tänne saakka.

(RAMPPI)

SEINÄ-
LUOTI 10

LAHONNUTTA
PUUTA

NOIN
- 1,34 -
- 1,37

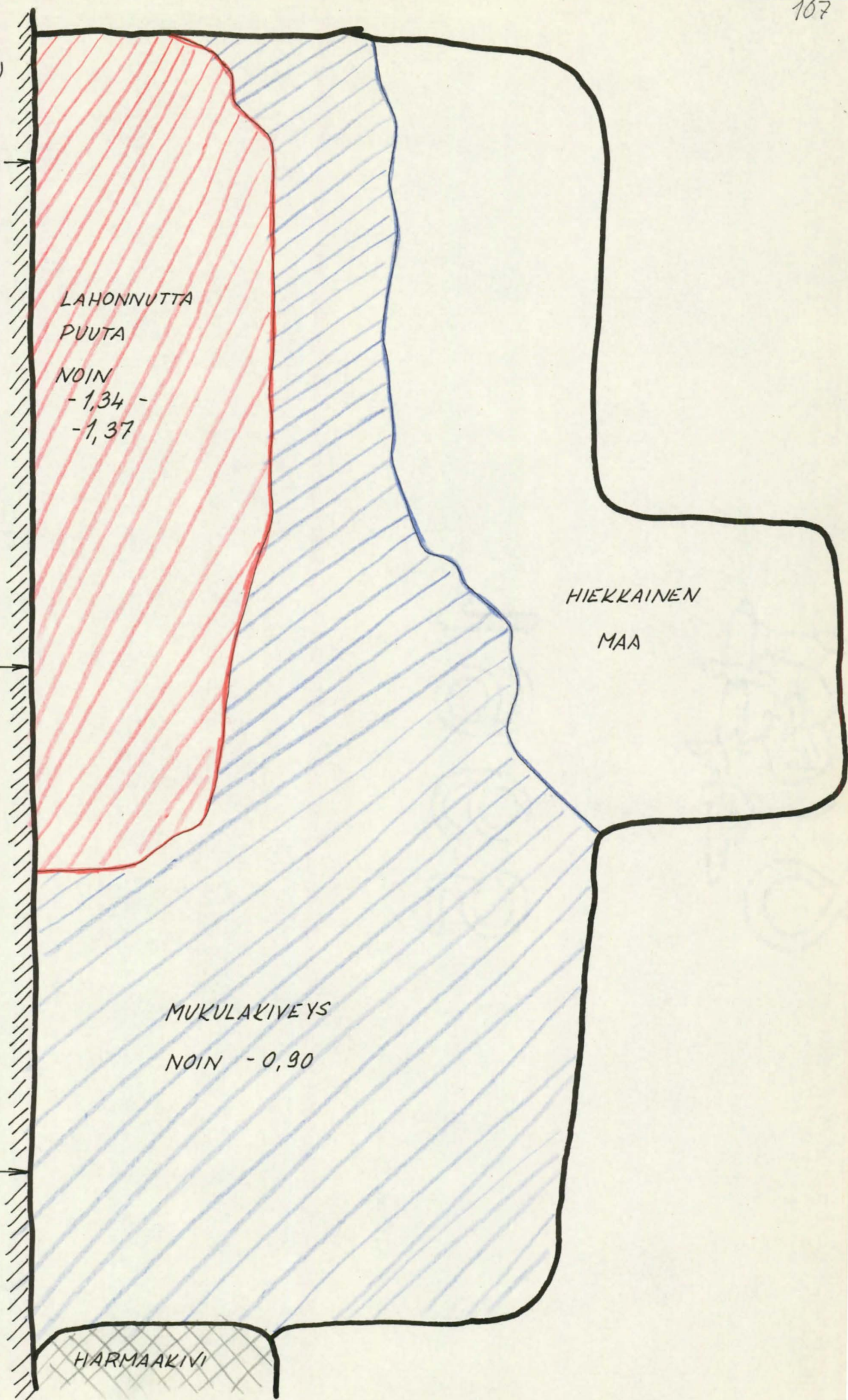
SEINÄ-
LUOTI 9

HIEKKAINEN
MAA

MUKULAKIVEYS
NOIN - 0,90

SEINÄ-
LUOTI 8

HARMAAKIVI

1307

1307

MAASTON REKONSTRUKTIO vuoteen 1250

Vanhakaupunki ja linna

Viljo Mikkola joulukuu 1966

Kartta linnan ja vanhankaupungin maastosta (Rekonstruktio 1200-luvun tilanteesta)

Pyrittiin selvittämään ne geologiset näkökohdat, joilla on ollut vaikutusta linnan sijaintiin ja rakentamistapaan.

Väinö Auer:
Vanajaveden
vesistön his-
toria s. 154
Kartta X

Tiedettiin professori Väinö Auerin selvitelleen asiaa Vanajaveden vesistön historian yhteydessä. Kirjassaan hän on selvitellyt mm. veden pinnan korkeusvaihteluja ja soissa esiintyviä kulttuurikerroksia. Kirjassa on kaksi leikkausta Hämeen linnan suosta, mutta toistaiseksi emme ole tiedustelleet, missä kohdissa leikkaukset sijaitsevat. Lisäksi kirjassa on sivulla 154 seuraava maininta:

Hämeenlinnan perusti, kuten tunnettua Birger Jaarli v. 1249. Kun suunnitellaan Vanajaveden tai samannimisen jokireitin vedenpinta tälle ajalle ja konstruoidaan Hämeenlinnan kaupungin ja linnan välisen laajan suon (profiilit 62 ja 63) pinta, huomataan, että linnoitus oli mitä vaikein valloittaa. Eteläpuolella oli kuten sanottu laaja ja vetelä suo, jonka pohjalla olevan muinaisjärven - Hämeenlinnan muinaisjärven - pohjaan ei 10,5 m suokairalla päästä, vaikka kairaus suoritetaan 1-1,5 m syvyisen ojan pohjasta. Suo oli veden alla sen verran, että kahlaaminen oli vetelän turveperustan takia mahdollisimman vaikea. Suuremmalla aluksella pääsi mahdollisesti vain tulvan aikana, ja itäpuolella oli joen varsinainen suorantainen väylä. Linnoitus oli saarella, jonka matala salmi mantereesta erotti. Tämän yli vaivoin pääsivät kahlaamalla suuret joukot. Kun linna vielä on alaosassa muinoista saarta, saattoi sen ulkopuolellakin helposti torjua vihollisen hyökkäykset lännestä ja pohjoisesta päin.

Vanajaveden pinnan korkeus v. 1250

Auer
kartta X

Veden pinnan korkeus maan pintaan nähden saatiin muutaman kymmenen sentin tarkkuudella arvioitua prof. Auerin kirjassa kartassa X olevan kaavion avulla. Siitä selvisi, että kuusen saapumisesta nyky-aikaan, siis n. 8000 vuoden aikana veden korkeuden muutos Hämeen linnan alueella on n. +10 m. Muutos ei ole ollut aivan tasaista, koska sekä maan kallistuminen että koskien eroosio ovat epätasaisia, mutta arvatenkin molemmat ovat olleet voimakkaimpia kohta jääkauden jälkeen, ja siten toistensa vaikutusta tasoittavia. Kun linnan perustamisesta on kulunut n. 700 vuotta, saadaan veden pinnan suhteelliseksi nousuksi noin +90 cm. Kuitenkin on tätä lukua korjat-

tava vuosien 1819-1826 Kuokkalan kosken laskutoimenpiteillä, joiden vaikutukseksi mainitaan samassa lähteessä -3 m. Tästä tulokseksi saadaan, että vesi sijaitisi 1250-luvulla 210 cm nykyistä pintaa ylempänä. Kun nykyinen pinta on +79,10, on 1250-luvun pinta ollut $+79,10 + 2,10 = +81,20$ sen maankohdan yläpuolella, joka nyt on merenpinnan tasossa.

Kaivon tutki-
musselostus

Laskemalla saatua tulosta on voitu verrata havaintoon, että kaivon pohja sijaitsee korkeudella +80,10. Koska kaivo sijaitsee soraisessa järven saarella, ja koska vesi myöhemmin on järvestä jatkuvasti noussut aina kaivon täyttämisen ajan ohitse, on tässä varma tieto siitä, että kaivo on kaivettu vain jonkin verran järven matalimman vesipinnan alle.

Pohjatutkimus

Tiedustelimme uudempia tietoja asiasta mm. tri Allan Sireniltä valtion hydrologisesta toimistosta, mutta vaikutti siltä, että Vanajavettä ei ole myöhemmin tutkittu yhtä perusteellisesti. Linnan suosta sen sijaan saimme lisää informaatiota maaperätutkimuksista joita Pohjatutkimus Oy on suorittanut vuonna 1964 Linnantien ja Tampereentien välissä. Tutkimus osoitti yhtäpitävästi Prof. Auerin tutkimuksen kanssa, että suo on hyvin syvä - n. parikymmentä metriä.

Käytiin läpi seuraavat piirustukset:

Hämeenlinnan kaupungin asemakaavakartta 1:500 vanhankaupungin ja linnan alueista RN:o 11 n. vuodelta 1960

Linnan fasadit (tutkimuspiirustukset)

Koillisen esilinnan tutkimuspiirustukset

Itäisen rundelin pohjatutkimus (Pohjatutkimus Oy 1960)

Ammondin piirustukset (1730-luvun karttoja)

Verrattiin piirustuksia keskenään ja piirrettiin ensimmäinen summittainen korkeuskäyrästä maastotyön pohjaksi.

Haastateltiin vankilan työnjohtaja Weckiä ja muuatta ylivääpeliä kasarmin autotallilta.

Tarkasteltiin taloissa ja linnoituslaitteissa olevia murtumia.

Suoritettiin lapiolla ja kangella alustavia tarkistuksia maaperässä.

Myöhemmin hankittiin maaperäkaira, jolla suoritettiin parikymmentä porausta.

Kartta 1

Maastossa suoritettiin lapiolla tai kairalla tutkimuksia. Jokainen kohde numeroitiin; seuraavassa on tiedot, jotka saatiin numeron ilmoittamassa kohdassa kaivettaessa. Numeroita vastaavat sijainnit maastossa ilmenevät erillisestä kartasta. Kaikki korkeudet maanpinnasta.

Poraus_1966_01. Pinnassa puoli metriä rojuista soraa, jonka jälkeen -5 m asti liejuista savea. -5 m - kova pohja.

Poraus_1966_02. Pinnassa puoli metriä rojuista täytemaata. -0,7 m - kova keltainen sora.

Poraus_1966_11. Pinnassa pari metriä kivistä täytemaata, -2,1 m - kova keltainen hiesu.

Poraus_1966_13. Pinnassa kolmisen metriä likaista savea. - 3 m - kivi.

Poraus_1966_14. Pinnassa kolmisen metriä likaista savea. - 3,7 m - kivi.

Poraus_1966_15. Pinnassa 3,3 m likaista kerroksetonta savea - 3,3 - -3,7 m kovaa keltaista hiesua.

Poraus_1966_16. Pinnassa 3 m savea, neljäs metri jotain kovempaa maata. Pohjamaata ei tavattu neljän ensimmäisen metrin matkalla, eikä sitä ryhdytty väkisin kovassa maassa etsimään, kun se piirrosten mukaan näytti voivan olla hyvinkin syvällä.

Poraus_1966_17_ ja 1966_18. Poraus ei onnistunut, koska maa oli pinnasta asti tiilenporoa, jossa eteneminen olisi ollut hidasta ja toisaalta raskaasti painotetun kairan pudottelemisen väkisin nopeasti edettäessä olisi saattanut rikkoa kairan kärjen.

Lapiointi_1966_21. Keltaista soraa alkaen -0,7.

Lapiointi_1966_22. Vankilan viemärikaivoa tehtäessä oli keltaista pohjamaata löytynyt runsaat pari metriä maan pinnan alapuolelta. Kaivettaessa vesijohtoa pisteestä 1966 21 lastentalolle reiän 1966 22 luo löytyi keltaista pohjamaata vain länsinurkasta. Keskellä pihaa tavattiin karikko, johon suurella työllä saatiin murrettua oja. Muuten maa oli täytemaata. (Työnjohtaja Weckin ilmoitus)

Lapiointi_1966_31. Puolentoista metrin syvyydeltä pelkkää savea.

1966_32. Kangella koetellen haettiin pohjasoran ja saven rajan ja maan pinnan leikkauskohta. Raja päättyi luoteispään karikkoon.

1966_35. Kangella koetellen todettiin, että maan pinta kahden ensimmäisen metrin matkalla on pelkkää tiilenporoa. Konemestari Salon muistaman mukaan on viereistä likakaivoa tehtäessä tavattu soraa noin kolmisen metriä maan pinnasta.

Poraus_1966_41. 2 m tiilenporoa, jonka alla hiesu.

Poraus_1966_42. 2 m tiilenporoa, 1 m savea, -3m syvyydestä alkaen hiesua.

Poraus_1966_43. 5,5 metriä tummaa liejuista savea. Kiinteää maata ei tavattu.

Lapiointi_1966_51. Noin metri täyttemaata. Tasolta +92,5 alkaen keltaista karkeata soraa.

Lapiointi_1966_52. Tasolla +90,5 isojen maakivien seassa keltaista soraa.

1966_53. Rundelin piirustuksissa nähtävissä kiinteän pohjan sijainti.

1966_54. Katso koillisen esilinnan kaivaukset.

1966_60. Katso linnan julkisivupiirustuksia.

Tutkimuksen edistyessä korjailtiin luonnoskarttaa tehtyjen havaintojen mukaisesti. Porauksia N:o 1966 11 ja 1966 12 ei kuitenkaan voitu sovittaa mielekkäästi muun maaston yhteyteen, vaan jätettiin otaksumaan, että alueella olevat vallit ovat sekoittaneet maaston alkuperäiset muodot.

Tarkastelu

Ensinnäkin on todettava, että tulokseksi saatu kartta on vain alustava selvitys asiasta. Myöhemmin kun esilinnat on kaivettu esiin, voidaan linnan osalta suorittaa tarkempia kartoituksia. Tämänkertaisen kartoituksen tarkoituksena on ollut luonnehtia maastoa, että tutkijat voisivat tehdä oikean suuntaisia johtopäätöksiä, ja että esilinnaa kaivettaessa etukäteen voitaisiin nähdä, miten suuriin maastotöihin ollaan ryhtymässä. Vanhankaupungin osalta tämä kartoitus jäänee pitkiksi ajoiksi ainoaksi. Sen osalta tulos on kuitenkin vain pääpiirteittäinen ja silmämääräinen, kun kasarmin saunaa kauempaa luoteesta ei yhtään maaperätutkimusta suoritettu. Kasarmialueen kartta perustuu pääasiassa Ammondin kuviin.

Korkeuskäyrät ovat luotettavimmat vanhan linnan läheisyydessä n. 40 m alueella harmaakivimuurista. Erityisen epävarma kartta on linnan länsipuolisten vallien ja vallihautojen alueella. Onkin sanottava, ettei vielä ole edes tullut osoitettua, että kaupunki ja linna olisivat sijainneet samalla saarella alun perin. Ammondin kuvien tekemisen aikaan olisi mahdollinen kapea kanaali saatettu täyttää tai ajatella täytetyksi. Tällä en halua antaa käsitystä, että kyseisessä paikassa olisi ollut kanaali luonnostaan, vaan ainoastaan selvittää, ettei suoritettu maaperätutkimus sano kyseisestä paikasta mitään. Vastaavasti epävarma on myös suon ja maan raja-alue linnan lounaispuolella. Eri kartoissa esiintyvien vaihtelevien muotojen luonnolliselta tulkinnalta tuntuu, että paikka on alava ja sitä on voitu kuvata miten kulloinkin on tarkoitukseen sopinut.

Jälkiselvityksenä on vielä todettava seikka, joka selviää paremmin Pohjatutkimus Oy:n muistiosta, että linnan ympäristössä on pääasiassa kolmenlaista maata. Peruskallion päältä alkaa moreeni, jonka pinnanmuodot ovat hyvin jyrkkiä. Linna sijaitsee moreenikukkulalla, jossa maa on soraa ja isoja kivenjätkäleitä. N. korkeuskäyrältä +86 alaspäin moreeni on kovanpuoleisen hiesukerroksen peitossa. Hiesun päällä on joissain paikoissa savea, toisin paikoin turvetta. Tämän kertaisessa pohjatutkimuksessa tyydyttiin poraamaan hiesuun asti, mutta samalle kartalle on piirretty katkoviivoin Pohjatutkimus Oy:n porausten mukaan laadittu moreenin syvyyttä ilmaiseva käyrästä Linnantien ja Tampereentien väliseltä alueelta. Kartasta 3 selviää, että 170 m:n matkalla moreenikerroksen pinnassa on pudotusta ainakin 38 m, todennäköisesti enemmänkin.

Kartta 2

Kartta 3

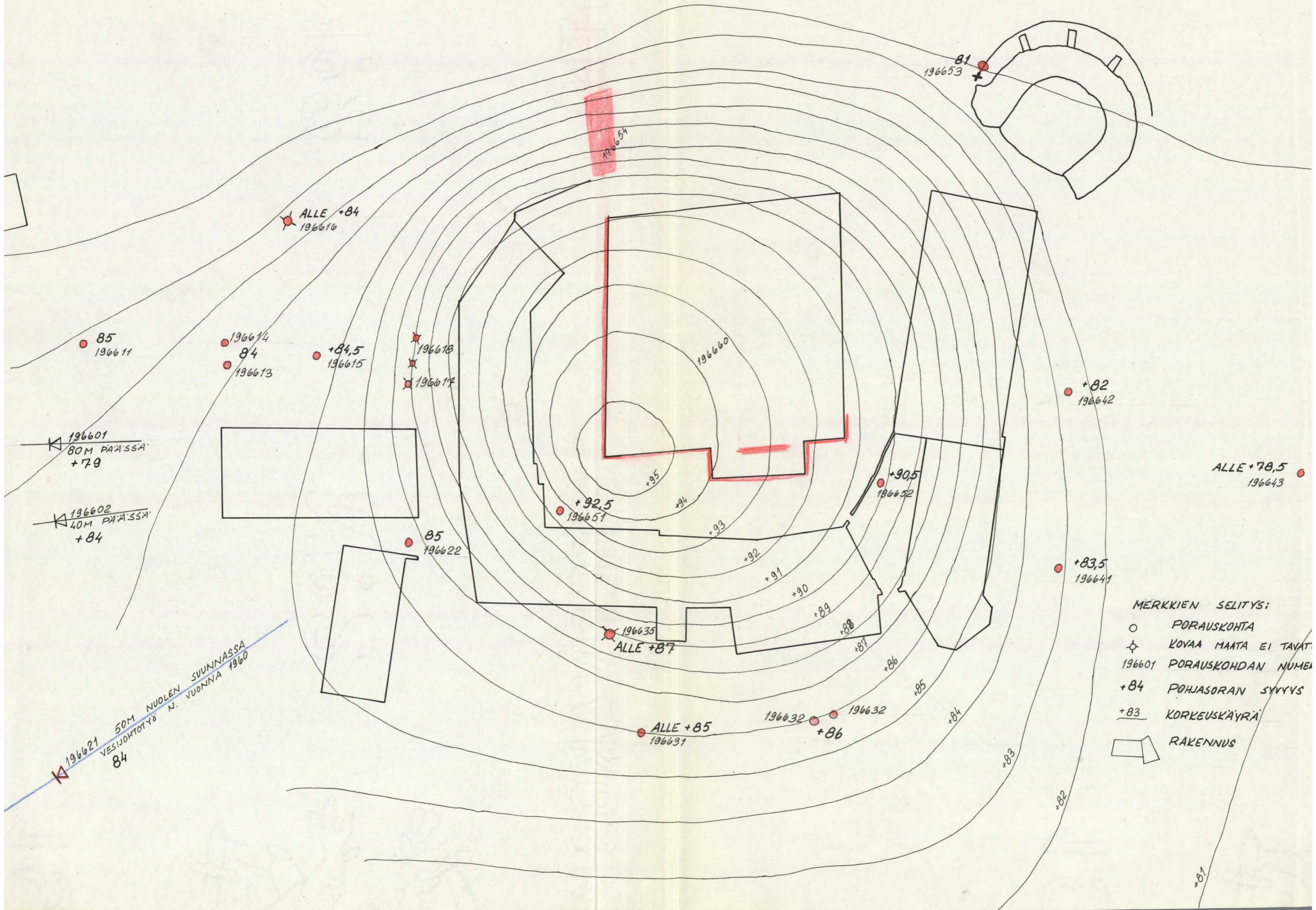
Kartan 2 ja asemakaavakartan perusteella piirrettiin kartta 3, joka esittää täytemaan todennäköisiä paksuuksia. Ne on saatu laskemalla yllämainittujen karttojen esittämien korkeuksien erotuksia.

KARTTA LINNAN JA VANHANKAUPUNGIN MAASTOSTA

KARTTA 1

1:500

- MERKKIEN SELITYS:
- PORAUSKOHTA
  - ⊕ KOVAA MAATA EI TAVAT.
  - 196601 PORAUSKOH DAN NUMER
  - +84 POHJASORAN SYVYYS
  - +83 KORKEUSKÄYRÄ
  - ▭ RAKENNUS

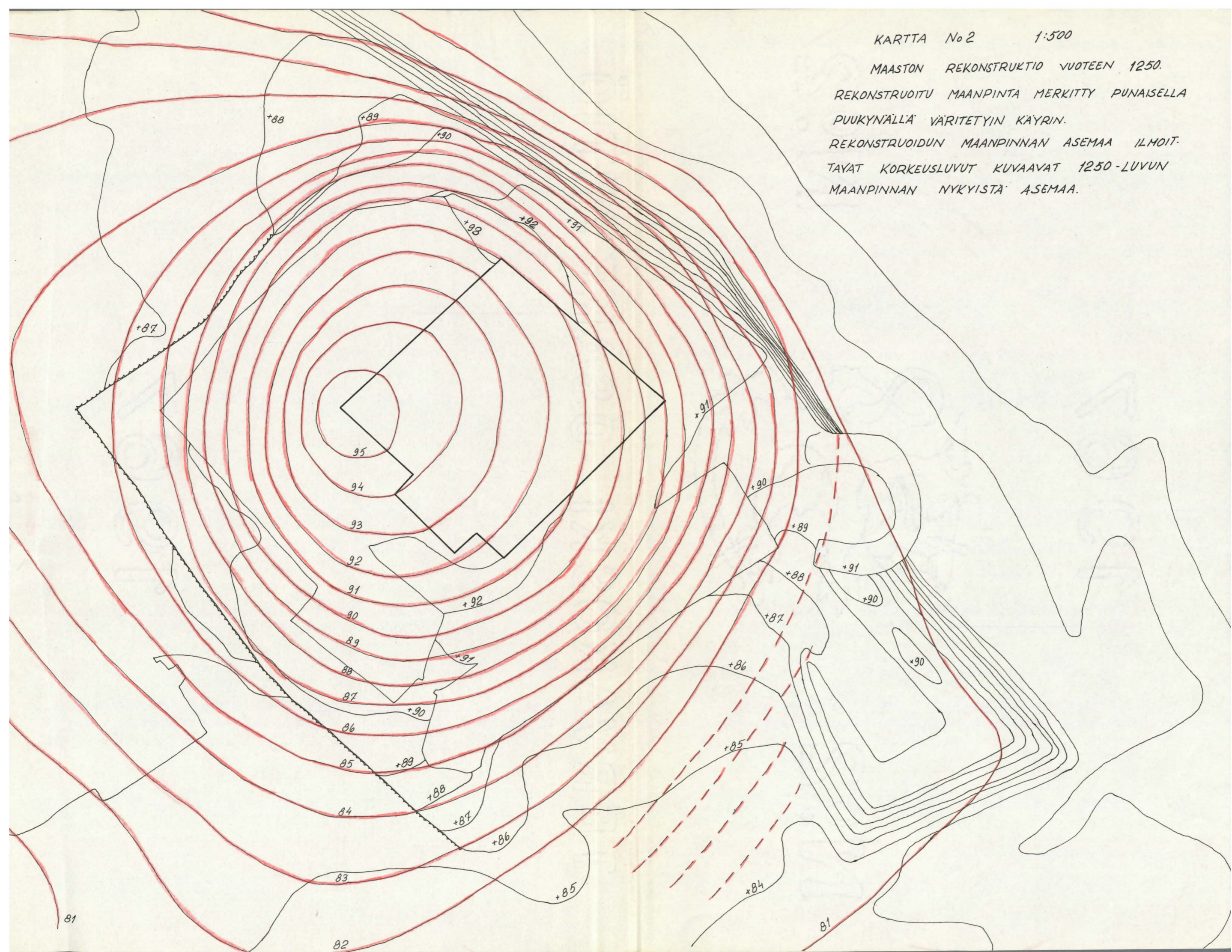

KARTTA No 2 1:500

MAASTON REKONSTRUKTIO VUOTEEN 1250.

REKONSTRUOITU MAANPINTA MERKITY PUNAISELLA
PUUKYNÄLLÄ VÄRITETYIN KÄYRIN.

REKONSTRUOIDUN MAANPINNAN ASEMAA ILMOIT-
TAVAT KORKEUSLUVUT KUVAAVAT 1250-LUVUN
MAANPINNAN NYKYISTÄ ASEMAA.

MAASTON REKONSTRUKTIO v. 1250

KARTTA No 3 1:500

MAASTON REKONSTRUKTION PERUS-
TEELLA LAADITTU KARTTA TÄYTE-
MAAN TODENNÄKÖISISTÄ PAKSUUK-
SISTA.

